

**'N PERSPEKTIEF OP KOMMUNIKASIE IN 'N POST-APARTHEIDSERA IN
SUID-AFRIKA MET SPESIFIEKE VERWYSING NA DIE ROL VAN AFRIKAANS**

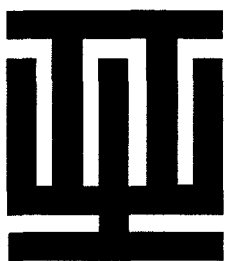
deur

Nicolaas Gerhardus Lourens van Rensburg

Aangebied ter voldoening aan die vereistes vir die graad Magister Artium in die Fakulteit
Lettere en Wysbegeerte

Studieleier: Prof. Barbara Bosch

Departement Afrikaans en Nederlands
Universiteit Rhodes
Grahamstad
Januarie 1993

Die adinkra-simbool van Ghana, genoem Ofamfa — die simbool van kritiese ondersoek. “Jy sal iets nie verstaan nie omdat jy dit nie wil verken nie; jy ken dit deur ondersoek en jy ruik dit wanneer jy dit skud.”

My opregte dank aan prof. Barbara Bosch vir haar inspirerende leiding en voorbeeld wat sy deurentyd gestel het.

Opsomming

Hoofstuk Een is 'n historiese oorsig van hoe die verwerping van koloniale oorheersing elders in Afrika die kontak en verhouding tussen die “wit” en “swart” inwoners van Suid-Afrika onder die soeklig geplaas het. Die talle probleme wat uit die kontaksituasie spruit, kan gereduseer word tot die identiteitskrisis wat “wit” en “swart” in 'n multitalige land beleef. Die Suid-Afrikaanse gemeenskap het 'n dringende behoefte aan die normalisering van die verhoudings, veral deur middel van kommunikasie, tussen die kulturele- en taleverskeidenheid.

In **Hoofstuk Twee** word daar gekyk na die historiese agtergrond, linguistiese eienskappe, gebruik en funksies en die verspreiding van die tien vernaamste tale waaruit die Suid-Afrikaanse talegemeenskap bestaan. Die diversiteit van tale genereer en kompliseer die debat wat tans oor 'n taalbeleid vir 'n toekomstige nierassige Suid-Afrika gevoer word.

Die geografiese, sosiale, historiese en kulturele faktore wat taalverspreiding bevorder of teenwerk, word in **Hoofstuk Drie** belig. In 'n veranderende Suid-Afrika, waar op regstellende aksies aangedring word, kan daar verwag word dat Afrikaans as gevolg van sy bevoorregte posisie onder politieke druk geplaas sal word.

Vir die Afrikaanssprekende Afrikaners, as een van die hoofrolspelers in die polemieë oor die voortbestaan en status van Afrikaans in 'n “post-Apartheidsera”, het dit 'n pynlike proses van selfondersoek gebring. In **Hoofstuk Vier** word daar gekyk hoe die “blanke”, “anderskleurige”, “swart” en “Asiatiese” Afrikaanssprekende Afrikaner sy moedertaal tot op hede ervaar het. Die argumente vir en teen, sienings van, en pleidooie vir 'n hereniging van Afrikaanssprekende Afrikaners tot 'n groter magsbasis word belig.

Die moontlike toekomstige status en funksies van Afrikaans word in **Hoofstuk Vyf** vanuit die huidige status, funksies en houdings geprojekteer. Die standpunte oor bogenoemde sake word vanuit 'n wye spektrum van akademici, kultuurgroepeerings, politieke leiers sowel as niemoedertaal-sprekers van Afrikaans van die talegemeenskap van die RSA op 'n moontlike scenario gefokus.

'n Scenario -oefening van die moontlike rol van Afrikaans in 'n “post-Apartheidsera” in Suid-Afrika word in **Hoofstuk Ses** geskets. Daar word tot die gevolgtrekking geraak dat die Westerse kultuur, soos verinnerlik deur die swart man, in belangrike opsigte van dié van die wit man verskil. Daarom is die aanvaarding van en respek vir alle Afrikane as mede-Suid-Afrikaners die eerste stap om te verseker dat die Afrikaanssprekende Afrikaners se taal en kultuur gerespekteer sal word.

Abstract

Chapter One is an historical review of the rejection of colonial domination in various states in Africa, before the spotlight was directed at the relationships between the “white” and “black” inhabitants of South Africa. The numerous problems which arise out of this inter-relationship can best be ascribed to the identity crisis which “white” and “black” experience in a multi-lingual country. The South African society needs to normalise its relations with cultural and language groups by means of communication.

Chapter Two reviews the historical background, linguistic characteristics, the use, functions and the distribution of the ten most important languages of which the South African community consists. The diversity of these languages generates and complicates the debate which currently prevails concerning a language policy for a future non-racial South Africa.

The geographical, social, historical and cultural factors which are conducive and non-conducive to language distribution are high-lighted in **Chapter Three**. In a changing South Africa, where affirmative actions are being insisted on, it is expected that the current privileged position of Afrikaans will be placed under political pressure.

A painful process of self-examination by Afrikaans-speaking Afrikaners — one of the major role-players in the current controversy concerning the continued existence and status of Afrikaans in a “post-Apartheid era” — has been precipitated.

Chapter Four looks at how the “white”, “coloured”, “black” and “Indian” Afrikaans-speaking Afrikaners’ mother tongue has evolved to its present status. The arguments for and against, viewpoints of, and pleas for the re-unification of Afrikaans-speaking Afrikaners to a larger single power base is emphasized.

The possible future status and functions of Afrikaans insofar as its present status, functions and attitudes are concerned, are extrapolated in **Chapter Five**. The viewpoint concerning a possible scenario for the above-mentioned matters as expressed by a wide spectrum of South African society — academics, cultural groupings, political leaders, non-mother-tongue speakers of Afrikaans — is evaluated.

A scenario of the possible role of Afrikaans in a “post-Apartheid era” in South Africa is sketched in **Chapter 6**. The conclusion is that the Western culture as understood by the black man, differs in more than one way from the perception of the white man. First and foremost, the acceptance of and respect for the languages and cultures of all fellow South Africans is the first step towards seeing all South Africans as being Africans.

INHOUDSOPGAWE

Opsomming	i
Abstract	iii
Inleiding	1
Hoofstuk 1 Kommunikasie en 'n perspektief op die (moontlike) toekomstige	
kommunikatiewe rol van Afrikaans	3
1.1 Die historiese aanloop tot die 1993-situasie	3
1.2 Die definisie en die belangrikheid van kommunikasie	5
1.3 Kommunikasiekategorieë	10
1.3.1 Interpersoonlike kommunikasie	10
1.3.2 Teorieë insake die ontstaan van taal	10
1.3.3 Ekstrapersoonlike kommunikasie	12
1.4 'n Perspektief op die (moontlike) kommunikatiewe rol van Afrikaans	14
1.4.1 Afrikaans: die brug en die brugbouer tussen tale en kulture in 'n "post-Apartheidsera" ...	14
1.4.1.1 Afrikaans kan dien as brug tussen taal-, kultuur-, en etniese groepe	14
1.4.1.2 Afrikaans kan dien as brugbouer tussen taal-, kultuur- en etniese groepe	22
1.4.2 Die doel van Afrikaans as brug tussen taal-, kultuur-, en etniese groepe	24
1.5 Multikulturalisme en Afrikaans	25
1.6 Samevatting	27
Hoofstuk 2 Taal- en etnologiese verspreiding van die volke van die RSA	
2 Inleidende perspektiewe ten opsigte van die taalsituasie in Suid-Afrika	28
2.1 Afrikaans	29
2.1.1 Getal sprekers van Afrikaans	29
2.1.2 Historiese agtergrond van Afrikaans	29
2.1.3 Linguistiese eienskappe van Afrikaans	30
2.1.3.1 Onderskeiende kenmerke van Afrikaans ten opsigte van bepaalde	
linguistiese kategorieë	30

2.1.3.1	(a)	Woordeskat	30
	(b)	Fonologie	31
		Spellingverskille	31
		Konsonantverskille	31
		Vokaalverskille	32
		Klankveranderings by konsonante	32
		Die wegval van die slot-[t]	32
		Uitstoting van intervokaliëse konsonante	32
		Sinkopee van intervokaliëse [d]	32
		Sinkopee van intervokaliëse [x]	32
		Verswakking en sinkopee van die intervokaliëse [v] en [b]	33
		Assimilasieverskynsels	33
	(c)	Morfologiese struktuur	33
	(d)	Sintaksis	33
		Die dubbele ontkenning	33
		Die voorsetselgebruik in Afrikaans	33
		Verdubbeling	34
		Vaste woordordes in bepaalde verbale frases	34
2.1.4		Gebruik en funksies van Afrikaans	35
2.1.4.1		Afrikaans is op verskeie maniere gestandaardiseer	35
2.1.5		Die verspreiding van Afrikaanssprekendes	36
2.2		Engels	37
2.2.1		Getal sprekers van Engels	37
2.2.2		Historiese agtergrond van Engels	37
2.2.3		Linguistiese eienskappe van Engels	38
2.2.4		Gebruik en funksie van Engels	38
2.2.5		Die verspreiding van Engelssprekendes	38
2.3		Die swart tale van die RSA	39
2.3.1		Zulu	40
2.3.1.1		Getal sprekers van Zulu	40
2.3.1.2		Historiese agtergrond van Zulu	41
2.3.1.3		Linguistiese eienskappe van Zulu	41

2.3.1.4	Die verspreiding van Zulu	41
2.3.2	Xhosa	42
2.3.2.1	Getal sprekers van Xhosa	42
2.3.2.2	Historiese agtergrond van Xhosa	42
2.3.2.3	Linguistiese eienskappe van Xhosa	43
2.3.2.4	Verspreiding van Xhosa	44
2.3.3	Noord- en Suid-Sotho	45
2.3.3.1	Getal sprekers van Noord- en Suid-Sotho	45
2.3.3.2	Historiese agtergrond van Noord- en Suid-Sotho	45
2.3.3.3	Linguistiese eienskappe van Noord- en Suid-Sotho	45
2.3.4	Verspreiding van Noord- en Suid-Sotho	46
2.3.5	Sepedi	47
2.3.6	Tswana	47
2.3.6.1	Getal sprekers van Tswana	47
2.3.6.2	Historiese agtergrond van Tswana	48
2.3.6.3	Linguistiese eienskappe van Tswana	48
2.3.6.4	Die verspreiding van Tswana	48
2.3.7	Die oorblywende Kintutale	49
2.3.7.1	Noord-Ndebele	49
2.3.7.2	Suid-Ndebele	49
2.3.7.3	Siswati	49
2.3.7.4	Tsonga	49
2.3.7.5	Venda	49
2.4	Samevatting	50
Hoofstuk 3 Faktore wat taalverspreiding bevorder of teenwerk		51
3.1	Inleidend	51
3.2	Taalsoort	51
3.3	Geografiese/sosiale en historiese aard van taal	52
3.3.1	Geografiese/sosiale aard van taal	52
3.3.2	Historiese aard van taal	53
3.4	Geografiese verwydering	53

3.5	Isoglos- en geografiese grense	54
3.6	Yl bevolkte areas	54
3.7	Kommunikasienetwerke	54
3.8	Kultuur- en stamgebonde tradisies	54
3.9	Dekulturasie en akkulturasie	55
3.9.1	Assimilatoriese strewe (poging tot indringing)	56
3.9.2	Nasionalistiese bewegings	56
3.9.2.1	Kerklike bewegings	56
3.9.2.2	Nasionale strewes	56
3.9.3	Ontvlugting	57
3.10	Derdewêreld- versus Eerstewêreldstandaarde	57
3.11	Politiek	57
3.12	Samevatting	58
Hoofstuk 4	Die bydraes van Afrikaanssprekende Suid-Afrikaners tot Afrikaans	60
4.1	Afrikaans	60
4.1.1	Die “blanke” Afrikaanssprekende Afrikaners	60
4.2	Die “anderskleurige” Afrikaanssprekende Afrikaners	61
4.2.1	Die “bruin” Afrikaanssprekende Afrikaners	62
4.2.2	Die “swart” Afrikaanssprekende Afrikaners	64
4.2.3	Die Asiatiese Afrikaanssprekende Afrikaners	65
4.3	Samevatting	66
Hoofstuk 5	Die moontlike toekomstige status en funksies van Afrikaans	67
5.1	Inleiding	67
5.2	Die huidige funksies van Afrikaans	69
5.3	Die moontlike toekomstige status van Afrikaans as amptelike taal	77
5.4	Die moontlike gevolge indien Afrikaans sy amptelike status sou verloor	82
5.5	Afrikaans as amptelike taal naas Engels en ’n gestandaardiseerde Sotho-taal sowel as ’n gestandaardiseerde Ngunitaal	84
5.6	Huidige houdings teenoor Afrikaans	85
5.7	Samevatting	91

Hoofstuk 6 'n Interpretasie van bevindinge	92
Bibliografie	96
Bylaag 1	106
Bylaag 2	107
Bylaag 3	108
Bylaag 4	109
Bylaag 5	110
Bylaag 6	111
Bylaag 7	112

Inleiding

Hoe 'n beleid wat talige kommunikasie bevorder vir die toekomstige Suid-Afrika daar behoort uit te sien, is een van die belangrikste sake wat aan die onderhandelingsstafel aandag moet kry. Soos wat besluite oor die politiek, godsdiens en die ekonomie die reg en die welsyn van elke burger direk sal raak, sal besluitneming oor taalregte ook verreikende gevolge vir die aktualiteite van 'n nuwe Suid-Afrika hê.

Die emosionele en komplekse aard van 'n toekomstige taalbeleid vir Suid-Afrika blyk duidelik uit die hewige debat wat daar sedert die Soweto-onluste van 1976 in onder andere die pers gevoer word. Enkele van die besprekingspunte wat telkens oor Afrikaans in die pers onder die aandag van die leser gebring word, is:

- * die huidige status van die inheemse tale, en veral die amptelike status wat Afrikaans tans geniet
- * die rol wat taal kan speel in die bereiking van nasionale versoening
- * taalbeplanning in die konteks van Afrika
- * taal en die regering
- * taal in die onderwys
- * die eksklusiwiteit van Afrikaans en
- * taalspanning.

Om bogenoemde redes is dit veral vir die Afrikaanssprekende Afrikaners in die lig van die historiese gegewens 'n tyd van moeilike heroriëntering, problematies ook weens die fundamentele keuses wat nou gemaak moet word. Die pad van apartheid en afsydigheid van die afgelope byna

vyftig jaar het die Afrikaner vandag by 'n kruispad gebring, gevolglik sal keuses wat nou gemaak word van deurslaggewende waarde in 'n toekomstige bestel wees.

Met die skryf van hierdie verhandeling, wil ek my probeer vergewis van die kommunikasieskenario's en die moontlike rol van Afrikaans in 'n "post-Apartheidsera".

'n Uittreksel uit Robert Frost se The Road Not Taken, lui:

"Two roads diverged in a wood, and I took the one less travelled by,
and that has made all the difference."

(Frost, Robert., 1944. The Road Not Taken : 131)

Hoofstuk 1

Kommunikasie en die (moontlike) toekomstige kommunikatiewe rol van Afrikaans

1.1 Die historiese aanloop tot die 1993-situasie

Gedurende die twintigste eeu het die wêreld vinnig verander en veral ná die Tweede Wêreldoorlog, het die Afrikascenario dramaties verander; onder andere is kolonialisme verwerp. Die koloniale moondhede het hul Afrikakolonies ongeveer 'n eeu lank op 'n byna ongelooflike manier gehandhaaf deur slegs 'n klein blanke bevolking (gemiddeld minder as een persent van die inheemse bevolking) daarop te plant. Die koloniale magte het hulself egter mettertyd aan Afrika onttrek en in die plek daarvan het talle onafhanklike Afrikastate ontstaan en begrippe soos selfbeskikking, meerderheidsregering, menseregte, een-mens-een-stem het nuwe betekenis gekry. Die Afrikaan was ook nie langer tevrede met sy lot nie, nasionale ontwaking het oral plaasgevind en byna oornag het 'n nuwe Afrika as deel van 'n Derdewêreld te voorskyn gekom.

Die ontwaking van Swart Nasionalisme en die eis om gelyke regte het ook in Suid-Afrika momentum gekry. Die politieke toneel was sedert die koms van die Engelse gedurende die Napoleontiese tydperk totaal oorheers deur Engels-Afrikaanse rusies en konfrontasies en swart-wit verhoudings is grootliks verontagsaam.

Suid-Afrika het in 'n dilemma verkeer: dekolonisasie soos in die res van Afrika (onttrekking van die blanke bewind of oorheersing) was onmoontlik omdat die +/- 5 miljoen blankes (en by verre die kleiner persentasie van die totale bevolking) deur die loop van die eeue los van Europa ontwikkel het. Belangrike kontak met Europa is weens die geografiese afsondering belemmer. Die blankes in Suid-Afrika het onskiedbaar deel van Afrika geword. Die tradisionele patroon van die kontaksituasie tussen wit en swart identiteite blyk vandag nie meer aanvaarbaar te wees nie. Dit beteken dat nuwe aanpassings in die kontaksituasie, waarvoor nie een van die bevolkingsgroepe in Suid-Afrika voorberei was nie, betreklik vinnig gemaak moes word.

Op geen ander terrein is die dilemma so intens as op die politieke gebied nie. Die blanke Westerse identiteit is polities gefundeer op, en deurweef met die demokratiese stelsel, terwyl die swart identiteit dit nooit geken het nie. Nogtans word daar geweldige interne, sowel as wêreldwye druk

op Suid-Afrika uitgeoefen om die politieke probleem binne 'n afsienbare tyd volgens die Westerse demokratiese model op te los.

Normaalweg aanvaar die blanke die demokratiese proses en glo aan begrippe soos vryheid, gelykheid en meerderheidsregering. Die swart man daarenteen het aanvanklik soos in die res van Afrika, asook net buite Suid-Afrika se grense, gedemonstreer dat hy nog nie gereed was om die Westerse demokratiese model te aanvaar nie, behalwe eenmalig as middel om sy onafhanklikheid te bereik. Hierdie state met diktatoriale bewind mag wel besig wees om 'n soort nuwe Afrikademokrasie te ontplooi, maar dit het nog nêrens ten volle beslag gekry nie.

Vir 'n diktatoriale bewind of eenpartyregering sien 'n groot persentasie blankes nie kans nie. Die dilemma is dat die blanke wat in demokrasie glo, dit nie durf toepas nie; die swart man wat nie daarin glo nie, wil dit toepas al dring 'n persentasie swartmense nie daarop aan dat dit onmiddellik moet geskied soos verskeie organisasies binnelands en buitelands dit vereis nie.

Baie blankes in die land plaas 'n hoë premie op die behoud van hul identiteit en veral die Afrikaner sal sy identiteit ten alle koste verdedig. Die swartes is ook identiteitsbewus, hoewel in wisselende mate en betwis nie die geldigheid vir elkeen om sy identiteit te behou nie, hoewel daar deesdae pogings is om die volke van Suid-Afrika (wit en anderskleurig) as 'n Suid-Afrikaanse nasie te verenig.

Die hele situasie kan dus gereduseer word tot die talle probleme wat voortdurend spruit uit die kontaksituasie tussen die groot identiteite in dieselfde land. Die besondere besettingsproses, die verstedeliking en die wit/swart identiteitsverskille het tot gevolg gehad dat sekere verhoudingspatrone uitgekristalliseer het. Dit kan beskryf word as 'n soort werkgewer-werknemer, regeerder-geregeerde, ensovoorts tipe verhouding. Dit het by die blanke 'n meerderwaardigheids- en by die swart man 'n minderwaardigheidshouding laat ontstaan.

Baie blankes, en veral die regering sedert 1948, het aanvanklik die oplossing vir hierdie botsing tussen die kulture in afsonderlike ontwikkeling (apartheid en tuislandbeleid) gesien.

Tans (1993) word daar tussen die politieke en tuislandleiers druk beraadslaag in 'n poging om 'n nuwe bedeling vir al die mense van die land te beding en val die klem van die hele proses op hóé en wát daar gekommunikeer word.

1.2 Die definisie en die belangrikheid van kommunikasie

Die primêre funksie van kommunikasie kan beskou word as die funksie waardeur bepaalde inhoudes aan die hoorder(s) oorgedra word. Mense gebruik verskillende vorme van taalverkeer om met mekaar te kommunikeer en die algemeenste vorm van taalverkeer is die alledaagse gesprek wat hoofsaaklik in drie kategorieë geklassifiseer word, naamlik:

- * 'n monoloog - alleenspraak
- * 'n dialoog - 'n gesprek tussen twee persone
- * 'n poliloog - 'n gesprek tussen 'n groep mense.

Nie alle gesprekke het dieselfde struktuur nie. In die dialoog wissel die deelnemersrolle gedurig en is die sprekers dus om die beurt aan die woord. Ook in die poliloog staan beurtwisseling sentraal en dit gaan gepaard daarmee dat deelnemersrolle gedurig wissel. Die dialoog en poliloog kan egter vry soos bv. oor 'n koppie tee wees of gestruktureerd soos bv. 'n onderriggesprek of formele vergadering. (Swanepoel, 1990 : 25)

Die Latynse woord vir kommunikeer, “communicare”, dui op “iets saam doen”, “saam beraadslaag”, “iets meedeel”. Ten grondslag daarvan lê dus die begrip van gemeenskaplikheid, soos dit ook tot uitdrukking kom in die begrippe “kommune” of “kommunisme”. Die Duitse werkwoord “kommunizieren” dui veral op die handeling van “Mitteilen” en dan ook met spesifieke verwysing na die betrokkenheid van die gespreksgenoot. (Roets-Hentschel, 1989 : 19)

Ten einde 'n beeld van die aard van kommunikasie te verkry, is dit sinvol om na enkele kommunikasiemodelle te kyk. Uit die aard van die saak is 'n model altyd 'n abstraksie van variante en dus in 'n groot mate 'n vereenvoudiging van die werklikheid. Terselfdertyd help dit ons egter ook om daardie werklikheid te verstaan.

Huebsch (1990 : 41 - 49) wys daarop dat nywerhede en ekonomiese instellings nie almal dieselfde kommunikasiemodelle gebruik nie en verwys dan na die volgende modelle.

1. Die Hovland-kommunikasiemodel wat ontvanger-georiënteerd is. Die gesindhede en gesteldhede van sowel die sender as die ontvanger word in ag geneem. Die ontvanger reageer

op die inhoud van die boodskap, die houding van die kommunikeerder, die oordragmedia, die onmiddellike milieu en ten opsigte van sy eie fisieke en geestelike gesteldheid.

2. Die A-B-C of Newcomb-model is van toepassing waar die boodskap C nie alleen die houding van sender A en ontvanger B ten opsigte van die boodskap bepaal nie, maar is die verhouding tussen A en B bepalend ten opsigte van die kommunikasie wat plaasvind.
3. Die Shannon-Weaver-model is van toepassing ten opsigte van die oordrag van tegniese kommunikasie en impliseer dan ook 'n eenrigtingkommunikasie. Die oordrag van inligting vanaf 'n bron (kommunikeerder) word gewoonlik beïnvloed deur klank-, lawaai- of ander steurniselemente en hierdie prikkels word gesamentlik na die ontvanger oorgedra.
4. Die groepkommunikasie-model van Collins en Guetzkow beklemtoon die eksterne hindernisse, die interpersoonlike omgewing, die taalomgewing en fisiese faktore wat die kommunikasiegedrag van die groep beïnvloed. Die gedrag en verwagtinge van die groep bepaal die reaksies van die individu en omgekeerd.
5. Die Thayer-model beklemtoon die inter- en intrapersoonlike aspekte (fisiologies, psigologies en sosiologies) van alle menslike gedrag.
6. Die Westley-MacLean-model wys daarop dat die mens nie net bloot sintuiglike stimulusse waarneem nie, maar dat die stimulus gewoonlik deur 'n bron oorgedra word en dat terugvoering na die bron en sender op uiteenlopende maniere kan geskied.
7. Die model van D.C. Barnlund beweer dat die hele fenomenologiese veld ingesluit word wanneer die kommunikasiegebeure suksesvol verloop.
8. Die funksionele model van Prakke beklemtoon die sosiale verband tussen die kommunikeerder en die ontvanger. Verder is die tekensisteem wat gebruik word, die kanaal en die sosio-kulturele sisteem waarbinne die kommunikasie geskied vir hom (Prakke) die hoofelemente van kommunikasie.

9. Die Tubbs en Moss-model wys daarop dat perseptuele filters inhiberende neurone is (as gevolg van geestesinstellings van die individu) wat sekere waargeneemde prikkels nie toelaat om tot die bewuste deur te dring nie. Na hierdie toestand word daar as selektiewe aandag verwys wat voortspruitend is uit die instellings van die kultuur en omgewing van die aangesprokene.
10. Die Berlo-model beweer dat daar vier faktore is wat tot effektiewe kommunikasie bydra, naamlik:
 - a) kommunikasievaardighede
 - b) houdings
 - c) kennis en
 - d) sosiokulturele verband.

Vir Berlo is die houding teenoor die self, die houding ten opsigte van die kommunikasiegebeure en die houding ten opsigte van die ontvanger van deurslaggewende belang in die kommunikasiesituasie.

11. Volgens die massakommunikasiemodel van Maletzke bereik die boodskap die ontvanger deur die tegniese media en is die kommunikeerder en die ontvanger gedurig gerig op boodskapseleksie. Die uiteindelijke seleksie hang af van die kommunikeerder en die ontvanger se persoonlikheid, selfbeeld, ondervinding, intelligensie, belangstellings en gesigspunte. Maletzke stel dit ook verder dat die kommunikeerder en die ontvanger onderworpe is aan mediadwang, boodskapdwang en openbare dwang wat rigtinggewend kan wees.
12. Die analitiese model van Van Schoor beweer dat kommunikasie grootliks deur intersubjektiviteit bepaal word. Die kommunikeerder gebruik 'n geïnstitusionaliseerde kombinasie van kodes en tekens terwyl die betekenisvolheid en waarde wat die ontvanger aan die boodskap heg, sal bepaal of werklike kommunikasie plaasvind. Vir Van Schoor is onderlinge begrip die kern van alle menslike kommunikasie. (Huebsch, 1990 : 41 - 49)
13. Roman Jakobson (Hawkes, 1977 : 83) vestig die aandag op ses samestellende faktore van enige kommunikasie. Die boodskap word deur die sender deur middel van 'n medium

(mondeling, visueel, elektronies, ens.) aan die ontvanger gestuur binne 'n bepaalde konteks wat deur die sender en die ontvanger gedeel word en waarna die boodskap verwys. Die boodskap moet ook ingeklee wees deur 'n kode (spraak, getalle, skrif, klankformasies, ens.) wat deur beide die sender en die ontvanger gedeel word. Vir die oordrag van die boodskap is fisieke en/of psigologiese kontak nodig om kommunikasie moontlik te maak. (Sien bylaag 1)

Aan elke aspek van hierdie model van Jakobson is daar funksies verbonde. Wanneer die rol van die sender in 'n gegewe situasie beklemtoon word, kom daar 'n emotiewe funksie na vore; word die ontvanger se omstandighede belig, is 'n konatiwew funksie ter sprake en wanneer die boodskap self die fokuspunt is, kan daarna as die referensiële funksie verwys word. Die beklemtoning van die kode bring 'n metalinguale funksie na vore terwyl die beklemtoning van die kontak self voorrang verleen aan die fatiese funksie om vas te stel of die kommunikasie nog "werk". (Brink, 1987 : 19)

Streng gesproke bestaan daar in verbale kontak nie so iets as 'n gemeenskaplike kode tussen sender en ontvanger nie, aangesien elke mens sy eie idiolek praat of selfs anderstalig is. 'n Verdere kompliserende faktor van die linguistiese kommunikasiemodel is dat selfs in die ideale sender-ontvanger-verhouding die ontvangs van die boodskap nog nie beteken dat die ontvanger dit verstaan nie. Ten einde die probleem van die gemeenskaplike kode te ondervang het die psigo- en die sosiolinguistiek die kodevoorstelling gewysig. (Sien bylaag 2)

In hierdie voorstelling is die gemeenskaplike kode baie sterk gereduseer met 'n opvallende kompetensieverskil tussen die sender en die ontvanger. Die kompetensieverskil hang daarmee saam dat die sender oor die norm beskik wat as "Soll"-toestand (wat behoort te wees) beskryf kan word, terwyl die ontvanger hom nog in die "Ist"-toestand (wat is) bevind. Die verbande tussen die "Soll"- en die "Ist"-waardes word veral deur die Kibernetiese modelle, wat die terrein van die prosesen tegniek of tewelreëling ondersoek, as volg verduidelik: 'n termostaat vir verhittingstoestelle reguleer die "Ist"-waardes so dat dit met die "Soll"-waardes ooreenstem. Hierdie ooreenkoms van die "Ist" en die "Soll" is by die vreemdetaalspreker afwesig, omdat hy/sy nog nie oor die norme vir die linguistiese en die kommunikatiewe "Soll"-waardes in die vreemdetaal beskik nie. (Sien bylaag 3) (Roets-Hentschel, 1989 : 23)

In die kibernetiese taalkommunikasie-model, soos deur L. Zabrocki ontwikkel, (Roets-Hentschel, 1989 : 23) funksioneer die boodskapkanaal dan ook as terugkoppeling en/of kontrolestruktuur, waardeur die sender uit die reaksie van die ontvanger indikasies oor sy taalvermoë verkry. (Sien bylaag 4)

Die kibernetiese strukturalisme, wat op die behavioristiese leerkonsep van stimulus-respons steun, sien vreemdetaalkommunikasie as 'n leer- en kommunikasieproses vir die ontvanger van taalmatige informasie, wat hy eers passief en later aktief leer beheers. Hiervolgens is vreemdetaal-dekodering 'n dinamisering van statiese strukture (fonologies, morfologies, grammaties, semanties, ensovoorts) waaruit selektief gekies moet word vir taalproduksie.

Op grond van hierdie modelle, waar taal as kode dien, sou 'n mens tot die gevolgtrekking kom dat gesprekvoering oor taalgrense heen inderdaad 'n verwronge vorm van kommunikasie is, waar die wesenlike voorwaarde vir kommunikasie, naamlik die gemeenskaplike kode, grotendeels ontbreek. Onder hierdie omstandighede funksioneer die T1-spreker as die normerende instansie en sal die aksioom dat elke kommunikasie 'n inhouds- sowel as verhoudingsaspek het, dus kunsmatig en oneg wees. Dit is veral die verwaarlosing van die verhoudingsaspek by vreemdetaal gesprekvoering wat lei tot gebrekkige motivering om in die vreemde taal te kommunikeer. Hierdie situasie het frustrasie tot gevolg wat die finale bydrae is tot die staking van kommunikasie in die vreemde taal.

Om bogenoemde rede het die Universiteit van die Oranje-Vrystaat, onder die leiding van dr. Theo du Plessis, 'n Taalfasiliteringsprogram in die lewe geroep. Volgens 'n artikel in Die Bult (November 1992 : 20) is 70% van die Suid-Afrikaanse bevolking nie een van die amptelike tale magtig nie en is daarom totaal afgesny van die demokratiseringsproses. Met taalfasilitering word daar probeer om kommunikasie tussen partye wat nie een 'n gemeenskaplike taal goed kan beheers nie, deur die bemiddeling van 'n onpartydige derde party te bewerkstellig.

'n Uitvloeisel uit hierdie projek kan tot gevolg hê dat tolk- en vertaalwerk uit Afrikatale na Afrikaans en omgekeerd weer in aanvraag sal wees. Mense uit die gemarginaliseerde gemeenskappe kan vir die doel opgelei word en kan dan 'n diens lewer waarvoor hulle vergoed kan word.

Volgens die artikel sal die Taalfasiliteringsprogram groter openheid ten opsigte van Afrikaans bring en kan Afrikaans vir meer mense toeganklik wees as wat tans die geval is.

1.3 Kommunikasiekategorieë

1.3.1 Interpersoonlike kommunikasie

Interpersoonlike kommunikasie het die volgende onderskeidende eienskappe, naamlik:

Twee of meer mense wat mekaar tot 'n sekere mate ken, voer 'n gesprek.

Die proses kan in sy eenvoudigste vorm soos volg voorgestel word:

Sender ==> Boodskap ==> Ontvanger ==> Terugvoering ==> Sender

Interpersoonlike kommunikasie mag van aangesig tot aangesig plaasvind, telefonies geskied, deur middel van 'n telegram, 'n lesing of enige ander medium teweeggebring word.

Sonder taal is die mens moeilik denkbaar. "(...) juis omdat taal so 'n integrerende deel van die mens se lewe vorm, aanvaar ons dit maklik as vanselfsprekend en begryp ons dikwels nie die wonder en verstommende kompleksiteit daarvan nie." (Odendal, 1987 : 1) Taal deurdring elke gebruiker daarvan se lewe en daarsonder sal die mens se sosiale bestaan, veral ons gekompliseerde hedendaagse bestaan, nie kon funksioneer nie. Daarom is dit van groot belang dat ons iets meer van die aard van taal en taalgebruik moet weet omdat daar so baie misopvattinge by die gebruikers van taal voorkom.

1.3.2 Teorieë insake die ontstaan van taal

Odendal verwys herhaaldelik na die belangrikheid van die klankaspek ten opsigte van die geskrewe vorm van taal, hoewel die groter permanensie wat aan die geskrewe vorm van kommunikasie gegee word, die teendeel mag laat blyk. (Odendal, 1987 : 1) Dit is ook maklik om te bewys dat klank skrif vooraf gegaan het omdat skrif in terme van die ouderdom van beskawings op aarde, maar van resente datum is.

Volgens Yule (1990 : 1) weet ons eenvoudig nie wanneer en hoe taal ontstaan het nie. Bewyse dat die mens die aarde al vir meer as 'n halfmiljoen jaar bewoon, is gevind, maar "... no dusty cassette

tape fragments among the ancient bones ...” is gevind om vir ons ’n aanduiding te gee van hoe en wat daar gekommunikeer is nie.

Pogings om die oorsprong van taal te herontdek het gefaai, want kinders wat sonder ’n taal groot geword het, en as proefkynne kon dien, was taallos. Yule (1990 : 132) noem die voorbeeld van ’n Amerikaanse dogter wat tot op die ouderdom van dertien weerhou is van fisiese, sensoriese, sosiale en emosionele kontak. Kort na haar bevryding uit die plek van aanhouding het sy die geluide van mense om haar begin namaak en het daarna deur dieselfde stadia van taalverwerwing as babas gegaan. Yule (1990 : 2) sê: “If human language did emanate from a divine source, we have no way of reconstructing that original language, ...”

’n Teorie ten opsigte van die moontlike ontstaan van taal as gevolg van onomatopeïese gebruik is geformuleer. Daar kom in alle tale woorde voor wat ’n nabootsing van natuurlike klank is. Enkele voorbeelde is:

Engels: splash, bang, boom, rattle,
buzz, screech.

Afrikaans: toeter, hoep-hoep, boem,
kukkewiet, piet-my-vrou.

Zulu: isithuthuthu (motorfiets)
inkukhu (hoender)
isibhamu (geweer)

Xhosa: isithuthuthu (motorfiets)
duduma (donderweer)
isitshixo (sleutel)
vuthuza (die wind waai)
ingcongconi (muskiet)

Noord-Sotho: thuthuthu (motorfiets)
kgogo (hoender)
kgalagalo (weerklink)

Sesotho: sethuthuthu (motorfiets)
 tlatlawe (korhaan)
 lekukurane (tortelduif)

Tswana: sethuthuthu (motorfiets)
 koko (hoender)

Die Nguni-, Sotho- en Koitale is veral ryk aan onomatopeïese woorde, maar dit is moeilik om te glo dat 'n taal wat op klanknabootsing berus, klanklose en abstrakte entiteite kan benoem.

Een van die sienings in verband met die ontstaan van taal is dat ons in die boek Genesis lees dat God aan Adam opdrag gegee het om Sy Skepping te benoem. Alternatiewelik glo die Hindu's dat taal sy oorsprong van Sarasvati, die vrou van Brahma, die skepper van die heelal, kom. Dit kom dus voor dat daar deur aanhangers van die een of ander geloof geglo word dat taal 'n geestelike oorsprong het. (Yule, 1990 : 1)

Elkeen verwerf vroeg in sy lewe die gesproke taal sonder veel voorskrif en onderrig van diegene wat die taal reeds magtig is. Daar word eers later leer skryf en dit is 'n baie doelbewuste proses.

As taal primêr as klank beskou word en die skryftaal in die sekondêre posisie geplaas word, beteken dit dat ander nieklankmatige kommunikasiestelsels nie as taal beskou word nie. Hier word daar veral gedink aan die vlagtekens waardeur skepe boodskappe aan mekaar sein, kommunikasie deur tekens en seine binne jeugbewegings, die groot aantal verkeerstekens op ons nasionale paaie, die gebaretaal van doofstommes, ens. Die meeste van hierdie stelsels is op die een of anderwyse gebaseer op die spreektaal, en is dus maar net 'n afgeleide vorm van die spreektaal. (Odendal, 1987 : 4)

1.3.3 Ekstrapersoonlike kommunikasie

Nieverbale taal (lyftaal) is in 'n multiplekse samelewing, waar verskillende rasse-groepe, 'n verskeidenheid taalgemeenskappe en ideologieë met mekaar wedywer, baie belangrik. Die studies van Charles Darwin, The expression of emotions in man and animals, het gelei tot studies oor

gesigsuitdrukings en lyftaal. Albert Mehrabian het bevind dat net 7% van die trefkrag van 'n boodskap verbaal en 38% vokaal is. 55% van 'n boodskap of kommunikasie is nieverbaal. (Pease, 1991 : 3)

Volgens Pease (1991 : 3 - 4) is bevind dat die gemiddelde persoon elke dag net tien of elf minute lank praat en dat die gemiddelde sin net sowat 2,5 sekondes duur. Inligting word hoofsaaklik verbaal oorgedra, maar 'n boodskap oor aanvaarding, houding en gesindheid spreek duideliker uit optrede, lyftaal en gebare.

Pease wys daarop dat die meeste basiese kommunikasiegebare dwarsoor die wêreld dieselfde is. Hy noem die volgende voorbeelde, naamlik:

- * wanneer mense gelukkig is, glimlag hulle
- * wanneer hulle ongelukkig of kwaad is, frons hulle
- * 'n kopknik beteken ja (instemming)
- * 'n kopskud beteken nee (teenkanting)
- * 'n grynsag dui op vyandigheid
- * die ophaal van skouers dui daarop dat die persoon nie weet waarvan jy praat nie.

Lyftaal moet egter nie los van ander gebare, omstandighede en 'n spesifieke ruimte geïnterpreteer word nie. (Pease, 1991 : 7)

Elke mens het behoefte aan sy eie persoonlike ruimte wat as verlengstuk van sy liggaam dien en die area om sy besitting insluit. Pease (1991 : 14) onderskei vier sones, naamlik:

- * die intieme sone (15 - 45 cm)
- * die persoonlike sone (45 cm - 1,2 m)
- * die sosiale sone (1,2 - 3,5 m)
- * die openbare sone (verder as 3,5 m).

In die kommunikasieproses sal vreemdelinge binne die persoonlike sone verdra word, maar wanneer die intieme sone betree word, sal daar fisies instinktief gereed gemaak word om te veg of om te vlug. 'n Reël in die kommunikasieproses is: "Bly op 'n afstand." (Pease, 1991 : 15)

Hierdie aspekte van kommunikasie is die hart en siel van 'n taal, want sonder taal is die mens se kommunikasie beperk en staties. Met taal kom alles in beweging, maar is daar ook nog 'n groot grysgebied: die taal agter die woorde (metataal). Metataal is 'n taal wat binne ons gewone taalgebruik verskuil is en wat by die hoorder 'n intuïtiewe aanvoeling, die vermoede dat die spreker nie regtig bedoel wat hy sê nie, wek.

1.4 'n Perspektief op die (moontlike) toekomstige kommunikatiewe rol van Afrikaans

Binne die raamwerk van wat oor die toekoms van Afrikaans en die toekoms van Suid-Afrika geglo word, kan 'n scenario geskets word. Omdat 'n scenario op hoop en vermoede gegrond is, en nie op die werklikheid nie, beteken 'n toekomsprojeksie natuurlik nie dat dit die enigste moontlikheid is nie.

Johan Vosloo (Rapport, 11 Augustus 1991 : 11) se aktuele artikel oor kommunikasieprobleme in die “Nuwe” Suid-Afrika, naamlik: “Wag nog 'n geslag van die Nooitverstaan?”, spreek die grondliggende probleem van apartheid, andersheid, afsydigheid en bevooroordeeldheid van ál die inwoners van die land aan. Kan daar met die uitgangspunt van “... sal hulle tog nooit verstaan nie.” en “... dis anderste mense, dié. Vergeet verstaan. Hulle verstaan jou buitendien ook nie.”, werklik kans gesien word vir gelyke verkeer met die anderskleurige? Of wedersydse begrip haalbaar is, bly debatteerbaar.

Binne die siening van taal as 'n kommunikasiemiddel lê die sleutel, naamlik “verstaan” tot die beswering van die “Groot Misverstaan” deur 'n wedersydse grondiger kennis van die betrokke tale.

1.4.1 Afrikaans: die brug en brugbouer tussen tale en kulture in 'n “post-Apartheidsera”

1.4.1.1 Afrikaans kan dien as brug tussen taal-, kultuur- en etniese groepe

Mnr. H.O.Terblanche van die Departement Geskiedenis aan die Universiteit van Port Elizabeth skryf in 'n artikel (Oosterlig, 11 November 1992 : 4) onder die opskrif “Afrikaner moet uitreik oor politieke en kleurgrense” dat daar van die “blanke” Afrikaners “... verwag word om skakeling te

soek en brûe te bou na hul bruin Afrikaanssprekendes. (...) Hulle (die “blanke” Afrikaners) moet oor politieke en kleurgrense uitreik.”

Dr. Hanneke du Preez (Die Transvaler, 17 April 1990 : 8) wys egter daarop dat daar “ ’n (m)ate van risiko verbonde is aan die interaksie tussen kulture.” Volgens dr. Du Preez is daar verskeie voorwaardes wat nagekom moet word voordat kommunikasie tussen kulture suksesvol kan plaasvind. Sy (dr. Du Preez) noem die volgende voorwaardes, naamlik:

a) Beskikbaarheid en gewilligheid om te kommunikeer

Kommunikeerders moet sowel fisies as geestelik beskikbaar wees. As ’n mens nie wil kommunikeer nie, nie bereid is om jouself verstaanbaar te maak en deur die ander verstaan te word nie, is die kommunikasiepoging van die begin af gedoem.

Allan Pease en Alan Garner (1991 : 63) wys ook daarop dat mense wat jou ontmoet, graag meer van jou wil weet. Behalwe wat jou gesindhede is, jou belangstellings, jou waardes, waar jy woon, wat jou beroep is, wat jy doen vir ontspanning, waar jy vandaan kom en waarheen jy gaan, is die belangrikste aspek van geslaagde kommunikasie die vraag of jy beskikbaar is as hulle jou van naderby wil leer ken. In die woorde van Pease en Garner (1986 : 63): “Mense hou net van mense by wie se lewe hulle betrokke geraak het. En selfonthulling is ’n voorvereiste.”

Prof. Hans du Plessis (Die Volksblad, 31 Maart 1990 : 16) sê “Die groot jammerte bly steeds daarin lê dat net ’n deel van die tonge die smaak van vernuwing raakproe.” Die mening word verder uitgespreek dat te veel “blanke” Afrikaners nog in die hoekie van die kombuistaalsindroom sit en minderwaardig oor Afrikaans voel. Prof. Du Plessis waarsku ook teen die gevaar om met toe oë agter die “... wit waan van Afrikaans ...” te skuil.

’n Artikel in Die Burger (17 April 1990 : 13) berig dat Afrikaners na vore moet tree en hulle gewilligheid moet verklaar om as brugbouers op te tree. Afrikaans, as Westerse taal, is in ’n unieke posisie omdat dit ook van Afrika is. Volgens die artikel is daar in beginsel nie strukturele verskille in die gehalte tussen tale nie, maar daar is verskille in dít waaraan tale uitdrukking gee. Omdat Afrikaans as Westerse taal sy beslag in Afrika gekry het, kan Afrikaans die geografiese

oppervlakte van die RSA “... soos ’n onsigbare karos ...” bedek. Afrikaans “...kan gesofistikeerd atome splyt, en met eweveel reg ’n Nama-vrou die proses van matjieshut-bou laat verduidelik as ‘die wat en die wat en die wat van hieriegoeters.’”

“Afrikaans is die taal van die openbare media en van die stil gebed. Hy is regstaal, letterkundetaal, tsotsitaal, koeranttaal, kerktaal, versettaal, onderwystaal, selfs ‘alternatiewe’ taal.” (Die Burger, 17 April 1990 : 13)

In die artikel word daar verder ook op gewys dat taal nie etnies is nie, en dat Afrikaans ’n produk van Afrika is waartoe baie inheemse tale bygedra het.

Om bogenoemde rede behoort die inisiatief van al die Afrikaanssprekendes te kom om ’n brug te bou oor die klowe wat daar tussen die taalgroepe van die land ontstaan het.

b) Opregte bedoelings tydens die kommunikasieproses

Tydens interkulturele kommunikasie verskerp die deelnemers se sintuie as gevolg van die inspanning wat met so ’n aksie gepaard gaan. Bedoelings wat dus nie heeltemal suiwer is nie, word dus gou waargeneem en kan die gesprekvoering verongeluk.

Volgens Pease en Garner (1991: 69) is selfonthulling ’n metode waardeur bevredigende en intieme verhoudinge opgebou kan word, maar dit sal net gebeur indien die mense aan wie jy jouself openbaar, glo dat jy die waarheid praat. Geloofwaardigheid kan op drie maniere verhoog word, naamlik:

- * wees spesifiek: Die stelling: “Ek gee onderwys.”, is minder oortuigend as byvoorbeeld: “Ek onderrig Afrikaans by St. Andrew’s Kollege.”
- * erken dat jy ook foute maak: ’n ewewigtige prent van jouself is meer geloofwaardig. Prestasie sowel as mislukking is menslik.
- * laat jou gesprekvoerders toe om jou te oortuig: bespreek die voordele en die nadele van ’n saak en moenie jou siening op jou gespreksgenote forseer nie. (Pease en Garner, 1986 : 70)

Larry Pokpas van die Universiteit van Wes-Kaapland beweer (Tempo, 11 April 1991 : 2) dat:

- * Afrikaans in die verlede gebruik is om apartheid te vergestalt en dat dit "...’n deurdagte taalstrategie ..." sal verg om die skade daarvan te herstel.
- * Afrikaans is die afgelope honderd jaar aan Afrikanernasionalisme verbind en het daardeur die stigma van verdrukkeertaal verkry. (Ibid)

Bogenoemde standpunt word deur pres. De Klerk onderskryf. Hy sê: "Daar was ’n tyd toe Afrikaans die taal van die verdrukke was. Nou het dit die taal van die bevryder geword. Dit is vandag ook die taal van hoop, die taal wat wil spreek van regverdigheid, van geleentheid in die toekoms." (Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig, 29 Augustus 1991 : 9)

- * Anderskleuriges se aanspraak en invloed op die taal is histories ontken en verdraai sodat die geskrewe geskiedenis nie al die feite aan die lig bring nie.

Larry Pokpas (Rapport, 24 Maart 1991 : 12) wys daarop dat geskrewe Afrikaans tot op datum slegs die belange van die blankes verwoord het. Hy sê: "Bykans elke taalboek wat die patriotiese rol van volksvaders vereer, is ’n flagrante miskenning van die swart Afrikaanse geskiedenis. Van die Afrikaans-Hollands van die Khoekhoens, die Afrikaanse instruksietaal onder die Moslems (1815) of die Arabiese invloed op die Afrikaanse taalstruktuur (om maar enkeles te noem) kom weinig aan die lig."

Franklin Sonn (Rektor van die Technikon Skiereiland) sê: "Almal weet dat Afrikaans is nie ’n witmanstaal nie en geen politieke party bring ’n taal tot stand nie. Maar sodanige aansprake en beskouings het die verstreming van Afrikaans en die apartheidsideologie moontlik gemaak." (Die Burger, 7 Mei 1990 : 9)

Hy (Franklin Sonn) vergelyk taal en dus ook Afrikaans met godsdiens vanweë sy kommunikatiewe aard en die sterk affektiewe binding wat dit veroorsaak. Genoemde feit kan as basis dien vir vrye groeppvorming ten opsigte van Afrikaans as taal oor rassegrense heen. (Ibid)

Volgens Sonn is die infrastruktuur van Afrikaans byna uitsluitlik nog in blanke Afrikanerhande, en neem hulle alleen besluite oor spelling, wisselvorme en variante. Ook verteenwoordig die Afrikaanse woordeboek nie die Afrikaanse spraakgemeenskap nie. “... Afrikaanse woordeboeke weerspieël klaarblyklik ideologiese verbinding in ’n kombinasie van elitisme en lelike ongevoeligheid.” (Ibid)

Rapport (23 Junie 1991 : 4) berig dat die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns pleit dat “... alle Afrikaanssprekendes uit alle lae en oor alle kleurgrense heen saamgetrek moet word tot versterking van die breë Afrikaanse taal en kultuur.” Mnr. Ton Vosloo (ondervoorsitter van Rapport en besturende direkteur van die Nasionale Pers) het daarop gewys dat die Afrikaanse gemeenskap “(v)ir die eerste keer in dekades (het ons) binne hoorafstand van mekaar gekom (het)”. (Ibid) Prof. Botha (uitredende voorsitter) het daarop gewys dat die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns hom “... ook in sy taalbevorderingsaksies beywer vir ruimte en medewerking, opname en bekendstelling van soveel as moontlik Afrikaansvariëteite met die oog op ‘n waarlik inklusiewe standaardtaal’”. (Ibid)

Gedurende 1992 het die SA Akademie vir Wetenskap en Kuns ’n omvangryke dokument opgestel om vrae ten opsigte van die ampstatus van Afrikaans en die voortbestaan van Afrikaans in ’n meertalige Suid-Afrika, te beantwoord. (Rapport, 25 Oktober 1992 : 8)

Die SA Akademie vir Kuns en Wetenskap aanvaar dat “... die huidige status van Afrikaans (...) geëerbiedig sal word”. (Rapport, 25 Oktober 1992 : 8) Verder wys die Akademie daarop dat

- * taalregte menseregte is en daarom beskerm moet word
- * die meertalige situasie in Suid-Afrika ’n bate is
- * alle Suid-Afrikaanse tale erken moet word en dat die sprekers van ’n taal self vir die rol van daardie taal moet beding
- * ’n taalplan vir Afrikaans moet deel wees van ’n taalplan vir Suid-Afrika
- * ’n taalplan vir Afrikaans moet met die hele Afrikaanssprekende gemeenskap rekening hou.

c) Kennis van ander kulture is nodig om sensitief te kan optree

Saamwoon is 'n manier om 'n ander kultuur te leer ken; dit is in die meeste gevalle egter nie prakties moontlik nie. Heelwat inligting kan egter deur persoonlike gesprekke, die massamedia en boeke verkry word. Hoe meer kennis daar verwerf word van die taal, gewoontes, sosiale struktuur, ensovoorts van die ander kultuurgroepe, hoe beter is die kanse vir suksesvolle interkulturele kommunikasie.

Woorde en gebare kan in verskillende kulture verskillende betekenis hê. Volgens Pease en Garner (1991 : 103) kan begrip van mense se kulturele agtergrond misverstand oor die interpretasie van gebare uitskakel en help om hul ware motiewe en gevoelens korrek te vertolk.

Afrikaners en Engelse hou nie daarvan as mense te naby aan hulle staan wanneer hulle gesels nie. Dit kan uit 'n ander kulturele perspektief die indruk skep dat Afrikaners en Engelse afsydig is.

Europeërs daarenteen hou daarvan om na aan mekaar staan wanneer hulle gesels. Swart mense kyk blankes gewoonlik nie in die oë nie omdat dit vir hulle 'n kulturele teken van minagting is. Die gevolg is ongelukkig dat die blanke dié gebaar verkeerdelik interpreteer as “skelm” of “onbetroubaar”. (Pease en Garner, 1991: 103)

Pease en Garner (1991 : 105) sê tereg: “As 'n mens egter weet waarna om op te let, kan kontak met ander kultuurgroepe opwindend en groot pret wees. Wrywing tussen rasse word ook tot 'n groot hoogte veroorsaak deur ons gebrekkige kennis van mekaar se kulture.”

In hierdie verband sê Larry Pokpas (Rapport, 24 Maart 1991 : 12) dat “... Afrikaanssprekenheid vir die Afrikaners sosiale mobiliteit ingehou het, terwyl swart mense se onvermoë om die taal te besig hul uit sleutelfunksies geweier het.”

Landsbeleid en Taalbeleid was tot onlangs toe diskriminerend in die sin dat swart mense, benewens ras- en geslagsvooroordele, eers die hindernisse van die ampstale moes oorbrug om toegang tot kompeterende terreine te verkry. (Rapport, 24 Maart 1991 : 12)

Omdat die Groepsgebiedewet eers onlangs afgeskaf is, sal die proses van vermenging van verskillende rasse in dieselfde woonbuurte waarskynlik langsaam plaasvind. Die aangewese

terrein vir kulturele en taalinteraksie is in die onderwys, maar “... die voortgesette bestaan van die Wet op Onderwys en Opleiding, ’n apartheidsreël wat nog nie herroep is nie.”(Rapport fokus op Loopbane en Studie, 22 September 1991 : 4), ontnem die meeste Suid-Afrikaners die geleentheid om toereikende onderwys te ontvang en die multikulturele diversiteit van die Suid-Afrikaanse gemeenskap te ervaar.

“Die ANC het die belangrikheid erken om ’n universele kultuur van onderwys te skep. Die ‘gemarginaliseerde geslag’, swart jongmense wat weens die ontwigting van die onderwys die afgelope twee dekades gelyk het, is ’n uitdaging vir almal.” (Ibid)

In bogenoemde verband is die privaatskole, met hul jarelange ondervinding van multikulturele en veeltalige leerlingsamestelling, ’n rolmodel. Volgens die verslag van ’n komitee van Onderwysministers, naamlik die “Education Renewal Strategy” (ERS) wat in 1990 voorgelê is, het die leerlinggetalle (tot ’n afgeronde 1 000) in gewone privaatskole soos volg toegeneem:

	<u>1986</u>	<u>1990</u>
Blankes	22 000	52 000
Indiërs	2 000	6 000
Kleurlinge	6 000	8 000
Swartes	25 000	36 000

Gegewens dui daarop dat daar reeds voor 1990 ’n toenemende behoefte by ouers uit alle bevolkingsgroepe bestaan het om hul kinders in multikulturele opvoedkundige inrigtings te laat onderrig. (Education Realities in South Africa, 1990 : 15)

Dr. Karel Prinsloo (van die RGN) (Die Burger, 1 Desember 1983 : 25) het in ’n ondersoek in Soweto bevind dat 52% van die ondervraagdes Afrikaans kon lees en verstaan. Die vraag ontstaan nou of daar, vanuit die geleedere van die Afrikaanssprekende Afrikaners, enigiets gedoen is om aan die behoeftes van hierdie mense te voldoen. In Die Transvaler (12 April 1991 : 9) word daar berig dat die ATKV nie minder nie as 56 projekte aangepak het om Afrikaans te bevorder. In dieselfde artikel word daar ook verwys na die feit dat Afrikaans weer as skoolvak in die Transkei ingestel is en dat Lesotho verklaar het dat dit belangrik vir sy polisiemag is om in Afrikaans te kan kommunikeer.

d) 'n Houding van oopheid, eerlikheid en vertroue ten opsigte van die kommunikasieproses

Die kommunikeerders moet oop wees vir nuwe inligting en idees. Hulle moet realiteite kan erken wat van sy eie mag verskil. Gebrek aan eerlikheid lei tot wantroue en misverstande. Vertroue is belangrik in interkulturele kommunikasie en moet wedersyds wees. In enige interaksie tussen kulture is daar 'n mate van risiko teenwoordig. Die kans is daar dat 'n mens misverstaan kan word en dat die verhoudings daardeur eerder sal vertroebel as verbeter.

e) Aktiewe luister in die kommunikasieproses

Meer aandag moet aan luister gegee word. Hierdie luister behels 'n doelbewuste poging om die ander persoon te "lees". Terugvoer is van die belangrikste elemente in die kommunikasieproses. Die kommunikasie kan hiervolgens deurentyd ondersteun word.

Pease en Garner (1991 : 36) is van mening dat luister en stilbly goud werd is in 'n suksesvolle gesprek. Elke mens het 'n diepgewortelde begeerte dat mense sal aandag gee aan wat hul wil sê. As 'n persoon oor iets praat wat vir hom/haar belangrik is en jy luister met ware belangstelling, verdwyn die afstand wat aanvanklik by 'n eerste ontmoeting tussen mense lê, sommer vanself.

Kommunikasie tussen mense begin wanneer een persoon 'n emosie of gedagte wil oordra en dan van verbale of nieverbale kodes gebruik maak om sy boodskap oor te dra. Die keuse van kodes - woorde, gebare, stemtoon of aanraking waarmee die boodskap uitgedruk word - sal bepaal word deur sy doelstellings, situasie, en sy verhouding met die luisteraar. Faktore soos ouderdom, status, kulturele agtergrond opleiding en emosionele toestand speel ook 'n rol by die keuse van kodes. (Pease en Garner, 1991 : 37)

In die Suid-Afrikaanse situasie is dit tans nodig dat die Afrikaassprekende Afrikaner met sy hele wese, met ander woorde met sy oë, sy verstand, sy hart, sal luister na sy anderstalige en anderskleurige landgenote. "Só leer ons ander werklik ken. So voel 'n mens self ook gelukkig en boonop raak jy meer gewild en suksesvol." (Pease en Garner, 1991 : 37)

f) Gesprekvoering in 'n kommunikatiewe situasie

Dit is dikwels moeilik om 'n gesprek te begin en aan die gang te hou. Mense is onseker oor hoe om die ander in die begin aan te spreek, hoe om die gesprek te onderbreek en hoe om dit te beëindig. Een van die maklikste maniere om te begin is om te praat oor iets wat deur albei ondervind word. Dit is dan ook die rede waarom die weer so 'n gewilde gespreksonderwerp is. Dit is egter nie net wát gesê word nie, maar die boodskap dát daar graag met 'n ander persoon gekommunikeer wil word, wat belangrik is.

1.4.1.2 Afrikaans kan dien as brugbouer tussen taal-, kultuur- en etniese groepe

Webb (red., 1992 : 14) is van mening dat Afrikaans as 'n brugbouer kan optree ten opsigte van:

a) Die ontwikkeling van die mense van die land

Volgens Webb (1992 : 14) is die hoofvraag hoe Afrikaans kan bydra tot die demokratisering van kennis en vaardighede, en hoe dit kan dien as toegangsmiddel tot ekonomiese geleenthede, deelname aan politieke gesprek, ens.

Om die mense van die land te ontwikkel, sal daar ten opsigte van Afrikaans onder andere gekyk moet word na:

- * 'n sinvolle taalbeleid vir opvoedkundige inrigtings en daar moet veral aandag gegee word aan die verwesenliking van 'n nasionale ideologie
- * sosiaal sinvolle sillabusse ten opsigte van Afrikaans as T1
- * sosiaal sinvolle opleidingsprogramme ten opsigte van Afrikaans as T2 en T3
- * taalopleidingsprogramme vir volwassenes veral ten opsigte van geletterdheid
- * gepaste onderrigmateriaal vir Afrikaans

- * moedertaalonderrig sonder politieke affiliasies
- * maniere om Afrikaans te depolitiseer
- * maniere om die kloof tussen Standaardafrikaans en Niestandaardafrikaans te oorbrug, en
- * die volledige ontwikkeling van Afrikaans as ekonomiese , tegnologiese en wetenskaptaal (Webb, 1992 : 14).

b) Die nasionale verdeeldheid en die bestryding van etniese nasionalisme

Webb (1992 : 14 - 15) huldig ook die mening dat daar veral aandag gegee moet word aan kwessies soos:

- * die depolitisering van Afrikaans
- * die oopstelling van Afrikaans
- * die aanvaarding van maatreëls vir die beskerming van die regte van minderheidstale, en
- * die uitbouing van Afrikaans as lingua franca.

c) Die bestryding van manipulasie en diskriminasie

Webb (1992 : 15) is van mening dat daar afgesien moet word van die gebruik om Afrikaans vir manipulatiewe doeleindes te gebruik. Volgens Webb moet daar ook maatreëls neergelê word om interne konflik in Afrikaans te bekamp. Standaardafrikaans moet ook nie kunsmatig as die norm vir Afrikaans voorgehou word nie.

d) Die beskerming van linguistiese en kulturele diversiteit

Om bogenoemde mikpunt te bereik, moet daar volgens Webb (1992 : 15) aandag gegee word aan sake soos:

- * die statutêre beskerming van die regte van Afrikaans

- * die teenwerking van die antagonisme teenoor Afrikaans, veral in die swart gemeenskap, en
- * die verhoging van die algemene aansien van Afrikaans.

Bogenoemde oogmerke vir Afrikaans as brugbouer sal nie die gewenste uitwerking hê sonder “(d)ie twee belangrikste take wat ter wille van Afrikaans se posisie verrig behoort te word (nie) ...”(Webb, red., 1992 : 15) naamlik:

- * die verbreking van Afrikaans se band met apartheid en met Afrikaanse separatisme en
- * die opgradering van Afrikaans op die hoër vlakke van die ekonomie, die tegnologie en die wetenskap. (Webb, red., 1992 : 15)

1.4.2 Die doel van Afrikaans as brug tussen taal-, kultuur- en etniese groepe

'n Voorvereiste vir Afrikaans om as brug tussen taal-, kultuur- en etniese groepe te dien, is dat alle Suid-Afrikaners mekaar as mense moet aanvaar en na mekaar moet uitreik. Mnr. Kobus van Graan (Oosterlig, 30 September 1991 : 4) sê daar moet nie meer van ras gepraat word nie. “Die manier van onderskei tussen mense moet verdwyn. Mense met dieselfde waardes en denkrigtings moet bymekaar gebring word.”

Ten opsigte van Afrikaans stel mnr. Mandela (Oosterlig, 30 September 1991 : 5) dat: “(t)aal geen inherente verdrukkende karakter het nie en dit kan ook die draer wees van die boodskap van hoop en vryheid. (...) (D)ie ANC erken Afrikaans as ware taal van Afrika, en hy is bly dat dit weer die antikoloniale taal van vryheid en hoop word wat dit was.”

Mnr. Wally Mongane Serote, digter en hoof van die ANC se departement vir kuns en kultuur (Bylae tot Beeld, 8 Julie 1991 : 1) sê: “Afrikaans is 'n nierassige taal en het 'n nierassige kultuur, want die taal word gepraat en die kultuur beoefen deur wit, swart en bruin mense. Dit is nie 'n eksklusiewe wit taal nie, en dit is hierdie aspek wat ondersoek moet word in die daarstelling van 'n demokratiese kultuur.”

Van die mikpunte van die Stigting van Afrikaans (Oosterlig, 28 September 1992 : 4) is onder andere om:

- * Afrikaans te posisioneer as 'n vriendelike taal waarin mense gemaklik met mekaar kan kommunikeer
- * Afrikaans op elke praktiese manier as brugbouer tussen mense en groepe in te span
- * Afrikaans van sy politieke en ideologiese kettings en van sy beeld as die taal van die verdrukke te bevry.

In 'n artikel in The New York Times (16 Mei 1989 : 1 en 11) word berig: "There are no political boundaries where Afrikaans stops. (...) It is defined by the people who speak the language." In dieselfde artikel word daar ook melding gemaak van die Afrikaanssprekende Afrikaner se vermoë om nuwe woorde te skep. Hierdie vermoë "... for innovation is one indication of the vitality of Afrikaans."

1.5 Multikulturalisme en Afrikaans

Christie (Washingtonse direkteur van die SA Stigting) (Rapport, 10 Maart 1991 : 10) beweer dat die Suid-Afrikaanse regstellingsaksies (Affirmative action) hom onvermydelik op dieselfde pad ten opsigte van 'n multikulturele samelewing soos dié van die VSA sal plaas. Met multikulturalisme word die gelykheid van groepe binne 'n kultuur bedoel. Skool- en universiteitsleerplanne in Suid-Afrika is nog steeds unikulturalisties en op die Westerse kultuur gebaseer. Om 'n Westerse leerplan aan al die kulture en bevolkingsgroepe voor te skryf, kan 'n ontkenning van 'n spesifieke kultuur wees en kan die brose Suid-Afrikaanse gemeenskap nog verder verdeel word.

Christie (Rapport, 10 Maart 1991 : 10) grond sy bewering oor multikulturalisme op die volgende bevindinge in die VSA, naamlik:

- * Dalende standaarde as gevolg van die aanvaarding van een van die gevolgtrekkings van die dekonstruksieteorie in literêre kritiek, waarvolgens daar nie so iets is soos goeie en slegte skryfwerk nie. Alle skryfwerk het gelyke waarde.

- * Dit werk verdelend omdat multikulturalisme groepsverskille beklemtoon en in die proses 'n soort omgekeerde rassisme aanwakker.
- * Politiek oorheers alles. Daar is geen konsensus oor standarde van byvoorbeeld die estetiese nie. Tekste word net weens hul politieke relevansie bestudeer.
- * Multikulturalisme suggereer dat net swartes die "swart" ervaring kan verstaan, ens.

Prof. Elwyn Jenkins (Eastern Province Herald, 22 Augustus 1992 : 2) het in sy Dugmore-gedenklesing die vraag gestel of taal in die toekoms sinoniem vir ras sal word. Hy (prof. Jenkins) glo nie dat kultuurgroepe hul eie identiteit kan behou sonder om ander kulture te bedreig nie. Die status wat tale in 'n "post-Apartheidsera" gaan beklee, kan daartoe aanleiding gee dat "... racism could be replaced by lingualism."

Sover dit Afrikaans in 'n multikulturele Suid-Afrika betref, moet daar veral aandag gegee word aan die negatiewe faktore wat die onderrig van Afrikaans beperk. Die Komitee vir die Vernuwing in die onderrig van Afrikaans het bevind dat die gefragmenteerde taal- en letterkundestudie, gebrekkige taalgebruiksvaardighede, onvoldoende ontleding van leerders se werklike kommunikasiebehoeftes en negatiewe oorbeklemtoning van eksamens van die oorsake is wat vir die gebrek aan entoesiasme vir Afrikaans as skoolvak verantwoordelik is. Die komitee beveel dus aan dat: "Afrikaans ... onderrig (behoort) te word met spesifieke verwysing na sy plek en rol binne Suid-Afrika se veeltalige en multikulturele werklikheid. 'Korrekte' Afrikaans behoort teen 'gepaste' Afrikaans opgeweeg te word." (Oosterlig, 8 Oktober 1992 : 5)

Afrikaners sal vorentoe met kleurlose brille na mekaar moet kyk en wat die toekoms van Afrikaans betref sal daar nie net vir die huidige met mede-Afrikane gekommunikeer moet word nie. Tereg beweer Van Niekerk (1988 : 217): "Communication must be for the present as well as for the future."

1.6 Samevatting

Die Suid-Afrikaanse gemeenskap het 'n dringende behoefte aan die normalisering van die verhouding tussen die kulturele- en taleverskeidenheid. In hierdie verband kan die Afrikaanssprekende Afrikaner 'n belangrike bydrae lewer.

Belangrike instrumente wat deur die Afrikaanssprekende Afrikaner aangewend kan word om dié doelwit te bereik, is die Afrikaanse taal, hóé en wát daar gekommunikeer word, asook respek vir die taal, kulture en tradisies van sy medelandgenote.

Dit wil ook voorkom asof daar by die talegemeenskap 'n begeerte bestaan dat die Afrikaanssprekende Afrikaner 'n inklusiewe ingesteldheid ten opsigte van sy taal en kultuur moet openbaar. By sommige lede van die talegemeenskap is daar tekens van verdraagsaamheid, aanvaarding en selfs 'n begeerte dat Afrikaans in 'n "post-Apartheidsera" moet groei tot voordeel van Suid-Afrika en selfs Afrika.

Om hierdie ideaal te verwesenlik sal die Afrikaanssprekende Afrikaner, en veral die blanke, Afrikaans moet bevry van sy politieke en ideologiese kettings.

Hoofstuk 2

Taal - en etnologiese verspreiding van die volke van die RSA

2. Inleidende perspektiewe ten opsigte van die taalsituasie in Suid-Afrika

Die perspektief van 'n toekomstige nierassige Suid-Afrika genereer baie navorsing en beplanning op vele terreine rakende al die bevolkingsgroepe van die land. Veral interessant is die wydverspreide belangstelling wat daar heers in verband met die taalvraagstuk binne ons multikulturele samelewing.

Na die 1980-sensus het die RGN 'n taalatlas gepubliseer wat die diversiteit van die Suid-Afrikaanse samelewing illustreer. Die kompleksiteit van kommunikasie tussen die 24 bestaande moedertaalsprekende bevolkingsgroepe binne die landsgrense word aan die hand van oriëntasie-, moedertaal-, dominante en aanverwante taalkonsentrasie-, kommunikasievermoë in die offisiële tale - en geletterdheidskaarte belig. Taal is die modus van kommunikasie tussen individue van 'n spesifieke kultuurgroep en is 'n bydraende faktor tot die kennis van, begrip vir en pogings tot sosiale interaksie binne die kosmopolitiese samestelling van die Suid-Afrikaanse gemeenskap. Een van die baie fasette van taal is sy ruimtelike dimensies wat vervleg is met denksisteme, die ekonomie, etnisiteit, godsdiens en vele ander sosiale verskynsels, asook die kommunikasienetwerke en fisiese omgewing waarin die taal sy beslag kry.

Die Suid-Afrikaanse talegemeenskap bestaan uit 14 hoofgroepe wat deur Zulu (6,1 miljoen moedertaalsprekers) en Afrikaans (4,9 miljoen moedertaalsprekers) oorheers word. Volgens Anne-Marie Beukes (1991 : 89) is daar tans meer Xhosasprekers as Afrikaanssprekers. Ander beduidende tale en taalgroepe is Engels, Sesotho, Sepedi en Tswana. (Grobler, Prinsloo en Van der Merwe, 1990 : 1)

Die sprekers van die 10 vernaamste Afrikatale in die land maak ongeveer tweederdes van die totale bevolking uit. Asiatiese tale word deur ongeveer 0,4% van die bevolking gepraat en sluit tale in soos Tamil, Hindi, Telugu, Gujarathi, Urdu en Chinees. Europese tale word deur ongeveer 0,6% van die inwoners van die land gepraat en sluit tale in soos Nederlands, Frans, Duits, Grieks,

Italiaans, en Portugees. As gevolg van die val van kommunisme en die verbeterde betrekkinge met die lande in Oos-Europa kan verwag word dat daar mettertyd ook taalgroepe uit dié lande hulle in beduidende gemeenskappe in Suid-Afrika sal vestig.

Die kompleksiteit van die huidige taaldebate het sy oorsprong en beslag binne die verwikkelde Suid-Afrikaanse geskiedenis. Omdat die tale van die swart bevolkingsgroepe deur die eertydse koloniale oorheersers en daarna deur die regerings van die dag geïgnoreer is, het Engels in 1910 en Afrikaans in 1925 onderskeidelik die offisiële tale van die land geword.

Afrikaans en Engels word hoofsaaklik deur die blankes en kleurlinge gepraat, maar dien ook as kommunikasiemeganisme vir die beduidende groep moedertaalsprekers van bogenoemde tale. Om die ingewikkeldheid van die talegemeenskap van Suid-Afrika beter te begryp, is dit nodig om aspekte soos die steun vir en die aanvaarbaarheid van, die historiese agtergrond, linguistiese eienskappe, gebruik en funksies van, asook die verspreiding van die betrokke taal binne Suid-Afrika te belig.

2.1 Afrikaans

2.1.1 Getal sprekers van Afrikaans

Volgens die 1980-sensus was daar 4 925 760 (19,8%) Afrikaanse moedertaalsprekers. Die samestelling het bestaan uit 15 000 Asiërs, 77 320 swartes, 2 251 860 kleurlinge en 2 581 080 blankes. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 9)

2.1.2 Historiese agtergrond van Afrikaans

Reeds met die totstandkoming van die Oos-Indiese Kompanjie in 1652 aan die Kaap is die fondamente vir die ontstaan van Afrikaans gelê. Die eerste hoofsaaklik ongeletterde Europese inwoners aan die Kaap het verskeie dialekte gepraat en hul kontak met die Koitale, asook latere kontak met Engelse, Franse, Maleise en Portugeese immigrante het die proses van die ontwikkeling van Afrikaans, as 'n taal eie aan Afrika, gestimuleer. Volgens verskeie geskrifte is daar

genoegsame bewys dat Afrikaans reeds so vroeg as die jaar 1800 plaaslik in sy huidige vorm gebesig is. (Scholtz, 1980 : 3)

2.1.3 Linguistiese eienskappe van Afrikaans

Afrikaans kan beskou word as die versameling van verskeie variante vorme wat geskiedkundig en geografies die aard van die taal bepaal. In sy voorwoord tot So praat ons Namakwalanders, (Links, 1989) sê Ponelis dat dit onwaar is dat Afrikaans nie dialekte het nie. Volgens hom is die onderskeidende kenmerke nie so skerp as dié onder die dialekte van Nederlands of Duits nie, maar die verskille is (of was) groter as wat vroeër algemeen aanvaar is. “Die gebied van die Afrikaanse dialektologie is ’n breë veld en selfs waar ’n navorser hom begewe op die terrein van ’n bepaalde dialek of streektaal, ondervind hy dat die afgebakende veld ook net so omvangryk is. Taal is iets wat saamhang met die gees en die geesteservaring van die sprekers en om ’n getroue weergawe van ’n bepaalde streek se taalgebruik te kan gee, sou ’n mens moet rekening hou met ten minste een belangrike feit: die menslike gees het verskillende stemminge en dit beïnvloed die taalgebruik in die algemeen.” (Links, 1989 : 1)

Van Rensburg, Du Plessis, Klopper (1989 : 69) onderskei vier basiese variantevorme in vroeë Afrikaans wat as volg na aanleiding van geografiese verspreiding benoem word:

- * Kaapstadse Afrikaans : (ook Kaapse Skiereiland Afrikaans)
- * Voortrekker-Afrikaans : Vrystaatse Afrikaans
: Transvaalse Afrikaans
- * Oranjerivier-Afrikaans : Griekwa-Afrikaans
- * Afrikaans van die Richtersveld..

2.1.3.1 Onderskeidende kenmerke van Afrikaans ten opsigte van bepaalde linguistiese kategorieë

a) Woordeskat

Die grootste persentasie van die Afrikaanse woordeskat is leenwoorde uit ou Nederlandse terminologie, maar die twee tale het sedert die 17de eeu los van mekaar ontwikkel. Afrikaans het oor die jare heen meer en meer sy eie nuwe woorde, veral op die gebied van die boerdery, jag, veldlewe en die verskeie vakgebiede geskep. Afrikaans het ook uitgebreid woorde van ander tale

geleen, veral van die Koitale, Frans, Maleis, Engels, Duits, Portugees en inheemse swart tale. Al hierdie tale het 'n bydrae gelewer tot die oorlewing, uitbouing en handhawing van hierdie mees resente taal van Afrika. Oor die ontwikkelingsgeskiedenis van Afrikaans bestaan vandag verskeie opinies. Sommige van hierdie standpunte berus op mistastings en in die uiterste gevalle op mites. Vergelyk byvoorbeeld die Vreemdelingsteorie (wat die rol van vreemdetaalsprekers in die ontwikkeling van Afrikaans beklemtoon), die Kreoliseringssteorie (wat op die rol van Maleis en Portugees fokus) en die teorie van spontane ontwikkeling (wat spontane taalontwikkeling beklemtoon) rakende die herkoms van Afrikaans. (Van der Merwe, 1977 : 20 - 23)

b) Fonologie

Standaardafrikaans verskil grootliks in uitspraak van Nederlands asook ten opsigte van die funksie van die konsonante en vokale. Standaardafrikaans het oor 'n lang tydperk sy eie fonetiese en fonologiese strukture ontwikkel en in die proses is van baie van die eindkonsonante asook konsonante tussen vokale, wat in Nederlands voorkom, ontslae geraak, byvoorbeeld:

- Spellingverskille

Volgens De Villiers (1960 : 16) kom daar in Standaardafrikaans 'n paar leenwoorde uit Nederlands voor wat in spelling verskil, maar nie klankverskille aandui nie. Die Nederlandse letters ij in woorde soos bv. ijs, lijf, wijn, ens. stem ooreen met die Afrikaanse tweeklank y soos in ys, lyf, wyn, ens. In die uitgang -lijk soos in heerlijk stem die uitgang ooreen met die Afrikaanse -lik soos in heerlik. Ook die Nederlandse letterverbinding ch het dieselfde klankwaarde as die Afrikaanse g aan die einde van 'n lettergreep.

Verder is 'n paar konsonante en vokale in sekere posisies verander en word sekere vokale in die teenwoordigheid van sekere konsonante genasaleer.

- Konsonantverskille

c (klank k) bv. camera, carnaval, commando, ens.

c (klank s) bv. cel, cement, circus, cijfer, ens.

cc (klank ks) bv. succes

cc (klank kk) bv. accomodatie

ch (klank sj) bv. champagne, charmant, chef, ens.

- Vokaalverskille

ee- en oo-vokale in Nederlands soos byvoorbeeld beenen en steenen asook ooren en oogen word in Afrikaans met 'n enkele vokaal geskryf, bv. bene, stene, ore en oe. (De Villiers, 1960 : 20)

- Klankveranderings by konsonante

Die wegval van die slot-[t]

Een van die opvallendste klankveranderings is die apokopee van die slot-[t] na 'n stemlose konsonant. Hierdie klankverlies (bv. nag < nacht, vernuf < vernuft, bors < borst, ens.) het 'n vaste fonologiese reël in Afrikaans geword. (Botha, 1989 : 104)

Uitstoting van intervokaliëse konsonante

Die sinkopee van intervokaliëse konsonante [d,x,b,v] is ewe opvallend van Afrikaans. Die neiging bestaan in Afrikaans om intervokaliëse konsonante wat tussen 'n lang beklemde vokaal of diftong en 'n onbeklemtoonde neutrale [ə] staan, swak te artikuleer of heeltemal uit te stoot. By [d] en [x] het hierdie neiging tot 'n fonologiese reël ontwikkel. (Botha, 1989 : 104)

Sinkopee van intervokaliëse [d]

Die uitstoting van [d] tussen twee vokale is 'n ou spreektaalverskynsel. Die sinkopee van intervokaliëse [d] kom in Afrikaans in die voorstam voor, bv. aar < ader, ouers < ouders, weer < weder, ens. (Botha, 1989 : 104)

Sinkopee van intervokaliëse [x]

In Afrikaans val die [x] wat tussen 'n lang beklemtoonde vokaal in 'n oop lettergreep en 'n onbeklemtoonde neutrale vokaal staan, gewoonlik weg, bv. hael < hagel, spieël < spiegel, vroeër < vroeger, ens. (Botha, 1989 : 105)

Verswakking en sinkopee van die intervokaliëse [v] en [b]

Die Nederlandse labiodentale frikatief [ʋ] in haver, leven, lieve, ens. het in Afrikaans 'n [v] geword, naamlik hawer, lewe, liewe, ens. (Botha, 1989 : 105)

Assimilasieverskynsels

Ook kenmerkend vir Afrikaans is 'n reeks assimilasiëprosesse wat in die hedendaagse gesproke Standaardafrikaans erken word. Die progressiewe assimilasië van [d] aan voorafgaande [l, n,] of [r], bv. kel(d)er, kin(d)ers, per(d)e en volledige assimilasië van [b] aan [m] soos in gemmer < gementer, Septem(b)er, Desem(b)er kom al reeds sedert 1775 in Kaapse tekste voor. (Botha, 1989 : 106)

c) Morfologiese struktuur

Standaardafrikaans het 'n minder uitgebreide morfologiese struktuur as Nederlands. Hierdie verskynsel word veral gereflekteer in 'n gebrek aan morfologiese vorme ten opsigte van die verbale ('n gebrek aan persoonsvorme), naamwoordelike ('n verlies aan naamvalle) en voornaamwoordelike sisteme in Afrikaans.

d) Sintaksis

'n Paar van die tipiese sintaktiese patrone in Afrikaans is:

Die dubbele ontkenning

Die opvallendste sintaktiese kenmerk van Afrikaans is die sogenaamde “dubbele” ontkenning met nie/niemand, nêrens, nooit, niks, geen, ens. as eerste ontkenningspartikel wat direk na die werkwoord moet staan en nie as tweede negasiëpartikel aan die einde van die sin. (Botha, 1989 : 110)

Die voorsetselgebruik in Afrikaans

Die voorsetsel vir (Nederlands voor) het 'n baie wyer gebruik in Afrikaans as in Nederlands. Botha (1989 : 88) wys daarop dat vir in plaas van of naas sekere voorsetsels wat met Nederlands ooreenkom, gebruik kan word, bv.:

naar iemand luister - vir/na iemand luister

om iets lachen - vir/oor iets lag

op iemand boos zijn - vir iemand kwaad wees

Vir kan ook in Afrikaans voor die indirekte voorwerp van 'n sin gebruik word waar dit nie in Nederlands moontlik is nie, bv.:

Geef mij het boek - Gee (vir) my die boek

Vir kan in Afrikaans ook voor 'n persoonlike voorwerp in 'n sin gebruik word in gevalle soos:

ek sal (vir) jou help

Botha (1989 : 89) sê dat die gebruik van voor in Nederlands in 'n geval soos hierbo onmoontlik sou wees omdat die bywoord in Nederlands nie voor die direkte voorwerp optree nie. In Nederlands sal dit lui:

ik sal je morgen helpen

Verdubbeling

Botha (1989 : 89) sê dat dit in Afrikaans moontlik is om woorde uit verskillende kategorieë (werkwoord, bywoord, telwoord, e.a.) onmiddellik na mekaar te herhaal om bywoordelike konstruksies tot stand te bring, bv.:

sing-sing, speel-speel, een-een, rye-rye, ens.

Vaste woordordes in bepaalde verbale frases

In sekere verbale vorme vereis die Afrikaanse sintaksis 'n vaste volgorde waar die Nederlandse sintaksis 'n veranderlike volgorde toelaat, bv.:

- (a) Hij vertelt dat hij een wagen gekocht heeft
- (b) Hij vertelt dat hij een wagen heeft gekocht

- (a) Wie weet of ik dat zou gedaan hebben?
- (b) Wie weet of ik dat gedaan zou hebben?
- (c) Wie weet of ik dat zou gedaan hebben?

In die voorbeelde hier bo genoem sou slegs die voorbeelde onder (a) genoem in Afrikaans moontlik wees. (Botha, 1989 : 91)

2.1.4 Gebruik en funksies van Afrikaans

Standaardafrikaans moes homself naas Engels en Nederlands kon handhaaf om as medium vir kulturele uitdrukking en as offisiële taal erken te word. Meiring (s.a. : 9) beweer dat Afrikaans teen 1750 al goed as spreektaal aan die Kaap gevestig was en dat daar reeds teen 1795 geskrifte in Afrikaans begin verskyn het. Na die ontstaan van die Eerste Afrikaanse Taalbeweging en die stigting van Die Genootskap van Regte Afrikaners het die begeerte om in 'n eie taal te lees en te skryf momentum gekry. Na "persvryheid" in 1875 (Meiring, s.a., 24 -26) het verskeie publikasies verskyn en het Afrikaans geleidelik gegroei totdat dit aan die begin van die 20ste eeu algemeen aanvaar is as kultuurtaal en landstaal.

2.1.4.1 Afrikaans is op verskeie maniere gestandaardiseer

- a) Spelreëls is deur die Taalkommissie in opdrag van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns bepaal. Die agste verbeterde uitgawe van die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls het in 1991 verskyn en is daar gepoog om die reëls meer toeganklik vir die gebruiker van Afrikaans te maak.
- b) Verder is boeke, koerante en tydskrifte in toenemende getalle gepubliseer.
- c) Afrikaans is ook as onderrigmedium in skole en universiteite ingevoer.
- d) 'n Belangrike bydrae tot die standaardisering van Afrikaans was die vertaling van die Bybel in 1933 en later die nuwe vertaling daarvan in 1983. 'n Nuwe vertaling van die Psalms- en Gesangeboek is ook gepubliseer.

- e) Ook die vaktale het gegroei en daar het alreeds ongeveer 100 vakkundige woordeboeke die lig gesien. Van Rensburg, Du Plessis en Kloppe (1989 : 144) is van mening “(...) die skep van ’n Afrikaanse vaktale - wat nog steeds voortduur - bly een van die grootste prestasies en uitdagings. Dit is terselfdertyd ook een van die sterkste verskansings teen die moontlike verdwyning van Afrikaans.”
- f) Die publikasie van verskeie woordeboeke en veral die Woordeboek van die Afrikaanse Taal, waaraan al sedert 1926 gewerk word, standaardiseer die gebruik van Afrikaans.
- g) Die gebruik van Afrikaans oor die radio en televisie bring die taal oraloor in kontak met sprekers sowel as nie-sprekers.
- h) Afrikaans is ’n volwaardige taal van die onderwys, godsdiens, ekonomie en die wetenskappe.

As gevolg van die standaardisering van Afrikaans het die taal ’n hoë graad van aanvaarbaarheid in ’n wye veld in Suid-Afrika behaal.

2.1.5 Die verspreiding van Afrikaanssprekendes

(Gebaseer op inligting vervat in Language Atlas of South Africa : 1990)

Die meeste gebiede in die Kaapprovinsie waar meer as 80% van die inwoners Afrikaans as huistaal gebruik, kom in die Weskaap voor. In die Kaapse Skiereiland self wissel die persentasies tussen 20% en 80%. Die sentrale, noordoostelike en oostelike dele van die Kaapprovinsie vertoon dieselfde patroon, maar die streke oos van Port Elizabeth vertoon ’n baie lae konsentrasie Afrikaanssprekendes.

In die Oranje-Vrystaat is tussen 20% en 80% van die inwoners van Bloemfontein en omstreke asook die gebiede suidwes van Bloemfontein (Edenburg, Bethulie, Philippolis, Fauresmith, Koffiefontein, Jacobsdal, Petrusburg en Jagersfontein) se huistaal Afrikaans, terwyl in die res van die Vrystaat minder as 20% van die inwoners Afrikaans as huistaal gebruik.

In die hele Natal is tussen 0,1% tot 20% van die inwoners se huistaal Afrikaans, met die uitsondering van die Newcastle-area waar tussen 20% en 40% Afrikaanssprekendes woonagtig is.

In die meeste distrikte in Transvaal is minder as 20% van die inwoners Afrikaanssprekendes met die uitsondering van 'n paar distrikte (Christiana, Bloemhof, Klerksdorp, Potchefstroom, Vereeniging, Nigel, Middelburg, Belfast, Cullinan en die gebiede wes en noordwes van Pretoria, bv. Brits en Rustenburg) waar die persentasie Afrikaanssprekendes tussen 20% en 40% wissel. Pretoria is die uitsondering in die Transvaal met 'n Afrikaanssprekertaal van tussen 40% en 60%.

2.2 Engels

2.2.1 Getal sprekers van Engels

Die getal Engelssprekendes in Suid-Afrika is 2 815 640 (11,3% van die totale bevolking) en bestaan uit 698 940 Asiërs, 29 120 swartes, 324 360 kleurlinge en 1 763 220 blankes. Beukes (1991 : 91) wys egter daarop dat die persentasie Engelse moedertaalsprekers na die 1990-sensus 9% van die totale bevolking is.

2.2.2 Historiese agtergrond van Engels

Met die Britse anneksasie van die Kaap in 1795 is die eerste Engelse gemeenskap aan die Kaap gevestig. Met die aankoms van die 5 000 Britse setlaars in 1820 is die Engelse bevolking met ongeveer 'n tiende versterk. Gedurende die 19de eeu het Engels geleidelik na die binneland versprei. Die Engelse gemeenskap het verder gegroei met die ontstaan van Port Natal (die huidige Durban) in 1825, die anneksasie van Transvaal in 1877 en die ontdekking van goud in 1886 aan die Witwatersrand. Na die Anglo-Boere-oorlog is die Britse oppergesag met die Verdrag van Vereeniging ondubbelsinnig bevestig, en was die hele Suid-Afrika sedert die Groot Trek onder Britse beheer. (Muller, et al., 1980 : 367)

Lord Alfred Milner, die Britse Hoë Kommissaris vir Suid-Afrika het sy *modus operandi* ten opsigte van taal in die verenigde kolonies van Suid-Afrika onomwonde gestel, naamlik:

“Dutch should only be used to teach English, and English to teach everything else. Language is important, but the tone and the spirit of the teaching conveyed in it is even more important. I attach especial importance to school history books.” (Muller, et al., 1980 : 367)

Met Uniewording in 1910 het Nederlands en Engels die amptelike tale geword en Nederlands is eers later deur Afrikaans as amptelike taal van Die Unie van Suid-Afrika vervang.

2.2.3 Linguistiese eienskappe van Engels

Engels in Suid-Afrika is en word steeds deur die ander tale van die Suid-Afrika beïnvloed. In die inleiding tot A Dictionary Of South African English (1991 : 9) skryf Jeremy Cronin “ South African English is not just ‘one kind’ of English but a complex of many kinds.” Engels in Suid-Afrika het ontwikkel tot ’n eiesoortige streektaal, gekarakteriseer deur sy eie woordeskat, uitspraak, idioom en gebruike. Engels word vrylik deur anderstalige T1-sprekers as ’n alternatiewe kommunikasiemedium gebruik. Engels, soos Afrikaans, (die “wit tale” van die sub-kontinent) se status sal heel moontlik in ’n “post-Apartheidsera” onder druk kom van gestandaardiseerde Nguni- en Sotho-tale. (Alexander, 1989 : 64).

2.2.4 Gebruik en funksies van Engels

Engels, as ’n wêreldtaal, het ’n baie lang gevestigde tradisie en ’n enorme letterkunde. In Suid-Afrika geniet die taal groot aanvaarding: Engels is die voertaal aan agt universiteite, byna alle swart en Indiërskole en ook heelwat blanke skole in Suid-Afrika. Jaarliks word daar meer literatuur in Engels gepubliseer as in enige van die ander inheemse tale van Suid-Afrika, juis omdat dit ook op die wêreldmark gerig is. Die English Academy is in 1961 gestig met die doel om die Engelse kultuur (taal en die korrekte gebruik daarvan) te bevorder.

2.2.5 Die verspreiding van Engelssprekendes

Engels vertoon ’n baie lae digtheidsverspreiding (tussen 0,1% tot 20%) deur die hele land. Die drie metropolitaanse gebiede van Suid-Afrika, naamlik die Kaapse Skiereiland, die PWV-gebied en die Durban-Pinetown gebiede vertoon ’n 20% tot 80% konsentrasie Engelssprekendes. In die Kaapprovinsie is daar ’n paar distrikte, veral in die Noord- en Weskaapland (Kenhardt, Williston en Fraserburg) waar hoofsaaklik Afrikaans gepraat word en die Oos-Kaap (Venterstad en Hofmeyer) waar Xhosa en Afrikaans die moedertale is en waar Engels geensins as huistaal gebruik word nie.

In die Oranje-Vrystaat is daar vier distrikte (Reddersburg, Edenburg, Ventersburg en Koppies) waar óf Suid-Sotho óf Afrikaans deur 100% van die inwoners gepraat word en Engels dus nie as huistaal gebruik word nie.

In Natal is daar een distrik (Babanango, wat tussen Kwazulugebiede lê) waar Zulu die moedertaal is. Engels as huistaal is eweredig deur die land versprei met 'n ietwat hoër konsentrasie in Natal.

2.3 Die swart tale van die RSA

Die ongeveer 600 Kintu- of swart tale suid van die ewenaar in Afrika is redelik homogeen. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 25) 'n Kenmerkende eienskap van hierdie tale is die verdeling van selfstandige naamwoorde in kategorieë by wyse van prefikse en die verpligte gebruik van konsonante wat in verband staan met die selfstandige naamwoordprefikse. Vergelyk die volgende voorbeeld uit Tswana:

<u>Lesogana</u> <u>le</u> <u>legolo</u> <u>le</u> ile.	- Die groot, jong <u>man</u> het vertrek.
<u>Masogana</u> <u>a</u> <u>magolo</u> <u>a</u> ile	- Die groot, jong <u>mans</u> het vertrek.

Vanuit die veronderstelde geboorteplek van die Kintutale in die fragmentasiebelte in Sentraal-Afrika, het die tale in verskillende rigtings uiteenbeweeg. Hierdie proses van verspreiding het die totstandkoming van verskillende Kintutaalgroepe in verskillende streke of sones tot gevolg gehad. Een van die sones, die Suidoostelike sone, beslaan 'n groot gedeelte van Suid-Afrika, insluitende die Suidelike gebiede van Mosambiek, Swaziland, Lesotho, Botswana en 'n gedeelte van Zimbabwe. In hierdie sone word daar vyf hoof swart taalgroepe met verdere onderverdelings aangetref, naamlik:

Nguni	: Noord-Ndebele, Suid-Ndebele, Siswati, Xhosa, Zulu
Sotho	: Noord-Sotho, Suid-Sotho, Tswana
Tsonga	: Tsonga
Venda	: Venda
Inhambane	: Inhambane (word in die suide van Mosambiek gepraat)

'n Onderskeiende grammatiese kenmerk van die Suidoostelike taalgroepe is dat lokatiewe en verkleinwoorde deur die agtervoeging van suffikse tot die selfstandige naamwoord gevorm word, terwyl die meeste ander Kintutale net prefikse gebruik.

Die linguistiese verskil tussen die vier swart taalgroepe van Suid-Afrika, naamlik : Nguni, Sotho, Tsonga en Venda is so groot dat daar nie deur moedertaalsprekers in een van die tale met 'n moedertaalspreker uit 'n ander taal in gesprek getree kan word, indien die spreker en die aangesprokene nie albei dieselfde taal magtig is nie.

Die taalgroepe binne die Ngunitaal is nou verwant. Ook die drie Sothotale is onderling verstaanbaar. Onder die vier hoof swart taalgroepe kom daar plus/minus negentig dialekte voor. "Townie" Sotho, Stedelike Lingua Franca's, Pidgin en Fanakalo word nie as 'n dialek van enige spesifieke taalgroep beskou nie. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 25)

2.3.1 Zulu

2.3.1.1 Getal sprekers van Zulu

Volgens die 1980-sensus is daar 6 064 480 (24,5%) Zulumoedertaalsprekers binne die grense van die RSA. Hierdie getal sluit ook 5 580 kleurling Zulusprekers in, maar sluit die Zulusprekende inwoners van Lesotho, Transkei, Mosambiek en Swaziland uit. Die Matebeles van Zimbabwe praat 'n dialek van Zulu en word normaalweg nie as Zulusprekers erken nie. Volgens die Multi-Language Dictionary and Phrase Book (1991 : 418) word Zulu deur ongeveer 10 tot 12 miljoen inwoners van die Kaap tot in Zimbabwe verstaan. Zulu het die grootste sprekerstal onder die Nguni-sprekers. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 28)

2.3.1.2 Historiese agtergrond van Zulu

Die Zulu's het sedert die jaar 1600 groot dele van die oostelike gebiede van Suidelike Afrika beset. Vandag word die grootste konsentrasie Zulusprekers in Natal, en meer spesifiek in Kwazulu, aangetref. Zulu is 'n taamlike uniforme taal met net klein streeksverskille. Die rede hiervoor word deur Grobler, Prinsloo en Van der Merwe (1990 : 28) aangegee as die gelykmatige invloed wat

Shaka van 1816 tot 1828 oor sy onderdane gehad het, asook die mag van die Zuluryk tot en met 1879. Die eerste grammatiese beskrywing van Zulu is in 1847 gepubliseer. 'n Zuluwoordeboek het in 1855 gevolg met 'n vertaling van die Nuwe Testament in 1865. Gedurende die ontwikkeling en groei van Zulu as 'n geskrewe taal is die ortografie verskeie kere gewysig en verskil dit in 'n hoë mate van die ortografie van Zimbabwe Ndebele.

2.3.1.3 Linguistiese eienskappe van Zulu

Zulu klassifiseer onder die Zundavertakking van die Ngunitale en is dus nou verwant aan Xhosa en Suid-Ndebele. Geskrewe Zulu is gebaseer op die Zulu van Zululand wat beskou word as die suiwerste van die vier streeksdialekte (Zululand, Natal, Transvaal en Zimbabwe). Daar is veel minder tongklapklanke en woorde van Koi-invloed in Zulu as in Xhosa. Zulu word grootliks deur Afrikaans en veral Engels in die stede, beïnvloed. Zulu is meer as net 'n streektaal, dit het die grootste aantal sprekers in die RSA, het 'n welvarende literatuur, word deur alle ander Nguni-sprekers sowel as nieNgunisprekers verstaan. Zulu word as die lingua franca van Natal tot in Zimbabwe gebruik. Dit is naas Engels een van die offisiële tale van Kwazulu, dien as medium vir onderrig in die primêre skole en is 'n verpligte vak tot en met standerd tien. Zulu word ook aan tien plaaslike en oorsese universiteite gedoseer. Verder word daar honderd nege en twintig uur per week in Zulu uitgesaai, terwyl daar ook vyftien uur per week oor 'n televisiekanaal dekking in Zulu verleen word. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 28)

Zulu is 'n tonale taal en, soos die ander inheemse swart tale, verskil dit grootliks in struktuur van Westerse tale. Zulu word deur die selfstandige naamwoord, wat in verskeie kategorieë verdeel word, oorheers. Zulu is 'n agglutinerende taal wat met behulp van 'n kombinasie van prefikse en suffikse komposita vorm. (Multi-Language Dictionary and Phrase Book, 1991 : 418)

2.3.1.4 Die verspreiding van Zulu

Zulu word hoofsaaklik in Kwazulu, Natal, Suidoos-Transvaal en Noordoos-Vrystaat gepraat. Hierdie gebied word aan drie kante deur die see, internasionale grense en taalgrense beperk. In die noorde van Natal is daar 'n geleidelike uitbreiding van die taal in die rigting van die nywerhede van die Witwatersrand. Die gebiede in Natal waar daar nie 'n hoë konsentrasie Zulusprekers is nie, is die kosmopolitiese area van Durban-Pinetown wat oorwegend Engelssprekend is, die nywerheidsontwikkelingsarea van Newcastle met 'n multitalige gemeenskap waarvan

Afrikaanssprekendes die meerderheid is en Mount Curry waar daar hoofsaaklik Xhosa gepraat word.

2.3.2 Xhosa

2.3.2.1 Getal sprekers van Xhosa

Die getal Xhosasprekers in die land (buiten die Xhosasprekers van Transkei, Ciskei, Bophuthatswana, Venda en Lesotho) word deur Grobler, Prinsloo en Van der Merwe (1990 : 27) as 2 879 360 aangegee wat 11,6% van die bevolking van die RSA verteenwoordig. Hierdie getal sluit ook 8 440 Xhosasprekende kleurlinge in. Die samestellers van die Multi-Language Dictionary and Phrase Book (1991 : 370) skat die totale Xhosasprekende bevolking van die Suid- en Suidwestelike gebiede van die RSA asook die Transkei en die Ciskei op ongeveer 7 miljoen.

2.3.2.2 Historiese agtergrond van Xhosa

Xhosa verteenwoordig die mees suidelike taal van die Kintutale van Afrika en Xhosas het hulle reeds so vroeg as die 16de eeu langs die Ooskus van Suidelike Afrika gevestig. Xhosa was ook die eerste van die Suidoostelike Kintutaalsprekers wat met die skryfkuns vertrouwd geraak het. Die eerste Xhosawerk in druk het reeds in 1823 verskyn, gevolg deur 'n woordeboek in 1826. 'n Grammatikahandleiding het in 1834 verskyn en 'n vertaling van die Nuwe Testament in 1846. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 27)

Geskrewe Xhosa is gebaseer op die Xhosadialek van die Xhosas wat in die Xhosaselfmoord van 1857 gesterf het. Onder aanvoering van Kreli, die opperhoof van die Xhosas en aangevuur deur Mosjesj, die Basoetoe-opperhoof van die teenswoordige Lesotho, sou 'n meisie (Nonquase) en haar toordokteroom (Umhlakaza) van die voorvaderlike geeste berig ontvang het dat indien die ontevrede Xhosavolk al hul beeste en lewensmiddele vernietig, sou al die gestorwe helde, beeste en graan op 18 Februarie 1857 uit die aarde verrys. Al die blankes sou in die see gewaai word. Dit het nie gebeur nie; tienduisende Xhosas het gesterf. (Muller, et al., 1980 : 201)

Bogenoemde is een van die redes waarom gesproke Xhosa vandag van die geskrewe Xhosa verskil. Tans is die Xhosa -Taalraad van die Transkei en die Ciskei besig om die gekodifiseerde taalsisteem te hersien. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 27)

2.3.2.3 Linguistiese eienskappe van Xhosa

Tydens die Xhosa se suidwaartse beweging het hulle in aanraking gekom met die Koi en het mettertyd baie Koiwoorde en veral die tongklapklanke in hul taal opgeneem. Xhosasinne word deur die selfstandige naamwoord oorheers. Die ander woorde in die sin moet in ooreenstemming wees met:

- * die selfstandige naamwoord wat persoon aandui
- * getal
- * geslag
- * kongruensie tussen woorde wat geslag en getal aandui.

Hierdie struktuur van Xhosa word verkry deur prefikse aan die basis of stam van die woord te heg; gevolglik bestaan alle selfstandige naamwoorde uit 'n stam plus 'n prefiks. Selfstandige naamwoorde word ook in verskillende klasse verdeel. (Multi-Language Dictionary and Phrase Book, 1991 : 370)

Xhosa is 'n tonale taal en die betekenis van 'n lettergreep, woord of sin kan in betekenis verskil, afhangende van die toonaard wat die spreker gebruik. Drie tonale families word in Xhosa aangetref, naamlik: 'n hoë tonale familie, 'n hoogvallende tonale familie en 'n lae tonale familie. (Multi-Language Dictionary and Phrase Book, 1991 : 370)

Baie Xhosamoedertaalsprekers praat ook Engels en/of Afrikaans. Vir die Xhosa is hul taal 'n streek- en omgangstaal, Afrikaans 'n nasionale taal en Engels 'n internasionale taal. In die Transkei en die Ciskei word daar van moedertaalonderrig in die primêre skole gebruik gemaak. Vanaf standerd drie is die medium van onderrig, Engels. Xhosa is 'n verpligte skoolvak vir alle Xhosasprekende leerlinge tot standerd tien. Xhosa word ook aan nege universiteite gedoseer. Verder word Xhosa vir 129,5 uur per week deur die SAUK se radiodiens uitgesaai en vir 15 ure beeldsend. Xhosa en Engels is die offisiële tale van die Trans- en Ciskei.

2.3.2.4 Verspreiding van Xhosa

Die gebiede met 'n hoë konsentrasie Xhosasprekende inwoners sluit die Transkei, Ciskei en die omliggende gebiede van die Oos-Kaap in. Belangrike kenmerke van hierdie gebied is:

Daar is 'n geleidelike afname in die verspreiding van Xhosasprekers in die gebiede na die weste, in die rigting van Kaapstad en die noorde, in die rigting van die Oranje-Vrystaat.

'n Ongeleidelike afname in die verspreiding van Xhosasprekers na die ooste vind plaas. Die uMtamvuna- en uMzinkhuluriviere vorm onderskeidelik die geografiese sowel as die taalgrens tussen Transkei en die Zulusprekende Kwazulu en Natal. Die verspreiding van Xhosa na die ooste daal so skerp dat waar daar aan die oosgrens van Transkei 'n 100% Xhosasprekende inwonertal is, val die persentasie Xhosasprekers na net 2% in die aangrensende distrikte van Underberg en Ixopo in Natal.

Daar is ook 'n ongelykmatige verspreiding van Xhosa noordwaarts in die rigting van Lesotho. Die rede hiervoor is die internasionale grens sowel as die hoë Drakensbergreeks tussen Xhosasprekers en die Suid-Sothosprekers.

Wat die lae konsentrasiegebiede ten opsigte van Xhosasprekers betref, is die volgende kenmerke opvallend:

Xhosa is die wydverspreidste Kintutaalgroep in die RSA, maar daar moet ook op gelet word dat daar verskeie distrikte is waar Xhosa glad nie gepraat word nie. Die distrikte is: Williston, Clocolan, Fouriesburg, Babanango, Kranskop, Wakkerstroom/Amersfoort, Pietersburg en Messina. Die omliggende distrikte van genoemde gebiede het ook 'n baie lae persentasie Xhosasprekers.

Gebiede met 'n sekondêre persentasie (plus/minus 20%) Xhosasprekers, is die gevolg van die aantrekkingskrag wat kosmopolitaanse en nywerheidsontwikkelingsgebiede het. Hierdie gebiede kom dwarsdeur die land voor, maar veral in gebiede waar daar groot hoeveelhede grondstowwe ontgin word.

2.3.3 Noord- en Suid-Sotho

(Gebaseer op inligting vervat in die Language Atlas of South Africa, 1990)

2.3.3.1 Getal sprekers van Noord- en Suid-Sotho

Die Noord- en Suid-Sotho se gesamentlike sprekergetal is 4 309 460 en vorm 17,4% van die totale bevolking van die RSA. Hierdie getal sluit 7 760 Sothosprekende kleurlinge in. (Grobler, Prinsloo, Van der Merwe, 1990 : 29)

2.3.3.2 Historiese agtergrond van Noord- en Suid-Sotho

Die Noord-Sotho of Bapedi is 'n wegbreekgroep van Tswana wat hulle ongeveer 300 jaar gelede noordoos van Pretoria gevestig het. Die eerste boeke in Sepedi is reeds in 1870 gepubliseer. 'n Grammatikaboek het in 1876 gevolg met 'n vertaling van die Nuwe Testament in 1890. Die eerste offisiële Sepedi-ortografie is in 1929 saamgestel en in 1950 is die grammatikas van Tswana en Sepedi so ver moontlik in lyn gebring.

Die Suid-Sotho of Sesotho is 'n versameling van die agtergeblewenes van verskeie stamme wat die verwoestende difaqane deur Zilkaats van 1822 tot 1837 oorleef het. (Malan, Hattingh, 1975 : 95)

Mosjesj het uit die oorblyfsels van die stamme 'n magtige Basoetoemag rondom sy bergvesting, Thaba Bosiu, opgebou. (Van der Walt, Wiid en Geyer, s.a. : 202) Vandag is Suid-Sotho 'n redelike homogene taal met byna geen dialekte nie.

Die eerste geskrifte in Suid-Sotho is reeds so vroeg as 1837 deur Franse sendelinge gepubliseer en in 1855 het 'n vertaling van die Nuwe Testament verskyn. Die ortografie van Suid-Sotho het verskeie veranderings ondergaan. Tans word daar deur die Suid-Sotho-Taalraad van Qwaqwa en die Sesotho-Akademie van Lesotho gepoog om die ortografieë van die twee streke in lyn met mekaar te bring.

2.3.3.3 Linguistiese eienskappe van Noord- en Suid-Sotho

Beide Sepedi en Sesotho is 'n dialek van Middel-Sotho, maar met die verskil dat Sesotho baie woorde uit Nguni insluit, wat vloeiende kommunikasie tussen Sepedi, Tswana en Sesotho,

belemmer. Sesotho besit ook baie Franse, Engelse en Afrikaanse leenwoorde. Sesotho is die offisiële taal van Qwaqwa en dien ook as streektaal in groot gebiede van die RSA, maar veral in die Oranje-Vrystaat. Sesotho is 'n verpligte skoolvak in Qwaqwa en daar bestaan departemente waarin Sesotho onderrig word aan tien universiteite in die RSA. Sesotho word vir 129,5 uur per week uitgesaai en vir tien uur per week gebeeldsend. Meer as 400 publikasies in Sesotho het al verskyn. Sesotho is die offisiële taal van Lesotho en word aan die National University van Lesotho onderrig. Sepedi (Noord-Sotho) daarenteen, word veral in Lebowa in Noord-Transvaal gepraat en kom verder dun verspreid voor in die res van die RSA. Teen die jaar 1959 was daar al 170 boeke in Sepedi gepubliseer. Sepedi is die onderrigmedium tot standerd twee, 'n verpligte skoolvak tot standerd tien en word tans aan ses universiteite onderrig. Sepedi word vir 129,5 uur per week uitgesaai en vir tien uur per week gebeeldsend.

2.3.4 Verspreiding van Noord- en Suid-Sotho

Sesotho vertoon 'n hoë konsentrasie van verspreiding in Lesotho, Qwaqwa en die meeste distrikte in die Oranje-Vrystaat. Die verspreiding van Sesotho vertoon die volgende kenmerke:

Daar is 'n geleidelike verspreiding van Sesotho na die suide in die rigting van die Transkei en Sesotho oorvleuel met die verspreiding van Xhosa na die noorde, met die gevolg dat daar 'n groot persentasie Suid-Sothosprekers in die distrikte suid van Lesotho in die Transkei aangetref word.

'n Geleidelike verspreiding van Sesotho na die weste in die rigting van Bloemfontein kom ook voor, met die gevolglike oorvleueling met Tswana in Thaba Nchu.

Die verspreiding oor die Vaalrivier na Noordwes-Transvaal, die tradisionele tuiste van die Tswana, is nie noemenswaardig nie.

Die verspreiding na die noorde in die rigting van die Witwatersrand is wel merkbaar, veral as gevolg van die werksgeleenthede wat daar in die nywerheidssentra bestaan. Daar is 'n minimale verspreiding van Sesotho in die oostelike rigting na Natal veral om twee redes, naamlik:

- a) Natal is die tuiste van die trotse Zulu's, wat meer tradisioneel ingestel is as enige ander swart bevolkingsgroep in die RSA. (Encyclopaedia Britannica, Volume 23 : 1018)

- b) Die hoë Drakenbergreeks bemoeilik ook maklike toegang tot die aangrensende distrikte in Natal.

2.3.5 Sepedi

Sepedi vertoon 'n hoë konsentrasie van verspreiding in Lebowa in Noord-Transvaal, maar toon minimale verspreiding na aanliggende distrikte. Die geografiese verspreiding van Sepedi is:

Taalverspreiding na die noorde word as gevolg van 'n hoë persentasie Venda en Tsonga in Venda beperk. Daar is wel 'n sekondêre verspreiding in die rigting van Messina, die nywerheidsontwikkelingsgebied van die Verre-Noorde.

Die Nasionale Krugerwildtuin, asook die oorwegende Swazisprekende bevolking sowel as Tsonga, beperk die verspreiding van Sepedi na die ooste.

Verspreiding van Sepedi na die weste word belemmer deur die internasionale grens van Botswana en die selfregerende gebiede met 'n hoë persentasie Tswanasprekers.

Daar is wel 'n merkbare suidwaartse verspreiding van Sepedi in die rigting van die PWV-gebiede. Verder suid is die persentasie Sepedisprekers ongeveer 2% van die inwoners, maar in die meeste distrikte van die land kom geen Noord-Sotho-sprekers voor nie.

2.3.6 Tswana

(Gebaseer op inligting vervat in die Language Atlas of South Africa, 1990)

2.3.6.1 Getal sprekers van Tswana

Volgens 'n 5%-steekproef in die 1980-sensusopname praat 1 355 660 (5,5%), waarvan 9 300 kleurlinge is, Tswana as 'n huistaal. Hierdie getal sluit die Tswanasprekers van Bophuthatswana, Botswana, Namibië, Transkei en Venda uit.

2.3.6.2 Historiese agtergrond van Tswana

Die geskiedenis van die Tswana is een van fragmentasie en amalgamasie, van oorlog en vrede en van onafhanklikheid, maar ook oorheersing deur ander bevolkingsgroepe. Die Tswana het hulle lank voor die jaar 1600 op die binnelandse plato's van die RSA en Botswana gevestig. Die Tswanas is vandag oor drie Republieke verspreid, naamlik:

Die Republiek van Botswana wat sy onafhanklikheid in 1966 verkry het

Die Republiek van Suid-Afrika en

Die Republiek van Bophuthatswana wat sy onafhanklikheid in 1977 verkry het.

Die eerste vertaling van die Bybel in enige Kintudialek was die vertaling van Robert Moffat in 'n Tswana-dialek. Die vertaling van die Nuwe Testament het in 1840 verskyn en 'n vertaling van die hele Bybel in 1857. Die ortografie van Tswana in Botswana verskil van die ortografie wat in die RSA en Bophuthatswana gebruik word. Pogings om die ortografieë in ooreenstemming met mekaar te bring, het tot nou toe misluk.

2.3.6.3 Linguistiese eienskappe van Tswana

Volgens die Multi-Language Dictionary and Phrase Book (1991 : 322) is Tswana geografies die taal wat die verspreidste in die RSA gepraat word. Tswana is 'n offisiële taal in Botswana en Bophuthatswana. In Bophuthatswana is Tswana die medium van onderrig tot standerd twee. Ten spyte van die groot getal sprekers van Tswana is die beskikbare literatuur beperk en het daar teen 1960 slegs 200 publikasies verskyn. Tswana word tans aan ses universiteite onderrig, word vir 126 uur per week uitgesaai en vir tien uur per week gebeeldsend.

2.3.6.4 Die verspreiding van Tswana

Behalwe die hoë konsentrasiegebiede binne Bophuthatswana, vertoon verskeie distrikte in die Noordkaap, Suidwes-Transvaal en veral die distrikte aanliggend tot Botswana 'n hoë konsentrasie Tswana-sprekers. Die verband tussen hoë en lae digtheid van Tswanasprekers kan as volg beskryf word:

Daar is 'n geleidelike verspreiding van Tswana in die rigting van die warm, droë Bo-Karoo en Griekwaland-Wes.

'n Wigvormige verspreiding deur die Oranje-Vrystaat tot by die hoë konsentrasiegebied van Thaba Nchu kom voor.

'n Onegalige verspreiding in die rigting van die PWV-gebiede kom ook voor, maar verdere uitbreiding na die Ooste word geblokkeer deur die hoë konsentrasie Sotho- en Ngunisprekers. Uitbreiding van Tswana na die Noorde word teengewerk deur die hoë persentasie aanwesigheid van Noord-Sotho-sprekers.

2.3.7 Die oorblywende Kintutale

Die volgende Kintutale kom ook binne die grense van die RSA voor:

- 2.3.7.1 Noord-Ndebele met 'n sprekersgetal van 170 220 wat een van die kleinste taalgroepe in die RSA is.
- 2.3.7.2 Suid-Ndebele met 'n sprekersgetal van 289 660 is die jongste van die Kintutaalgroepe in die RSA.
- 2.3.7.3 Siswati of Swazi het 'n sprekersgetal van 650 600 met KaNgwane as tradisionele tuiste noord van Swaziland.
- 2.3.7.4 Tsonga met 'n sprekersgetal van 888 140 se hoë konsentrasiegebied is Gasankulu wat langs aan die Nasionale Krugerwildtuin, ten Suide van Venda, geleë is. Heelwat Tsongasprekers word in Mosambiek en dele van Zimbabwe aangetref.
- 2.3.7.5 Venda het 'n sprekersgetal van 169 740 en word hoofsaaklik in die Republiek van Venda en in Zimbabwe gepraat.

Die geografies gebonde verspreiding van die tale van die RSA verklaar die teenswoordige status van die inheemse tale, bv. Zulu in Kwazulu. Geografiese gebondenheid sal ook 'n belangrike faktor wees in die daarstelling van 'n toekomstige talebestel. (Grobler, Prinsloo en Van der Merwe, 1990 : 73)

2.4 Samevatting

Die geolinguistiese werklikheid van Suid-Afrika lê 'n komplekse, maar fassinerende verspreidingspatroon bloot:

- * Afrikaans is die dominerende taal in die suidweste van Suid-Afrika.
- * Engels kom verspreid voor en is veral sterk aanwesig in die kosmopolitiese gebiede.
- * Europese en Asiatiese tale vertoon min of meer dieselfde verspreiding as Engels.
- * Hoewel swart tale ook sterk in die stedelike gebiede teenwoordig is, kom dit meer streeksgebonde in die landelike gebiede van Suid-Afrika voor. Hierdie streke word ook min of meer deur die swart selfregerende en swart tuislande omsluit.

Netsoos Afrikaans, het ook die swart tale van suidelike Afrika, 'n geskiedenis van koloniale oorheersing en verdrukking oorleef. Vandag word die reg van die tale in Suid-Afrika erken. Die geografiese begrensing van die swart tale verklaar ook die huidige posisie van dié tale en 'n toekomsprojeksie oor die groei en die verspreiding van die tale kan met 'n groot mate van sekerheid gemaak word.

Hoofstuk 3

Faktore wat taalverspreiding bevorder of teenwerk

3.1 Inleidend

Vir die bespreking oor die voorkoms en verspreiding van tale in Suid-Afrika, (sien hoofstuk 2) is op die homogene aard van die betrokke tale konsentreer. Behalwe Afrikaans, Engels, die Europese en Asiatiese tale, is daarop gewys dat die Afrikatale van Suid-Afrika hoofsaaklik in twee hoofgroepe, naamlik Nguni en Sotho, verdeel word. Hierdie hoofgroepe word verder verdeel in die verskillende aanverwante tale. So 'n eenvoudige verdeling van die Afrikatale van die RSA gee egter geen aanduiding van die verskillende dialekte in elk van die tale wat tans gepraat word nie. William Downes (1984 : 20) se aanhaling uit W. Whitney se Life and growth of a language waarsku teen so 'n groepering en vereenvoudiging van taal in die algemeen. Hy sê: "We must be careful not to overrate the uniformity of existing languages; it is far enough from being absolute. In a true and defensible sense, every individual speaks a language different from every other."

Volgens Downes (1984 : 21) is 'n dialek 'n onderverdeling van taal wat met 'n onderskeibare aksent uitgespreek word en gelyktydig op drie van die linguistiese vlakke van taal verskil, naamlik.:

- * die fonologiese
- * die grammatiese en
- * ten opsigte van sy woordeskat of leksikografie.

Aksentverskille hou verband met die fonetiese kenmerke van 'n spesifieke taal. Hoe en waarom variasies in 'n spesifieke taal voorkom, kan tweërlei oorsake hê. Volgens Downes (1984 : 21) moet daar eerstens na die taalsoort en tweedens na die historiese en sosiale verband van die taal gekyk word.

3.2 Taalsoort

Om 'n taal te struktureer, moet betekenis sistematies aan oppervlakkige geordende dele van 'n sin gegee word. Vir hierdie doel het die mens, as gevolg van beperkte beskikbare psigologiese

meganismes, net 'n paar moontlike strategieë wat aangewend kan word. Hierdie strategieë sal dan ook in verskeie tale in die wêreld voorkom. Volgens Downes (1984 : 21) openbaar histories onverbonde en geografies verwyderde tale soms dieselfde patroonmatigheide. Downes noem in hierdie verband die gelyksoortige morfologiese en sinstrukture wat daar in Eskimo, in die meeste aboriginiese tale van Australië en in die taal van die Kaukasiërs van Kaukasië voorkom. Die postmorfeme van die woorde in hierdie tale hou verband met die wé wát doen. In die RSA kom dieselfde verskynsel in sommige Kintutale voor.

3.3 Geografiese/sosiale en historiese aard van taal

3.3.1 Geografiese/sosiale aard van taal

'n Volgende rede vir die variasies wat in tale voorkom, is histories en sosiaal van aard. Spraak word voortgebring deur lede van sosiale groepe wat geografies geskei is, en verwant is binne ruimte en tyd. Volgens Downes (1984 : 21) is ruimte en tyd onontbeerlik ten opsigte van die groei van 'n taal. Om sy standpunt ten opsigte van die geografiese gebondenheid en ook die geografiese afsondering van 'n dialek van 'n taal te illustreer, maak hy gebruik van 'n grafiese kontinuum. (Sien Bylaag 5). Hierdie kontinuum is ook van toepassing op die verspreiding van tale en hul dialekte in Suid-Afrika. Veral die Afrikaanse spreektaal en sy dialekte is geografies en histories intensief nagevors. M. van Rensburg (1990 : 68) verwys na die driedeling van Vroeë Afrikaans, naamlik Kaapse Afrikaans, Oosgrens-Afrikaans en Oranjerivier-Afrikaans. Hoewel Standaardafrikaans normgewend ten opsigte van die gesproke taal in Suid-Afrika funksioneer, is daar tans meer herkenbare spraakverskille ten opsigte van geografiese gebiede as wat die gemiddelde taalgebruiker van bewus is, naamlik:

Oosgrens-Afrikaans

Oranjerivier-Afrikaans

Boland-Afrikaans

Oranje-Vrystaat-Afrikaans

Transvaal-Afrikaans

Namakwaland-Afrikaans

Kaapse Afrikaans

Richtersveld-Afrikaans, ens.

3.3.2 Historiese aard van taal

Die geskiedenis van Afrikaans voordat 'n standaardvorm tot stand gekom het, kan in twee tydperke verdeel word, naamlik:

- * die voor-Kaapse geskiedenis van Afrikaans en
- * die Afrikageskiedenis van Afrikaans. (Van Rensburg, Du Plessis, Klopper, 1989 : 13)

Volgens Raidt (s.a. : 78) is die voor-Kaapse geskiedenis van Afrikaans dieselfde as die geskiedenis van die Nederlandse taal tot omstreeks 1700 as gevolg van die gemeenskaplike agtergrond van moderne Standaardnederlands en Afrikaans. "Die Europese strewe na taalverfyning en standaardisering het in die hoë koopmanskringe duidelike spore gelaat. Dit is een van die redes waarom inspekteurs van die VOC keer op keer op die taalvraagstuk teruggekom en suiwer Nederlandse taalgebruik aan die Kaap sterk aangemoedig het." (Raidt, s.a. : 79)

Die Afrikageskiedenis van Afrikaans omsluit die doelbewuste pogings en bydraes van 'n verskeidenheid groepe, volke, bewegings en organisasies om Afrikaans as selfstandige taal aanvaar te kry. Van Rensburg, Du Plessis en Klopper (1989 : 93) noem die volgende bewegings wat die totstandkoming van Afrikaans ten doel gehad het, naamlik:

- *die Afrikaanse taalbewegings
- *die Oosgrenstaalbeweging
- *die Moslem-Afrikaanse taalbeweging
- *die Bybelvertalingbeweging
- *die Afrikanerbondbeweging
- *die na-oorlogse taalbeweging

3.4 Geografiese verwydering

Downes (1984 : 22) beweer ook dat dialekte van 'n taal wat geografies verder van mekaar verwyder is, radikaal van mekaar sal verskil. (Sien Bylaag 5) Volgens hierdie model sal geografiese eenheid (D1) drasties van geografiese eenheid (D10) verskil. Hierdie teorie van

Downes het beslis toepassingswaarde op die Kintutale van Suid-Afrika. Daar is veral duidelike isoglosse ten opsigte van die Nguni- en Sotho-taalgroepe in Suid-Afrika. Dit beteken dus dat byvoorbeeld Tswana en Xhosa wat geografies ver van mekaar verwyder lê, nie verstaanbaar in wedersydse kommunikasie sal wees nie.

3.5 Isoglos- en geografiese grense

'n Volgende belangrike aspek ten opsigte van taalbeïnvloeding en taalverspreiding is 'n isoglos wat met 'n geografiese grens ooreenstem en kommunikasie beperk. (Downes, 1984: 23) 'n Voorbeeld van so 'n kommunikasiewerende geografiese grens is die Drakensbergreeks tussen Sotho en Xhosa en Sotho en Zulu. Internasionale grense het dieselfde invloed op die wedersydse beïnvloeding van tale as wat hoë bergreekse, riviere, woestyne, mere, reservate en seë, wat 'n isoglos vorm, het. Die internasionale grense tussen Swaziland en Natal, Lesotho en Natal en al die internasionale grense met die omliggende state van Suid-Afrika verhoed vryelike beweging van die inwoners oor die grense en beperk dus vrye kontak en kommunikasie.

3.6 Yl bevolkte areas

Taalbeïnvloeding en taalverspreiding sal ook minimaal in yl bevolke geografiese oppervlaktes wees. (Downes, 1984: 23). Hierdie eienskap is veral waar van die dun bevolkte areas van die Karoo en die semi-woestyngebiede van Namakwaland. Inwoners van genoemde gebiede sal volgens Downes (1984: 23) eerder kommunikasie met hul eie groep in stand hou, as om kontak te maak met 'n ander taalgroep. Koisan is 'n sprekende bewys van hierdie verskynsel.

3.7 Kommunikasienetwerke

By 'n gebrek aan voldoende kommunikasienetwerke soos pad- en spoornetwerke, telefoon- en radioverbindinge en gevestigde nywerhede, sal die isolasie wat hieruit spruit ook taalbeïnvloeding en taalverspreiding negatief affekteer.

3.8 Kultuur- en stamgebonde tradisies

Die kultuur- en stamgebonde tradisies van die bevolkingsgroepe belemmer ook vrye interkulturele aktiwiteite. Waardesisteme word deur 'n lang proses deur sosiaal-organiese verbande ontwikkel. 'n

Eenvormige lewenspatroon (kultuur) word tot stand gebring deur gemeenskaplike lewens-, denk- en handelspatrone en daarom is daar in Suid-Afrika soveel kulture as wat daar etnieë is. Die kultuur van 'n volk of etnos omsluit sy:

- *Taal
- *Godsdiens
- *Ekonomiese stelsel
- *Sosiale organisasie
- *Regerings, Regs en Opvoedkundige stelsels
- *Kunskeppinge van verskillende aard
- *Sisteme van kennis en wetenskap en
- *Tegniese skeppinge.(Coetzee, 1974 : 56 - 128)

Kultuur in al sy verskillende aspekte is dus 'n eenheidsuitdrukking van die lewe van die besondere volk, stam of verband, (byvoorbeeld, Westerse of Afrika) waartoe individue behoort. Kultuuraffilasie word teweeggebring deur 'n groeiproses van langdurige samewoning, samelyding, samestryding en deur ondertrouing; samelewingsverbande wat nie noodwendig 'n ewigheidsverskynsel is nie. Snelle of gedwonge kultuurverandering veroorsaak dikwels maatskaplike chaos en tweespalt onder die lede van 'n kultuur wat konflik en tweestryd tot gevolg het. Die gevolg van snelle of geforseerde enkulturasie is dat die uiterlike lewensvorme oorgeneem word, sonder dat die innerlike waardes en norme as lewensrigsnoere vasgelê kan word. Oor die proses van dekultrasie sê Bidney:

“For many native peoples brought involuntarily and reluctantly into contact with Western civilization, acculturation is all too often ‘deculturation’, since the old, partially discarded cultural forms and institutions are not superseded by functional new forms.”(Bidney, 1953 : 360)

3.9 Dekultrasie en akkultrasie

Hierdie proses van dekultrasie en akkultrasie tussen 'n Derdewêreld en die Westerse beskawing het vir die swart man in Suid-Afrika traumaties verloop.

Die verbreking van bande met sy eie kultuur forseer die swart man om sekondêre hergroepering ten opsigte van 'n belangegroep te ondergaan, gevolglik het verskeie swart bewegings wat (3.9.1) pogings tot indringing, (3.9.2) nasionalistiese bewegings en (3.9.3) ontvlugting as basiese oogmerke het, ontstaan.

3.9.1 Assimilatoriese strewe (poging tot indringing)

Hierdie groep het ten doel om deur hulle optredes en leefwyse ten volle deur die blanke gemeenskap aanvaar en opgeneem te word; en hulle vereenselwig hulle met die taal, kleredrag en leefwyse en gebruike van die blankes.

3.9.2 Nasionalistiese bewegings

Deur 'n nasionalistiese strewe word daar afgesien van die hierbo-vermelde begeerte om in die blanke gemeenskap opgeneem te word. 'n Lewensruimte teenoor die van die blanke word geskep en die massa word daarop gewys dat dit ook die strewe van nasionale helde van die verlede, soos Tsjaka, Mosjesj en Makana was. Die nasionalistiese strewe word veral op die volgende terreine geopenbaar:

3.9.2.1 Kerklike bewegings

Van Rensburg wys daarop dat kerklike bewegings in Afrika, waar koloniale oorheersing nog bestaan het, gevorm is. Hulle besondere wyse van kulturele weerstand vorm 'n sentrale tema in Afrika se 20ste eeuse geskiedenis: die gebruik van inheemse godsdienste, of die omvorming van die Christelike godsdienst, of 'n vermenging van albei in 'n verskeidenheid van messiaanse opstande waartydens nuwe 'profete', nuwe leerstellinge, liedere, (Nkosi sikelel iAfrika) danse en organisasies na vore getree het. (Van Rensburg, A.P.J. 1979 : 107)

3.9.2.2 Nasionale strewes

Die nasionalistiese strewe onder die swart mense is gemanifesteer in die stigting van The South African National Congress op 8 Januarie 1912 in Bloemfontein, wat steeds toegespits is op die verwydering van diskriminerende wette asook die verkryging van gelyke regte met die blanke.

3.9.3 Ontvlugting

(gebaseer op inligting uit Sundkler, 1961. Bantu Prophets in South Africa.)

'n Derde tipe van reaksie teen die weiering van die blanke om die swartman toe te laat om in te dring in die kern van sy lewensfeer, is die nativistiese ontvlugtingsproses, 'n terugkeer na die ou tradisies.

3.10 Derdewêreld- versus Eerstewêreld-standaarde

Green en Lascaris (1990: 9) is van mening dat geen waterdigte definisie vir die begrip Derdewêreld bestaan nie. Suid-Afrika, en veral die onafhanklike en selfregerende swart tuislande binne die grense van Suid-Afrika, kan as Derdewêrelds geklassifiseer word, maar aspekte soos: vrye politieke assosiasie, bekamping van inflasie, lae geboortesyfer, 'n hoë standaard van opvoeding, ens. is kenmerke van 'n Eerstewêreld.

Die resultaat van 'n Eerstewêreld- teenoor 'n Derdewêreldsituasie is dat kommunikasie tussen die verteenwoordigers van die genoemde wêreld baie gebrekkig is. Mense uit die Eerstewêreld is gewoonlik gewoon aan hoë tegnologiese, multimedia kommunikasie en daarom is hul kommunikasie met mense uit die Derdewêreld sporadies, kort en verwarrend. Die Eerstewêreldspreker laat die kommunikeerder min tyd toe om sy boodskap oor te dra, omdat hy alles alreeds gesien en gehoor het. Die Derdewêreldspreker is gewoonlik ongeletterd of swak geletterd teenoor die hoogs gekwalifiseerde mense van die Eerstewêreld. Hoewel die sprekers uit die Derdewêreld graag sal wil leer lees, is die kommunikasiemedie op die Eerstewêreld gerig.

Kommunikasie floreer binne kosmopolitiese areas met al die tegnologiese ontwikkeling, bevryding van kulturele beperkinge en opwinding. (Green, Lascaris, 1990 : 24)

3.11 Politiek

Volgens Moll in Mostert (1986 : 2) verskil die Suid-Afrikaanse politieke partye se beskouings oor die wetlike verskansing van individuele of groepsregte (waarvan taal- en kultuurregte van die belangrikste regte is) na gelang van hul uiteenlopende ideologieë. Sedert die veertigerjare het

rasdifferensiasie neerslag gevind in die Nasionale Party se apartheidsbeleid. Nieblanke etniese groepe is as afsonderlike volke sonder permanensie in blanke Suid-Afrika beskou met die gevolg dat kommunikasie met die swart man wetlik tot die minimum beperk is. Hierdie bepaling het Afrikaans en Engels in die land in 'n bevoorregte posisie geplaas.

Die Vryheidsmanifes, soos aanvaar deur die Kongres van die Mense op 26 Junie 1955 te Kliptown, (Esterhuysen en Nel, 1990 : 145) bepaal onder andere dat:

- * daar gelyke status vir alle nasionale groepe in alle staatsliggame, in die houe en in skole sal wees
- * alle nasionale groepe deur die reg beskerm sal word teen beledigings van hul ras en nasionale trots
- * alle mense sal gelyke regte hê om hul eie taal te gebruik en hul eie volkskultuur en -gebruike te ontwikkel
- * die prediking of beoefening van diskriminasie of minagting op grond van nasionaliteit, ras of kleur 'n strafbare misdaad sal wees
- * alle apartheidswette en -praktyke afgeskaf sal word.

Swart nasionalisme word die belangrikste antitese van die apartheidsbeleid en kom tot uitbarsting in 1976 met die skoolonluste in Soweto asook in die meeste groter sentra in die land. (Christie, 1992 : 11 - 14)

3.12 Samevatting

Dit is noodwendig dat tale in kontak mekaar wedersyds sal beïnvloed. Om hierdie rede groei tale en word isoglos en geografiese grense oorgesteek.

Die variasies van 'n taal wat as gevolg van historiese en/of sosiale verskille tussen die sprekers van 'n taal voorkom, dra by tot 'n kleurvoller taal wat ook toegankliker vir die groter persentasie van die bevolking van die land is.

Waar daar aan die anderkant nie 'n standaardvorm van 'n taal bestaan nie, ondervind sprekers wat geografies afgesonder is, of ver van mekaar verwyder is, probleme om met mekaar te kommunikeer.

Kommunikasie oor taalgrense heen gaan gewoonlik gepaard met emosionele, kulturele en ideologiese spanning wat misverstande en bittere verwyte tot gevolg het. Dit is hierdie spanning wat oor die jare tussen wit, swart en bruin mense in Suid-Afrika opgebou het, wat in 'n "post-Apartheidsera" aangespreek moet word.

Hoofstuk 4

Die bydraes van Afrikaanssprekende Suid-Afrikaners tot Afrikaans

4.1 Afrikaans

Die Afrikaanssprekende Afrikaner is een van die hoofrolspelers in die huidige polemieë oor die vraagstuk van taalbeleid en aanverwante sake in 'n "post-Apartheidsera".

Die term Afrikaner is in wese kompleks omdat al die sprekers van Afrikaans nie sommer goedsmoeds met die bagasie van Afrikaans belas kan of wil word nie. Volgens Steyn (1987 : 74) is die benaming Afrikaner tans toepaslik op ten minste drie groepe, naamlik:

- * Afrikaans- en Engelssprekende blankes wat hulle met Suid-Afrika vereenselwig en gewoonlik hier gebore is
- of
- * Afrikaanssprekende blankes
- of
- * Afrikaanssprekende blankes en kleurlinge.

Histories, polities en kultureel was Afrikaansmoedertaalsprekers as gevolg van landswette en taboes gesegregeer en is daar 'n onderskeid getref ten opsigte van blanke, kleurling, swart en Indiërmoedertaalsprekers van Afrikaans.

4.1.1 Die "blanke" Afrikaanssprekende Afrikaners

Deesdae gaan daar nie 'n week verby dat die "blanke" Afrikaner homself nie in die pers of elders onder die vergrootglas bekyk nie. Week na week praat die Afrikaner oor die Afrikaner en word sy taal, sy godsdiens, sy land en sy voortbestaan na bewering 'n oorlewingstryd. Die hand word in eie boesem gestee en stelselmatig word elke faset van Afrikanerdom uitgepluis. Hierdie pynlike proses van selfondersoek bring uit die aard van die saak aan die een kant weerstand, opstand, verbittering en wanhoop mee, maar aan die anderkant manifesteer daar tans by die "blanke"

Afrikaanssprekende 'n pleidooi om vergifnis, aanvaarding, rekonsiliasie en hoop vir die toekoms binne 'n breër Suider-Afrikaanse verband. Teen dié tyd weet die “blanke” Afrikaners seker wat hulle van hulself en van mekaar dink.

In die artikel “Hoe sien ander die Afrikaner”, (De Kat, Januarie 1991 : 59) word daar nie altyd te lofwaardig en admirerend na die aard van die (blanke) Afrikaner verwys nie. Volgens die artikel verwys Arthur Conan Doyle in sy boek, The Great Boer War, na die boer as 'n produk van sy Hollandse en Franse-Hugenote-herkoms as: “The product must obviously be one of the most rugged, virile, unconquerable races ever seen upon the earth.” - 'n aanhaling wat in latere jare vir die (blanke) Afrikaner 'n innerlike “motto” ten opsigte van sy voortbestaan. Ian Flemming daarenteen, is minder vleierend teenoor die Afrikaner in een van die boeke in sy James Bond-reeks, getiteld, Diamonds are Forever. “He despised all Afrikaners ... they are a bastard race, sly, stupid and ill-bred.” Selfs André P. Brink noem die Afrikaner in 'n artikel, “The Afrikaners”, in die National Geographic, “The stubborn white tribe.” (Brink, 1988 : 564)

Die “blanke” Afrikaner openbaar in baie gevalle 'n naïewe laertrekmentaliteit wanneer hy van buite sy kultuur of geografiese grense bedreig word. Om hierdie rede is Harrison (1990 : 3) se “(...) attempt to tackle the Afrikaner on his home ground, to probe some of his attitudes by going back to the events which helped form them and to the people who understand them.”, met wantoue en onwilligheid om die “Bloody British Communists” te woord te staan, begroet.

Vincent Crapanzalo, (1986 : x) 'n antropoloog, som die Afrikaners op as “(...) not (...) people who suffer domination but people who dominate.” Hy sê verder dat hy bekommerd is oor “(...) social entrapment - with the way in which a people's understanding of themselves, their world, their past and their future limits their possibility.”

4.2 Die “anderskleurige” Afrikaanssprekende Afrikaners

Volgens Grobler, Prinsloo en Van der Merwe (1990 : 9) was daar met die 1980-sensus 2,2 miljoen bruin mense, 77 duisend swart mense en 15 duisend Indiërs wat Afrikaans as huistaal gebruik. Tot onlangs toe is daar nie juis veel erkenning gegee aan die bydraes in Afrikaans deur die “anderskleurige” Afrikaanssprekende Afrikaners nie. Steyn (1980 : 60) wys juis daarop dat die

stryd van klein tale om te kan oorleef, breër as net 'n taalstryd van 'n bepaalde kultuur, sosiale gemeenskap of etniese groep gesien moet word. In hierdie verband vra Prudens van Duyse, 'n Vlaamse digter van die vorige eeu:

“Is niet de zaak der taal, de zaak van gansch het volk?”

Ook Afrikaans kan in hierdie verband lesse leer uit die geskiedenis van die Vlaamse Taalbeweging in die vorige eeu. (Steyn, 1980 : 59)

4.2.1 Die “bruin” Afrikaanssprekende Afrikaners

Afrikaans is sedert die vroegste tye aan die Kaap deur blankes en bruin mense (Koi, slawe, vryswartes, mense van gemengde afkoms, en hulle afstammelinge) gepraat. Volgens Steyn (1980 : 120) was die sprekers van Afrikaans “... geen heg saamgesnoerde taalgemeenskap nie.” Hy sê dat “kleur en geskiedenis” die verdelende faktor in die Afrikaanse taalgemeenskap geword het. Die vraag kan gestel word; “Hoe kon dit eintlik ook anders in 'n gemeenskap waarin die wittes die bevoorregte groep was en die bruines óf slawe óf Khoen wat nooit die regte en status van die blankes kon verwerf nie óf basters en vryswartes wat langamerhand selfs van die regte verloor het wat hulle vroeër verkry het?” (Steyn, 1980 : 120 - 121)

Die verdeeldheid het bly voortbestaan sodat Steyn van die taalbewegings sê: “Die Afrikaanse nasionalisme was nie in alle opsigte 'n taalnasionalisme nie. Dit het nie die hele taalgemeenskap aangevuur nie, maar net die blanke deel.” (Steyn, 1980 : 226) Hy noem dan ook hierdie “Afrikaanse nasionalisme” 'n swakheid van Afrikaans omdat dit “te sterk blank-gesentreerd” was. (Steyn, 1980 : 227)

Mettertyd is Afrikaans deur sommige van die mees verfynde en bedrewe bruin gebruikers van die taal, ondermeer bekende skrywers, begin sien as 'n “apartheidstaal” of 'n “verdrukkerstaal” - en daar was 'n groot gevaar van verwerping deur die “bruin” Afrikaanssprekendes. Volgens De Villiers (1983 : 35) het kentering weer ingetree. 'n Besef het gekom dat die taal nie net logies nie, maar ook in die gemoed losgemaak moet word van 'n bepaalde beleid of politieke siening. Ter

ondersteuning van sy redenasie noem hy dat Duits die taal was van 'n Hitler, maar ook van 'n Goethe, 'n Schiller, 'n Bach, 'n Beethoven en 'n Brahms.

Verskeie elemente in die kenteringsproses is baie insiggewend: prof. Jakes Gerwel het in 1975 aangedring op: “ 'n (e)rkenning deur die Afrikaner dat hy ‘verskriklik aan die land gesondig het’ in Afrikaans, en die erkenning moet ook in Afrikaans gedoen word.” (De Villiers, 1983 : 35)

Ook Adam Small se getuienis oor die wroeginge wat hy oor die onderwerp deurgemaak het, is op verskeie plekke aangeteken. Hy getuig:

“...’n geloof in Afrikaans ...”

“... ondanks alles ...”

“... ondanks die duisend beledigings wat my daaglikse toebalaf ...”

“(Hy) kan hierdie taal, wat sy moeder hom geleer het, nie sommer maar soos ou klere laat staan nie. Die probleem is dat taal nie soos klere aan jou pas nie, maar vaster. Dit is nie sommer verwyderbaar en uitruilbaar nie.” (Aangehaal in De Villiers, 1983 : 35)

Tersaaklike statistiese inligting in verband met die “bruin” sprekers van Afrikaans is ook insiggewend, bv.:

Die Departement Afrikaans aan die Universiteit van Wes-Kaapland onderrig een van die grootste studentetalle in dié vakgebied van Afrikaans in die land. Die Sunday Tribune van 10 April 1983 ondersteun hierdie stelling en wys daarop dat 1 500 studente aan bogenoemde universiteit Afrikaans studeer en daarmee te kenne wil gee dat Afrikaans nie net aan die blanke behoort nie. “Now to a certain extent, without really being conscious of it, our students have taken Afrikaans back”. Volgens die artikel en in die woorde van prof. Jakes Gerwel, ’n uitgesproke opponent van apartheid, “ironically Black Consciousness and the Soweto uprising of 1976 were partly responsible for this.”

Volgens Leahy en Voice (1992 : 3) toon die lesertal van Afrikaanse koerante en Afrikaanse tydskrifte onder die “bruin” lesers ’n gelykmatige styging. De Villiers (1983 : 36) wys ook daarop

dat daar in 1982 reeds meer as 450 000 “bruin” lesers van Rapport was.

Daar kan nie meer aan getwyfel word dat die “bruin” spreker van Afrikaans deel moet wees van “die ganse volk” nie. Dit is nie vir die saak van die taal bevorderlik om te volhard met enge, eksklusiewe definisies van die volk, asof dit dan nou net die blankes van die Afrikanervolk sou wees nie. (De Villiers, 1983 : 35)

4.2.2 Die “swart” Afrikaanssprekende Afrikaners

Wat ’n bevolking van sprekers betref, is die posisie van Afrikaans in swart gemeenskappe skynbaar nie hopeloos nie, maar ook nie naby so sterk as wat ’n mens graag sou wou sien nie. De Villiers (1983 : 37) wys daarop dat Afrikaans onder die “swart” Afrikaanssprekende Afrikaners op lees- en skryfvlak, en by wyse van voorkeur as onderrigmedium ’n groot agterstand teenoor Engels het.

Die redes wat aangevoer word waarom Afrikaans minder aantrekkingskrag het as Engels, is deels geskiedkundig. De Villiers (1983 : 37) noem byvoorbeeld:

- * die onderwysbeleid van die verlede
- * die aantrekkingskrag wat Engels as ’n wêreldtaal het
- * gesindhede teenoor Afrikaans vir politieke redes
- en
- * soos die Soweto-kindere dit in 1976 gesien het, as ’n taal wat in hulle kele afgedruk is.

Die bogenoemde faktore skep ’n probleem wat die bevordering van Afrikaans deur die geskrewe pers betref.

Volgens statistiek deur Leahy en Voice in The Media Book lees ongeveer 91 000 swartes die Huisgenoot en 232 000 enige Afrikaanse tydskrif. (Leahy en Voice, 1992 : 3)

Hoewel dit voorkom asof die swartes oor die algemeen meer tot Engels aangetrokke voel, is daar tog ’n paar aspekte wat in die guns van Afrikaans as ’n kommunikasietaal tel. De Villiers (1983 : 37) noem naamlik die volgende:

- a) op die platteland en in die stede, as gevolg van migrasie, is daar talle swart mense wat vir die doeleindes van werk leer om Afrikaans te praat. Hoewel die plattelandse inset, as gevolg van die migrasie van die blankes, ook nie meer so sterk is nie, bestaan dit wel nog
- b) in politieke organisasies soos die ANC en PAC word Afrikaans soms onder mekaar gepraat omdat dit nuttigheidswaarde het en nie deur buitelanders verstaan kan word nie
- c) Flaaitaal, 'n taalvariant met Afrikaans as die basis waarin woorde van ander tale en veranderde woorde opgeneem is, word in stedelike gebiede redelik uitgebreid gepraat deur jong swart mense - sommige tsotsis, sommige "townies", dit wil sê die modernes.

In 'n artikel, "Afrikaans vir die swartes nog taamlik belangrik", in Die Burger van 1 Desember 1983, word beweer dat 52% van die ondervraagde inwoners van Soweto te kenne gegee het dat hulle Afrikaans kan lees en verstaan.

4.2.3 Die Asiatiese Afrikaanssprekende Afrikaners

Hoewel daar statisties na die Indiërs in die land as van Asiatiese oorsprong verwys word, beweer Arkin, Magyar en Pillay (1989 : 25) dat "... of the total population of Asian origin, those of Indian origin make up 99 percent with the remaining one percent mostly of Chinese origin."

Indiërs het ongeveer 'n honderd jaar gelede Suid-Afrika binnegekom om veral op die suikerplantasies van Natal te werk, "... but now (they) comprise (sic) the most urbanised sector of South Africa's four major population groupings". (Arkin, Magyar, Pillay, 1989 : ix) Soos in die geval van die "swart" Afrikaanssprekende Afrikaners het sommige Indiërs ook as gevolg van werksgeleenthede Afrikaans aangeleer en as huistaal aangeneem. Die 15 500 Asiate uit 'n bevolking van 800 000 wat Afrikaans wel as huistaal gebruik, is onbeduidend en daar word geensins van hierdie Afrikaanssprekendes in geskifte oor Indiërs melding gemaak nie.

Volgens Arkin, Magyar en Pillay (1989 : 34) is daar 'n duidelike en stelselmatige afname in die getal Afrikaanssprekendes onder die Indiërgemeenskap ten gunste van Engels. Die aanvaarding van Engels as huistaal het van 6,33% in 1951 tot 85% in 1980 toegeneem. (Arkin, Magyar, Pillay, 1989 : 34 - 35) Die gebruik van die tradisioneel Indiese tale volg ook 'n afwaartse patroon. Leahy

en Voice (1992 : 3) se statistiese marknavorsing dui egter daarop dat byvoorbeeld 2,1% (13 000) van die Indiërbevolking die Huisgenoot lees en 2,9% (18 000) 'n Afrikaanse tydskrif.

Die misnoeë van die Indiërgemeenskap oor die Groepsgebiedewet sowel as die Bevolkingsregistrasiewet van 1950 kan (volgens die ondersoeker direk herlei word tot die afname in die getal Indiërs wat Afrikaanssprekend is.

4.3 Samevatting

Afrikaans word deur verskillende rassegroepe gebruik; hierdie gebruikers kán en móét as , handhawers en beskermers optree. Die Afrikaanse taalgemeenskap is ryk aan kultuur, taalgeleerdes en skrywers uit al die bevolkingsgroepe van Suid-Afrika.

Die verhouding tussen veral die “blanke” Afrikaanssprekende en die “anderskleurige” Afrikaanssprekendes was en is ongelukkig een van die grootste struikelblokke ten opsigte van die uitbouing van Afrikaans tot nasionale taal.

Die "blanke" Afrikaanssprekende groep het vir baie jare Afrikaans vir hulself toegeëin, hoewel meer "anderskleurige" sprekers, moedertaalsprekers van Afrikaans is. Sedert 1990 is daar duidelike tekens van bewuswording en waardering vir Afrikaans as die taal van Afrika by die nie-blanke lede van die Afrikaanse taalgemeenskap waarneembaar.

Die letsels van die onregverdigheide van die verlede is nog sigbaar, maar eerlike en daadwerklike optrede van die "blanke" Afrikaanssprekendes kan help om die toekoms van Afrikaans in Suid-Afrika te verseker.

Hoofstuk 5

Die moontlike toekomstige status en funksies van Afrikaans

5.1 Inleiding

Daar moet teen gewaak word om nie die politieke aankondigings van 2 Februarie 1990 as die vertrekpunt van die debat oor die wese, die voortbestaan en die toekoms van Afrikaans te beskou nie. Die aankondigings en die gevolglike gespreksvoering wat daarop gevolg het, het uiteraard die posisie van Afrikaans in 'n toekomstige “Nuwe Suid-Afrika” direk belig, maar die aankondigings kan eerder as 'n verklaring van voorneme, as 'n vertrekpunt beskou word.

Verskeie skrywers en akademici (bv. onder andere Jan Rabie, Elsa Joubert, André Brink en Chris Barnard) het reeds lank voor die normaliserende politieke kennisgewings daarvoor gepleit, selfs gewaarsku, dat Afrikaans die juk van eksklusiwiteit moet afwerp. In 1947 skryf R.K. Cope (1947 : 14 - 17) dat die nasionale stryd teen imperialisme merkbare resultate gelewer het, maar waarsku dat:

“... (the) limitations of a bourgeois basis for national culture become obvious as the class begins to succeed in attaining its objectives. By their own effort they have won recognition as equals in all spheres of life. Their own language and group strength can carry them no further. In fact, the language begins to be a handicap.”

Hy beweer verder dat die “blanke” Afrikaner blind was vir die behoeftes en begeertes van sy “anderskleurige” mede-burgers. Cope was van mening dat:

“The blind spot of the Afrikaners is, of course, in their position as oppressors. It is also, in the highest degree, their danger spot.” (Cope, 1947 : 16)

In latere jare verskyn daar verskeie werke (pro-Afrikaans en soms anti-staatsbestel) van byna al die bekendste Afrikaanse akademici en skrywers wat wou waarsku teen die ondergrawing van Afrikaans deur die “blanke” Afrikaanssprekende Afrikaner. Ook heelwat skrywers en akademici uit ander taalgroepe het van die “opstand deur die verdruktes” gebruik gemaak om hul eie taalbelange te bevorder.

Tot op hede was daar nog geen gesaghebbende aanduiding van óf die verandering óf die behoud van die taalkundige bedeling soos dit tans daar uitsien nie. Verskeie akademici, kultuurgroeperinge, politieke leiers, asook moedertaal- sowel as niemoedertaalsprekers van Afrikaans het hul standpunte oor die posisie van Afrikaans in 'n "post-Apartheidsera" gestel. By gebrek aan die verkonkretisering van enige van die gestelde standpunte word die status quo dus nog steeds gehandhaaf. Du Plessis (1991: 56 - 179) wys op die verskil tussen taalbeleid en taalbeplanning en bespreek dit aan die hand van verskeie teorieë,

Daar kan dus oor die toekomstige status en funksies van Afrikaans slegs gespekuleer word. Die standpunte vanuit 'n wye spektrum van die talegemeenskap fokus die aandag op die persepsie wat daar oor Afrikaans bestaan. Ongegronde profesieë daarenteen dui (volgens ondersoeker) op subjektiwiteit en politieke voorkeur.

Combrink (1991 : 101) meen dat die tipe uitspraak wat in 1990 deur min. Gerrit Viljoen gemaak is, naamlik:

“Ek sien nie dat Afrikaans as 'n verhandelbare bedingingsinstrument op die tafel geplaas gaan word nie ... Die Taal Afrikaans, die rol van Afrikaans en die mense wat Afrikaans praat, is te groot in ons geskiedenis dat 'n mindere posisie selfs oorweeg kan word”,

die taalgemeenskap met skeptisisme vul. Die destydse minister van Onderwys, min. Piet Claase, was nog enger in sy uitspraak oor die toekoms van Afrikaans. Vir hom was die status van Afrikaans “ononderhandelbaar”. (Combrink, 1991 : 101)

Ongegronde profesieë was nie almal ten gunste van die status quo van Afrikaans nie. Combrink (1991 : 101) wys ook op die standpunt van Fanie Olivier jr., naamlik:

“Realisties beskou, is daar geen twyfel dat Suid-Afrika uiteindelik net een amptelike taal gaan hê nie, naamlik Engels.”

Ook Neville Alexander (1989 : 26) spreek hom, in die sterkste taal moontlik, uit teen die aanbeveling van dr. K. Prinsloo (Direkteur van die RGN se Instituut vir Linguistiese en Kulturele

navorsing) naamlik, dat die nege “swart” tale as offisiële tale, naas Afrikaans en Engels as nasionale tale, erken moet word. Hy beweer dat:

“...the determination of the socio-cultural landscape of a post-apartheid South Africa, also in matters of language, will be undertaken by forces quite different from dr. Prinsloo’s “Afrikaner”. That particular breed, as defined by the patriarchs and ideologues (sic) of Afrikaner nationalism, has had its turn and has made a mess of our country!”.

Steyn (1982 : 351) huldig die mening dat die taalreëlins in ’n toekomstige bedeling van die staatkundige reëlins van die land sal afhang. In ’n eenheidstaat sal ander reëlins geld as in ’n federasie.

In plaas van bloot voorspellings te waag ten opsigte van ’n toekomstige staatkundige of taalbedeling vir Suid-Afrika moet daar eerder gekyk word na die huidige status, funksies, houdings teenoor en omstandighede van Afrikaans. Uit daardie perspektief behoort moontlike projeksies rakende die status, funksies, houdings en omstandighede van Afrikaans in ’n “post-Apartheidsera” gemaak te word.

5.2 Die huidige funksies van Afrikaans

Combrink (1991 : 102) dui die huidige funksies en posisie van Afrikaans in Suid-Afrika soos volg aan:

5.2.1 Afrikaans is een van die ongeveer 24 huistale in Suid-Afrika, en het die tweede meeste aantal moedertaalsprekers. Volgens Beukes (1991 : 91) het Xhosa (1990-sensus) tans meer moedertaalsprekers as Afrikaans.

Hy wys daarop dat Zulu die meeste sprekers het en dat daar behalwe die 6 Europese tale ook 18 inheemse tale in Suid-Afrika gepraat word. Baie van hierdie tale het meer as ’n miljoen sprekers.

5.2.2 Afrikaans is een van meer as 20 tydverdryf-, vermaaklikheids- en sporttale.

5.2.3 Afrikaans is een van meer as 20 onderrigtale op primêre vlak.

5.2.4 Afrikaans is een van ongeveer 'n dosyn binnelandse nuusbladtale.

Hier kan gemeld word dat:

- a) statistiek deur Leahy en Voice (1992 : 1) bewys dat Afrikaans, asook Engels, veel groter sirkulasiesyfers as die Afrikataal-nuusblaaie het
- b) Afrikaans die afgelope 40 jaar, behalwe enkele uitsonderings die taal van die pro-regeringspers is, teenoor Engels en die Afrikatale wat hoofsaaklik die tale van die anti-regeringspers is
- c) Afrikaans het skerp afgebakende persepsies laat posvat en het diep wortel geskiet.

5.2.5 Afrikaans is een van ongeveer 'n halfdosyn binnelandse uitsaai- en televisietale.

5.2.6 Afrikaans is een van anderhalfdosyn literêre tale.

- a) In Suid-Afrika is daar ongeveer 'n halfdosyn tale waarin daar hier ter lande 'n letterkunde geskep is.
- b) Op die letterkunde van Afrikaans kan sy sprekers baie trots wees. Die bydraes van die “bruin” skrywers in Afrikaans tree al hoe meer op die voorgrond en word hedendaags met groter belangstelling gelees. Enkele voorbeelde van werke deur “bruin” skrywers is:
 - * Adam Small - Krismis van Map Jacobs
 - Kanna hy kô hystoe
 - Joanie-Galant-hulle
 - * J.C. Abdool - Nag wat skitter
 - * Peter Snyders - Political Joke

- c) Die oratuur van Afrikaans is besonder goed ontwikkel. Klaas Steytler teken egter in Rapport (4 Oktober 1992 : 21) onder die opskrif “Skimmelafrikaans vreet aan ons taal”, beswaar aan teen die “... geleidelike toename in die gebruik van Engels in gesproke en geskrewe Afrikaans.” Hy sien hierdie verwikkeling van kommunikasie in Afrikaans as ’n taalvermoë, wat ’n modeverskynsel geword het. Hy beweer: “Die lukrake gereelde gebruik van verslete Engels kastreer skeppingsvermoë en lewer geen bydrae tot vakmanskap nie. Dit sal lei tot taalabdikasing.” (Ibid)

Johan Spies (Beeld, 5 Maart 1991 : 11) daarenteen is van mening dat die Afrikaans maar krom gepraat kan word, solank dit net reg geskryf word.

5.2.7 Afrikaans is die gekodifiseerde taal in Suid-Afrika.

Johan Combrink (1991 : 103) beweer dat geen ander taal wat tans in Suid-Afrika gepraat word so volledig opgeteken en gestandaardiseer soos Afrikaans is nie. Volgens hom is die omvattendste woordeboekprojek in die RSA die Woordeboek van die Afrikaanse Taal.

5.2.8 Afrikaans is een van die twee tale in Suid-Afrika wat die omvattendste gemoderniseer en leksikaal uitgebrei is.

Die twee tale waarna Combrink verwys is Afrikaans en Engels. Naas woordeboeke word die verskeie vakboeke gedurig aangevul en op datum gehou, ensiklopedieë en handleidings word uitgegee en verskeie interessante boeke wat oor wye belangstellingsvelde handel, verskyn gereeld.

Volgens Combrink (1991 : 103) behels die modernisering van Afrikaans veral twee prosesse, naamlik:

- a) die uitbreiding van die leksikon en
- b) die ontwikkeling van nuwe style of genres van diskoers.

Mnr. Kok (Uitvoerende Direkteur van die ATKV) wys ook op die lewenskragtigheid van die Afrikaanse literatuur. Sedert die verskyning van die eerste Arabies-Afrikaanse geskrif omstreeks

in 1856 tot en met 1943 - 'n tydperk van 82 jaar - het 5 144 boeke in Afrikaans verskyn. Van 1943 tot 1981, die volgende 38 jaar, het 29 770 boeke verskyn en het dus die Afrikaanse boekeskat tot en met 1981 op byna 35 000 boeke gebring. Aan die einde van 1987 het daar alreeds 48 657 boeke in Afrikaans verskyn. (Die Transvaler, 12 April 1991 : 9)

5.2.9 Afrikaans het naas Engels die verste in Suid-Afrika gevorder met die skepping van vak- en wetenskapstale.

Hoewel Afrikatale van die nuusblaai en die uitsaaiwese, begin het om vaktale op te bou, ten opsigte van party sportsoorte, die politiek, ekonomie, uitsaaiwese, godsdiens en taal- en letterkunde, het hierdie tale nog 'n groot agterstand by Engels en Afrikaans. (Combrink, 1991 : 103)

Wanneer daar na Afrikaans en Engels verwys word, word daarmee nie bedoel dat 'n gelykheid tussen die twee tale bestaan nie, maar dat daar in die ander tale van die RSA min wetenskap bedryf word, behalwe oor die betrokke tale self. Volgens Combrink is die enigste vier gebiede waarop in 1988 in Afrikatale in Suid-Afrika gepubliseer is, die volgende:

- die taalkunde (woordeboeke inkluis)	: 410
- die godsdiens (Bybels of Bybeldele)	: 160
- die sosiale wetenskappe	: 50
- die suiwer wetenskappe	: 20

Afrikaans as wetenskaptaal staan in Suid-Afrika die sterkste in die geesteswetenskappe, swakker in die natuurwetenskappe en die swakste in die toegepaste wetenskappe, naamlik die tegnologie en die kunste. (Combrink, 1991 : 104)

5.2.10 Afrikaans is in 'n unieke posisie om ander Suid-Afrikaanse tale by te staan met die skepping van vak- en wetenskapstale, en met standaardisering.

Met 'n unieke posisie bedoel Combrink dat:

- a) Engelse vakterme meestal klaargemaak van oorsee kom, terwyl die Afrikaanse terme hier geskep moes en moet word. Afrikatale is in dieselfde posisie as Afrikaans en met ondervinding

op hierdie gebied van ten minste 1915 af, kan Afrikaanssprekendes die “swart” tale van groot hulp wees.

- b) Ook beweer Combrink dat die Engelse departemente aan Suid-Afrikaanse universiteite baie minder taalwetenskaplike navorsing ten opsigte van die skep van neologismes, standaardisering, ens. doen as departemente van Afrikaans. Engels, omdat dit 'n wêreldtaal is, kom klaargemaak van oorsee. Om genoemde rede is daar veel meer Afrikaanse taalkundiges met praktiese ervaring van termskepping en woordeboekmaak as Engelse taalkundiges (Combrink, 1991 : 104)

5.2.11 Afrikaans is een van die twee sekondêre en tersiêre onderrigtale.

- a) Combrink (1991 : 104) bedoel hier dat Afrikaans naas Engels, die enigste Suid-Afrikaanse taal is, wat as medium vir onderrig op sekondêre en tersiêre vlak in nie-taalverwante wetenskappe aangewend word.
- b) Verder bedoel Combrink nie dat daar na aanleiding van stelling 11 hierbo genoem, sosiale gelykheid tussen Engels en Afrikaans is nie.

Om stelling 11 verder toe te lig, wys Combrink daarop dat daar tans 18 universiteite in die RSA is, waarvan 3 tweetalig, 10 Engelstalig en 5 Afrikaansmedium is. Combrink (1991 : 104) beweer voorts dat dit niemand moet verbaas dat selfs al word die talebestel van 1990 behou, daar binne die volgende dekade versoeke sal wees dat bepaalde kursusse aan Afrikaanse universiteite in Engels onderrig moet word nie.

5.2.12 Afrikaans is een van anderhalfdosyn Bybeltale.

5.2.13 Afrikaans is een van twee dosyn kerk tale.

5.2.14 Afrikaans is een van die twee belangrikste ekonomiese tale.

In hierdie verband wys Combrink (1991 : 104) dat:

- a) Afrikatale wel baie groot koopkrag het, maar nog relatief min entrepreneursvernuif openbaar
- b) die Koi- en Santale tans baie min koopkrag en geen entrepreneurs het nie
- c) dat die Suid-Afrikaanse Indiërtale wel 'n bietjie entrepreneurskrag het, maar weens hul getalleminderheid, min koopkrag het
- d) die enigste twee tale wat wel entrepreneurs- en koopkrag het, Engels en Afrikaans is.

Afrikaanssprekendes besit egter net 12 - 15% van die effekte op die Effektebeurs, wat dus baie duidelik daarop dui dat Engels vandag dié kooptaal en dié ondernemerstaal van die RSA is. (Combrink, 1991 : 104)

5.2.15 Afrikaans is een van twee geregstale.

5.2.16 Afrikaans is so te sê een van twee administratiewe tale, plek-plek die eerste werkstaal van die administrasie. (Combrink, 1991 : 104)

5.2.17 Afrikaans is die taal wat honderdduisende werksgeleenthede bied vir mense van alle bevolkingsgroepe en klasse. (Combrink, 1991 : 104)

5.2.18 Afrikaans is die Suid-Afrikaanse taal waaroor die afgelope 120 jaar die meeste en die hewigste emosionele diskussies gevoer is. (Combrink, 1991 : 104)

5.2.19 Afrikaans word simplisties gelykgestel aan Standaardafrikaans, en Standaardafrikaans word simplisties gelykgestel aan die taal van die sogenaamde “blanke” sprekers van Afrikaans.

Combrink (1991 : 105) stem nie saam met die uitspraak dat Afrikaans van die blanke (Standaardafrikaans) 'n onderdrukkerstaal is nie, omrede Standaardafrikaans maar één van die variëteite van Afrikaans is en daar in Afrikaans ook talle ander variëteite voorkom.

Carstens (1989 : 213) sê dat Standaardafrikaans nie die enigste “korrekte” vorm van Afrikaans is nie, maar dat dit veral in formele geskrewe en gesproke situasies die “sosiaal mees gepaste vorm” van Afrikaans is. Die niestandaardvorme van Afrikaans kan volgens Carstens (1989 : 216) hoofsaaklik in twee hoofsoorte verdeel word, naamlik :

- a) Omgangsvariëteite soos streektale, sosiolekte en etniese dialekte en
- b) Registervariëteite soos die van beroepsgroepe, godsdiensgroepe, geheimgroepe, sleng, ens.

Combrink (1991 : 105) is van mening dat hierdie variëteite net so 'n integrale deel is van die versameling wat Afrikaans genoem word as wat Standaardafrikaans daarvan deel is. Die variëteite van die Niestandaardafrikaans bied teenswoordig 'n vrugbare studieveld aan die sprekers van die spesifieke variëteit, sowel as aan navorsers uit die sogenaamde Standaardafrikaanssprekende gemeenskap.

Om sy betoog nog verder te voer, argumenteer Combrink (1991 : 105) dat 53% van die Afrikaanssprekendes nie tot die blanke groep behoort nie en daar dus in verabsoluterende terme nie gepraat kan word van onderdrukkers nie, maar eerder van verdruktes.

Van de Rhee (1983 : 15) redeneer dat Substandaardafrikaans of “(d)ie benaming ‘Kleurling-Afrikaans’ wat dikwels gebruik word as tiperend vir die taal van die sogenaamde Kleurlinge en Maleiers veronderstel in die eerste plek dat hierdie taalvorm etnies gebonde is. Dit impliseer dat daar naas Kleurling-Afrikaans ook 'n vorm Witmens-Afrikaans bestaan: dat 'n taalvorm bloot op grond van etniese- of kleurverskille gekarakteriseer kan word. So 'n karakterisering is vir my linguisties ongefundeerd”. (Ibid)

Leon de Stadler (in Landman, Nel en Van Niekerk, 1988 : 99) wys daarop dat: “... in die hele Afrikaanse taalgemeenskap, dit wil sê die primêre en sekondêre taalgemeenskap, is daar meer nie-blanke sprekers van Afrikaans as blanke sprekers”. Bogenoemde situasie moet noodwendig 'n belangrike uitwerking hê ten opsigte van gesindhede teenoor Afrikaans.

5.2.20 Afrikaans is die afgelope 67 jaar een van die amptelike tale .

Met hierdie stelling bedoel Combrink (1991 : 105) dat Afrikaans:

- a) 'n statutêre taal is, dit wil sê 'n taal wat in die grondwet van die RSA erken word

- b) 'n staatswerktaal is, dit wil sê 'n taal wat van dag tot dag in staatsake gebruik word, en
- c) minstens die afgelope 40 jaar 'n simboliese taal is, dit wil sê dit het gedien en dit dien nog steeds as simbool van die regering van die dag.

Volgens Combrink hoef die begrip “amptelike taal” nie aldrie die bogenoemde aspekte in te sluit nie. Wanneer daar byvoorbeeld na die posisie van die drie amptelike tale van Bophuthatswana, naamlik Afrikaans, Engels en Tswana gekyk word, is dit duidelik dat Afrikaans, hoewel dit 'n amptelike taal is, net 'n statutêre taal is. Dit is nie 'n staatswerktaal en 'n simboliese taal nie. Tswana is egter wel 'n statutêre taal en 'n simboliese taal en dit begin 'n staatswerktaal word. Engels is 'n statutêre taal sowel as 'n staatswerktaal, maar nie 'n simboliese taal nie. (Combrink, 1991 : 105)

In die RSA is Afrikaans en Engels op die oomblik albei amptelike tale, maar die enigste aspek waarin die twee tale gelyk is, is die feit dat die twee tale ook statutêre tale is. Op staatskommunikasievlak is Afrikaans verreweg die taal wat die bruikbaarste is, behalwe op heel hoë vlak. In samesprekings met vakbonde, die ANC, PAC, Azapo, Inkatha en leiers van die TBVC-lande, e.d.m., geniet Engels voorkeur. (Combrink, 1991 : 105)

Bogenoemde voorkeur ten opsigte van Engels kom ook op verskeie ander terreine, soos byvoorbeeld in die nywerheid, die tegnologie en selfs tydens samesprekings van sommige Afrikaanse kerke voor.

Simbolies is Afrikaans en Engels ook nie gelyk nie. Afrikaans is die simboliese taal van die regering, en volgens dié persepsie, die taal van die hele Suid-Afrikaanse bevolking. Combrink waarsku egter daarteen dat die simboliese waarde van 'n taal nie onderskat moet word nie, en verwys spesifiek na die gebeure na die onafhanklikheid van Namibië. Combrink (1991 : 106) vestig die aandag daarop dat:

- a) voor onafhanklikheid was Afrikaans, Engels en Duits die amptelike tale van Suidwes-Afrika
- b) Ndonga, Kwanyama en Damara/Nama saam die moedertaal van byna 50% van die inwoners van Namibië is

- c) Afrikaans ingegrawe was (is) as dié lingua franca van die hele gebied
- d) Duits die tweede gebruiklikste lingua franca van die hele Suidwes-Afrika was.

Desondanks het hierdie simboliese tale saam met die vorige regering met die onafhanklikheid van Namibië verdwyn. Met die verdwyning van die simboliese tale (Afrikaans en die nog ouer simboliese taal, Duits) het Engels, wat net deur 1% van die inwoners van Namibië gepraat word, die nuwe amptelike taal geword. Engels was voor onafhanklikheid ook die taal waarin Swapo in die pers die vryheidstryd gevoer het. Om dié rede het Engels dan ook vir die nuwe regering die simbool van vryheid geword. (Combrink. 1991 : 106)

5.3 Die moontlike toekomstige status van Afrikaans as amptelike taal

Indien gevra word wat in die toekoms verwag kan word in verband met die amptelike status van Afrikaans in Suid-Afrika, kan daar met redelike sekerheid gesê word dat verandering ten opsigte van die status quo noodwendig sal plaasvind. 'n Nuwe staatsbestel sal nuwe simbole soos vlag, embleme en volksliedere, nuwe name vir plekke en feesdae, en selfs ander norme vereis om sy nuutheid (en andersheid) te simboliseer. (Combrink, 1991 : 106) Die opinies van “kenners” oor die wenslikheid van Afrikaans as amptelike taal in 'n “post-Apartheidsera” is verdeeld. Standpunte oor hierdie kernaspek van verandering is:

5.3.1 Daar is Afrikaanssprekendes wat as 'n gebaar van versoening en aanbod om vergifnis, Afrikaans wil demokratiseer.

Die Burger (18 Maart 1991 : 8) berig: “Afrikaners het te gewoon geraak aan die wetlike beskerming van hul taal, te geneig om hulle daarop te verlaat in plaas van self iets te doen om Afrikaans se basis te verbreed”. Die skrywer van die berig beweer dat die groeikrag in Afrikaans nie deur wetlike dwang verleen kan word nie; intendeel, hy beweer dat dwang kontraproduktief kan wees. Die sekerste manier om Afrikaans se voortbestaan te verseker, is om deur te breek na die ander bevolkingsgroepe waar die groeipotensiaal van Afrikaans lê.

Ook prof. Jaap Steyn skryf in Die Burger (15 Maart 1991 : 15) “(d)aar is 'n paar sake waaroor onder meer skrywers, letterkundiges en ander akademici sterk voel. Een van die besware teen die

behoud van die amptelike status van Afrikaans is te vinde in die volgende artikel: 'Daar moet geen dwang uitgeoefen word nie.' Die suggestie is dat ampstaalerkenning met dwang en gevolglike verset teen die taal gepaard sal gaan."

- 5.3.2 'n Verdere groep Afrikaanssprekendes sê dat Afrikaans "onverhandelbaar" of selfs "ononderhandelbaar" is.

In Die Volksblad van 20 Februarie 1991 word berig dat mnr. Gerrie Steenkamp (President van die Afrikaanse Handelsinstituut) die gedagte onderskryf dat Afrikaans as amptelike taal behou moet word en dat "... die afskaffing van Afrikaans 'n taalstryd en reaksionêre magte sal ontketen waarvan die einde nie voorsien is nie."

- 5.3.3 'n Groep nie-Afrikaanssprekendes is voorstaanders daarvan dat Afrikaans naas Engels die enigste amptelike tale van Suid-Afrika moet bly.

Omdat daar in "swart" stede soos Soweto ten minste drie tale (Zulu 36,9%, Suid-Sotho 19% en Tswana 19,5%) gepraat word, bestaan die gevaar dat indien 'n swart taal naas Afrikaans en Engels tot amptelike taal verhef sou word, kan daar 'n taalstryd tussen die Nguni- en Sothogroepe ontstaan. (Beeld, 9 Julie 1982 : 6)

- 5.3.4 Die provinsies moet deur streeksregerings vervang word en die inwoners van die streek se huistaal moet 'n aanduiding wees van die taalvoorkeur.

Dr. Gerhard Schuring (Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig, 29 Augustus 1991 : 13) gee 'n hipotetiese toepassing onder die opskrif, "Taalbeleid kan s6 in nuwe Suid-Afrika werk". Bogenoemde hipotese berus egter op die aannames:

- a) dat die TBVC-lande weer by Suid-Afrika ingesluit word
- b) dat die ontwikkelingstreke die provinsies vervang en
- c) dat mense se huistaal 'n aanduiding is van hul taalvoorkeur.

Onder genoemde omstandighede stel dr. Schuring voor dat 'n taalbeleid vir die toekoms as volg kon lyk: (Sien bylaag 6)

1. Sentrale owerheid - Afrikaans en Engels kan die moontlike ampstale wees.
2. Wes-Kaap (streek A) - Afrikaans en Engels as amptelike tale met moontlik Xhosa as toelaatbare taal. Die taalsamestelling van die streek is Afrikaans 70%, Engels 19% en Xhosa 10%. Dr. Schuring wys daarop dat die praatkennis van Afrikaans vir die streek 89% is en dié van Engels 59%.
3. Noord-Kaap (streek B) - Afrikaans, Engels en Tswana kan moontlik die amptelike tale in dié streek wees. Die taalsamestelling vir die streek is Afrikaans 54%, Tswana 31%, Xhosa 8% en Engels 4%. Die praatkennis van Afrikaans in streek B is 82%, dié van Tswana 47% en dié van Engels 35%.
4. Oranje-Vrystaat (streek C) - Afrikaans, Engels en Suid-Sotho kan die moontlike amptelike tale in streek C wees. Die taalsamestelling vir dié streek is Suid-Sotho 56%, Afrikaans 16% en Engels 2%. Die praatkennis van Suid-Sotho in streek C is ongeveer 63%, Afrikaans 53% en dié van Engels 31%.
5. Oos-Kaap (streek D) - Afrikaans, Engels en Xhosa kan die moontlike amptelike tale wees. Die taalsamestelling van die streek is Xhosa 69%, Afrikaans 21% en Engels 9%. Die praatkennis van Afrikaans in hierdie streek is 57% en dié van Engels is 49%.
6. Natal (streek E) - Afrikaans, Engels en Zulu kan die amptelike tale van dié streek wees. Die taalsamestelling van streek E is Zulu 75%, Engels 18% en Afrikaans 3%.
7. Oos-Transvaal (streek F) - Afrikaans, Engels en Swati of Zulu kan die amptelike tale wees. Die taalsamestelling van streek F is Swati 30%, Zulu 26%, Afrikaans 12% en Engels 3%. Die praatkennis van Afrikaans en Engels is onderskeidelik 41% en 29%.
8. Noord-Transvaal (streek G) - Afrikaans, Engels en Noord-Sotho kan die amptelike tale wees met Venda en Tsonga distrikstale. Die taalsamestelling van streek G is Noord-Sotho 56%,

Tsonga 20%, Venda 13% Afrikaans 3% en Engels 1%. Die praatkennis van Afrikaans vir streek G is 28% en dié van Engels is 25%.

9. PWV-gebied (streek H) - Afrikaans en Engels kan amptelike tale wees met toelaatbare status vir nege Afrikatale. Die taalsamestelling van die gebied is Afrikaans 21%, Zulu 16%, Engels 15% en Suid-Sotho 10%. Die praatkennis van beide Afrikaans en Engels is 63% vir dié gebied.
10. Wes-Transvaal (streek J) - In hierdie streek kan Afrikaans, Engels en Tswana die amptelike tale wees. Die taalsamestelling van dié gebied (Bophuthatswana uitgesluit) se tale is Tswana 51%, Afrikaans 22%, Xhosa 12% en Engels 3%. Die praatkennis van Afrikaans en Engels onderskeidelik is 62% en Engels 34%.
11. Transkei (streek K) - Xhosa en Engels kan die amptelike tale wees. Die taalsamestelling van dié streek is Xhosa 95% Suid-Sotho 4% en Engels 0,3%. (Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig, 29 Augustus 1991 : 13)

Bogenoemde moontlike streekverdeling verskil heelwat van die sogenaamde Reyneke-kaart (Rapport, 10 Mei 1992 : 8) opgestel deur die argitekte van die Afrikaner-Volkstaters. (Sien bylaag 7)

- 5.3.5 'n Volgende groep nieafrikaanssprekendes sal graag Afrikaans en Engels plus een van die “swart” tale, naamlik Zulu, Xhosa, Tswana, Noord-Sotho en Suid-Sotho as amptelike tale wil hê.

Bogenoemde mening is dié van die studente van die Technikon Noord-Transvaal in Soshanguve. In 'n artikel, “Afrikaans gaan leef in die nuwe RSA” (Tempo, 7 Maart 1991 : 3) word daar berig dat veral die “swart” werkers in Noord-Transvaal baie gretig is om Afrikaans te leer omdat die werkgewers meestal Afrikaans is. Volgens die artikel het “swart” studente 'n negatiewe houding teenoor Afrikaans omdat hulle nooit blootgestel word aan Afrikaans nie.

- 5.3.6 Daar bestaan 'n mening dat alle tale gelykwaardige status moet hê.

Volgens Die Burger (14 Junie 1990 : 12) behoort alle tale in die “nuwe” Suid-Afrika beskerming en gelyke status te geniet. Prof. Albie Sachs van die ANC beweer dat Afrikaans in die toekoms sal floreer. Prof. Sachs is van mening dat demokrasie die taal na apartheid sal losmaak en “(die) taal sal lewe in skole; dit sal lewe in die parlement, in die howe, en in die rugbyskrums”.

- 5.3.7 Die moontlikheid van streektale met net Engels as die enigste amptelike taal van Suid-Afrika word ook genoem.

In gesprek met dr. Karel Prinsloo van die RGN, berig Die Burger (20 Maart 1991 : 8) dat hy (dr. Prinsloo) verskeie voorstelle gemaak het ten opsigte van 'n taalbedeling in 'n nuwe bestel. Een van hierdie voorstelle is naamlik “... net Engels as amptelik, met streektale ...”

Prof. Mtuze (1990 : 5) verwys in sy intreerede aan die Universiteit Rhodes ook na die moontlikheid van Engels as die amptelike taal van Suid-Afrika met die ander tale van die land as streektale. Hy (prof. Mtuze) verwys na Neville Alexander se siening soos uiteengesit in Language Policy and National Unity in South Africa/Azania, en haal soos volg uit die genoemde bron aan: “English as a universal language should be accepted as an official language together with other languages which would enjoy official status on regional basis.”

- 5.3.8 Gestandaardiseerde Nguni- en Sothotale naas Engels en Afrikaans as amptelike tale van die RSA is ook voorgestel.

In bogenoemde verband tref Neville Alexander (1989 : 75) 'n vergelyking tussen die Suid-Afrikaanse taalsituasie en die verskillende variëteite van Shona in Zimbabwe. Alexander is van mening dat, soos die verskillende Shonadialekte verenig is, die Ngunitale (Zulu, Xhosa, Swati, en Ndebele) asook die Sothotale (Suid-Sotho, Noord-Sotho en Tswana) gestandaardiseer behoort te word om as nasionale tale te dien. In die woorde van Alexander: “The economic, political and socio-cultural sources and implications of my suggestion ought to be immediately obvious to most people who have thought about the language question in relation to the problem of national unification and national liberation in our country.”

- 5.3.9 'n Radikale siening is dat Afrikaans met wortel en tak uitgeroei moet word .

Onder die opskrif “Afrikaans to disappear in the new South Africa” word daar in Die Patriot (1 Maart 1991 : 1) berig dat die Randolph Institute in Washington in samewerking met die ANC beplan “... to abolish Afrikaans as an official language”. In die artikel word ook beweer dat die huidige Regering, veral deur die pers, die blankes deur verklarings en versekerings probeer gerusstel dat Afrikaans en die Afrikanerkultuur se regte in ’n nuwe grondwet verskans sal word, om sodoende ’n laaste minuut Afrikanerweerstand teen ’n ANC-oornamte te verhoed.

In die berig word ook beweer dat “...(a) subtle approach to this ‘problem’ has been planned, and the key is the civil service”. Opgeleide “swart” Amerikaners sal gebruik word om die staatsdiens van ’n nuwe bestel te behartig. Volgens die berig is daar alreeds genoeg gekwalifiseerde “swart” kundiges om as prioriteit nommer een vir ’n nuwe bestel, die SAUK oor te neem.

Hierdie radikale siening vereis verder dat hoewel “(t)hese people (Afrikaners) have their own jealously-preserved Afrikaans language and culture, and it has been recognised for many years that such a maverick race cannot be properly assimilated until both the culture and its language have been thoroughly uprooted and destroyed”.

Bogenoemde standpunt van die ANC is egter deur mnr. Nelson Mandela in ’n toespraak in Grahamstad gerepudieer. Hy (mnr. Mandela) het gesê: “Afrikaans was not spoken (sic) by whites only but by large sections of the population. ‘If you threaten this language, they will reduce this country to ashes.’” (Eastern Province Herald, 21 November 1992 : 2)

5.3.10 Engels moet die amptelike taal van Suid-Afrika wees

Dr. A.G. Cadman (The Daily News, 13 Februarie 1991 : 11) vra dat “... the academics be prevented from obstructing South African’s progress to richer life by clinging to local languages which have no use on the rest of the earth.” Vir hom (dr. Cadman) is Engels die taal van “... transport and the airlines, export-import, international business, tourism, diplomacy, science (...) and 80 percent of all the information held in the world’s computers is in English.”

5.4 Die moontlike gevolge indien Afrikaans sy amptelike status sou verloor

Wanneer, en indien, Afrikaans sy amptelike status sou verloor, sal dit die volgende nadelige gevolge vir die taal hê, naamlik:

- a. Die status van Afrikaans sal in die oë van nie-Afrikaanssprekendes en Afrikaanssprekendes drasties verswak.
- b. Afrikaans sal nie in die sentrale Staatsdiens gebruik word nie. Die Staatsdiens is, en sal, die grootste werkverskaffer bly.
- c. Afrikaans sal waarskynlik in skole wat nie Afrikaansmedium is nie, as skoolvak afgeskaf word.

In “swart”skole is die onderrigmedium ’n “swart”taal in die primêre fase. In die sekondêre fase is die onderrigmedium Engels met ’n “swart”taal as verpligte skoolvak. Ook in Indiërskole is Engels die onderrigtaal.

- d. Afrikaans sal as publikasie- en werkstaal by instellings soos die RGN, WNNR, MNR, ens. verdwyn.
- e. Die staking van subsidies vir werk in die Vakterminologiediens sal die Afrikaanse vaktaal nadelig affekteer.
- f. Vaktydskrifte sal as gevolg van faktore (c), (d) en (e) hierbo genoem, swaar getref word, want vaktydskrifte word deur die Buro vir Wetenskaplike Publikasies (’n staatsinstelling) gesubsidieer. Die Buro sou kon vereis dat alle subsidieerbare artikels in Engels verskyn.
- g. Deur die verwerklikheid van faktore (d), (e) en (f) hierbo genoem, kan Afrikaans as wetenskaptaal ’n kwaai knou toegedien word.
- h. Afrikaans sal ook ’n afgeskaalde plek in die media kry, met die gevolg dat blootstelling van die publiek aan Afrikaans minimaal sal wees.

Dit is veral die media, en in besonder die radio en die televisie, wat help om Standaardafrikaans te vestig en uit te bou. Onder 'n nuwe staatsbestel sal die media minder daartoe in staat wees.

- i. Instellings wat uitsluitlik met die uitbouing en standaardisering van Afrikaans besig is, soos die Buro van die Woordeboek van die Afrikaanse Taal, asook die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, kan verwag dat hulle nie meer deur die staatsinstelling gesubsidieer sal word nie.
- j. Afrikaans sal al hoe minder in die geregshoue, die Polisie, die Weermag en die Korrektiewe dienste as werkstaal gebruik word.

Bogenoemde argumente sal meebring dat Afrikaans in die oë van die landsburgers al hoe minder belangrik word. (Combrink, 1991 : 106 - 107)

5.5 Afrikaans as amptelike taal naas Engels en 'n gestandaardiseerde Sotho-taal sowel as 'n gestandaardiseerde Nguni-taal

Word daar argumentsonthelwe van die veronderstelling uitgegaan dat Afrikaans, naas ander amptelike tale soos Engels, 'n gestandaardiseerde Sothotaal sowel as 'n gestandaardiseerde Ngunitaal, 'n amptelike taal bly, sal die genoemde "swart"tale in toenemende mate staatswerktale word. Die eintlike werkstaal en simboliese taal sal Engels wees. (Combrink, 1991 : 106 - 107)

Die nuwe regeringsbestel sal sekerlik gesien wil word as ondersteuners van Afrikatale; veral in die parlement, die onderwys en oor die radio en die televisie. Hoe meer landstale deur die toekomstige regering bevorder en ondersteun moet word, hoe minder sal die finansiële hulp byvoorbeeld aan Afrikaans wees.

Word daar aan die anderkant van die veronderstelling uitgegaan dat Afrikaans en Engels onder 'n nuwe regeringsbestel die amptelike tale van die hele land bly, lyk dit onder die heersende klimaat byna onmoontlik dat die Grondwet nie voorsiening sal maak vir die bevordering van al die ander inheemse tale van die land nie. Dit is wel te betwyfel of die staatsbestel die kleiner tale soos Hindi, Goedjarati, Koi- en Santale sal bevorder. Aan die groter tale soos Zulu, Xhosa, Sotho en Tswana

sal miljoene rande per jaar bestee moet word, om die tale te standaardiseer en om geletterdheid in die tale te bevorder.

Engels is reeds die universele onderwystaal onder die “swart” Afrikane; daarom sal die posisie van Engels nie finansiële aangetas word nie. Hoe meer geld daar dus aan ander tale bestee word, hoe minder geld sal daar van Regeringskant aan Afrikaans bestee word.

Daar moet dus verwag word dat daar ten opsigte van die slegste scenario vir Afrikaans van die staatsbestel se kant af geen fondse beskikbaar sal wees nie, en ten opsigte van die beste scenario, dat die fondse wat tans beskikbaar is, drasties ingekort sal word.

Afrikaanssprekende Afrikaners wat glo dat die posisie van Afrikaans as amptelike taal onderhandelbaar (volgens die HAT (1979 : 759) “iets bespreek om tot ’n ooreenkoms te kom”) is, begaan ’n aantal redenasiefoute. Die grondwetmakers van ’n nuwe bestel besluit oor die ampstale van ’n land, asook oor taalregte. Die posisie van alle tale, óók Afrikaans is dus onderhandelbaar.

Dit is ook logies om te redeneer dat selfs wanneer daar gesê word dat Afrikaans “ononderhandelbaar” is, dit wil sê, in ’n toekomstige grondwet dieselfde statutêre status as die huidige grondwet, behou, en die onderhandelars kry dit reg om die status quo te handhaaf, sal die status van Afrikaans in sy verhouding tot Engels daal. (Combrink, 1991 : 107)

Die toekomstige status van Afrikaans gaan nie afhang van die gebruik van Afrikaans deur Afrikaanssprekendes vir die laer taalfunksies nie, maar die gebruik van Afrikaans deur moedertaalgebruikers sowel as niemoedertaalgebruikers in die hoër taalfunksies. (Combrink, 1991 : 108)

5.6 Huidige houdings teenoor Afrikaans

’n Positiewe en goedgesinde houding van al die sprekers van Afrikaans (ook van die skoolgaande Afrikataalsprekers wat Afrikaans magtig is) teenoor die nie-sprekers van Afrikaans, is en sal, die deurslaggewende faktor wees met betrekking tot die voortbestaan en die moontlike groei van Afrikaans in ’n “post-Apartheidsera”.

- 5.6.1 Die persepsie bestaan dat Afrikaans die taal van die onderdrukker is en dat Engels die taal van die bevryder is.

Combrink (1991 : 107) wys in bogenoemde verband daarop dat Engels van 1803 tot 1950 die taal van die onderdrukker genoem kon word. Die feit dat Afrikaans die taal van die onderdrukte (die sogenaamde Kleurlinge, die duisende swart Afrikane en 'n paar duisend Indiërs) is, moet pertinent gestel word, as die persepsie wat daar oor Afrikaans bestaan, gewysig wil word.

Combrink (1991 : 107) is ook van mening dat “blanke” Afrikaanse instansies uit hul pad moet gaan om die “anderskleurige” sprekers van Afrikaans as gelyke taalgenote te werf vir hul organisasies, om sodoende hierdie sprekers inspraak te gee.

In Die Transvaler (27 Maart 1991 : 10) pleit S.P. Trollip onder die opskrif “Afrikaans moet ‘oop’” dat Afrikaanse kerke, skole, kultuurverenigings en alles wat basies eksklusief “blank Afrikaans” is, hul “deure” moet “oopmaak”. Engelse instansies het lankal hul kerke en kultuurverenigings vir “anderskleuriges” oopgemaak, met die gevolg dat meer en meer Afrikaanssprekende “anderskleuriges” van Afrikaans vervreem word.

- 5.6.2 Die persepsie bestaan ook onder Afrikaanssprekendes dat Afrikaans 'n makliker spreektaal, maar 'n moeiliker skryftaal as Engels is.

Volgens Combrink (1991 : 108) hou die persepsie dat Afrikaans 'n moeilike skryftaal is direk verband met drie kwessies, naamlik:

- a) die spelling van f versus v,
- b) die spelling van ei versus y, en
- c) die aanmeakaarskryf van samestellings.

Die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls (1991 : 11 - 12) wys daarop dat die Afrikaanse spelling, punte (a) en (b) hierbo genoem, aansluit by dié van Nederlands en dat hierdie sistematiese ooreenkoms vandag deel van die Afrikaanse skryftaaltradisie is.

Combrink (1991 :108) beveel egter aan dat ten opsigte van punt (c) hierbo genoem, meer vryheid van skryfwyse toegelaat behoort te word.

5.6.3 By skoolgaande Afrikataalsprekers bestaan 'n persepsie dat Afrikaans 'n onaktuele, droë taal is.

5.6.3.1 Die leerplanne vir Afrikaans in “anderskleurige” skole is nie afgestem op die leefwêreld van die swart skoolkind nie.

In bogenoemde verband het Jan Esterhuyse (1986 : 119) veral verwys na die situasie in die Kleurlingskole. Hy beweer dat:

- a) Die gebondenheid van die skrywers aan 'n Afrikanersentristiese interpretasie van die Afrikaanse taal- en kultuurgeskiedenis meegebring het dat die werk deur die “Kleurling” tot 'n “... eksklusiewe stuk geskiedenis gemitologiseer is.”
- b) Deur die Afrikaner as eksklusiewe skepper, draer en bewaker van “Algemeen-beskaafde” norme voor te hou, die selfbeeld van die “Kleurling” geskaad is, wat weerstand teen Afrikaans tot gevolg het. 'n Bewys van hierdie weerstand kom duidelik na vore in Tree na vryheid - 'n Studie in Alternatiewe Afrikaans deur Randall van den Heever in 1987.
- c) Deur die politieke besluit van die Nasionale Party om in 1948 die “Kleurlinge” van die kieserslys te verwyder, daar permanensie verskaf is aan die “andersheid” van die Afrikaner se taalgenote.

Emma Huismans (1990 : 15) bring die haglike en onmenslike toestande waarin die “Kleurling” in die “Townships” moet leef en hulle kinders moet opvoed onder die lesers se aandag in haar kortverhaal, “ 'n Mean Hand”. Ironies is die gedig van Peter Snyders (1982 : 37) “Dankie tog, apartheid!” waarin die digter die band wat daar tussen “Kleurlinge” bestaan, die taal wat hulle praat en die opheffingswerk wat hulle onder mekaar doen, aan die gedehumaniseerde gevolge van apartheid toedig.

- d) Die Christelike inslag van die boeke wat vir skole voorgeskryf is, is gesien as 'n uitbouing van die Suid-Afrikaanse nasionalisme.

- e) Deur die religieuse inslag van die voorgeskrewe boeke is die Moslemgeloof verkleineer en geïgnoreer.
- f) Die rassime en die vyandige milieu waarmee die gekleurdes in die voorgeskrewe boeke gekonfronteer word, beïnvloed hul vordering op skool negatief en beïnvloed hul geestelike ontwikkeling sowel as hul selfbeeld negatief.

5.6.3.2 Daar word te veel op grammatikareëls gehamer in die onderrig van Afrikaans.

Goosen (Die Transvaler, 12 April 1991 : 9) beweer, “Afrikaans (moet) as ’n loslit-, veerkragtige kommunikasiemiddel gebruik word. Sonder om te verval in ’n substandaardtaal, moet weggebly word van te veel reëls en regulasies.”

’n Standaardafrikaans wat deur te veel reëls en regulasies beperk word, bemoeilik toegang van veral T2/T3-leerders, wat daartoe kan lei dat hulle eerder Engels vir kommunikasie sal verkies. ’n Besluit deur die senaat van die Springfield College of Education om Afrikaans as ’n verpligte eksamenvak vir studente te skrap, is geneem “... because of their difficulty in coming to grips with the language.” (The Leader, 5 April 1991 : 1)

5.6.3.3 Wêreldwye, asook plaaslike organisasies, voorsien groot bedrae geld vir die opvoeding van hoofsaaklik “swart” jeugdige en “swart” volwassenes deur medium van Engels.

Onder die opskrif “Alternatives in education - Institutions thrive outside ‘the system’” in die Weekend Post (23 Februarie 1991 : 15) word ’n breedvoerige uiteensetting gegee van die doelstellings en modus operandi van nie minder as dertien “Alternative” en “non-formal” opvoedkundige instansies in die Oos-Kaap. Daar word verder berig dat die “(p)privately-funded bodies” se rol is om die behoeftes in opvoeding te identifiseer en dan daardie behoefte aan te spreek. Die “alternative education” werk nie teen die staatsopvoedingbestel nie, maar wil die swakhede van die stelsel blootlê en dan daarop kapitaliseer.

Dat politiek ’n onderliggende faktor by die totstandkoming van baie van genoemde opvoedingsisteme is, word openlik erken. Een van die projekteiers is van mening dat “Alternative education were seen

as opposed to the existing State education system which were seen by some as the enemy and exploiter of the people". (Ibid)

Pertinent word ook gesê, "(i)n the SA context it is naive to think that education can be divorced from politics". (Ibid)

Alternatiewe of nie-formele opvoedkundige instansies wat in die Oos-Kaap funksioneer, is:

- * The Molteno Project
- * Tops
- * Eastern Cape Adult Learning Project (Ecalp)
- * Read
- * Cence
- * National Education Co-ordinating Committee (NECC)
- * South African Committee of Higher Education Trust (Sached)
- * Science Education Project (Sep)
- * Early Learning Centre
- * In-service Education and Training (Inset)
- * Masifunde
- * Inset 1820 Foundation and independent Teacher Enrichment Centre (Itec)
- * Pupil Enrichment Programme

Navorsing wat deur die Universiteit van Kaapstad gedoen is, dui daarop dat in sekere streke 60% van die "swart" leerlinge van skoolgaande ouderdom, reeds die skool verlaat het, en dat landwyd ongeveer 3 miljoen "swart" kinders , ongeletterd en werkloos grootword.

Bogenoemde opvoedingskemas probeer dus om 'n nasionale krisis aan te spreek. (Weekend Post, 23 Februarie 1991 : 15)

Die Burger van 1 Maart 1990 berig dat die We the people Foundation Inc. videobande met Engelse taallesse daarop aan die Aartsbisdom van die Rooms-Katolieke Kerk in Kaapstad beskikbaar stel vir die intellektuele vorming van swart en bruin Suid-Afrikaners. Deur hierdie bydrae wou die

burgemeester van Los Angeles “... vir die nie-blanke Suid-Afrikaners in hul stryd om geregtigheid, gelykheid en vryheid...” die geleentheid bied om “... op gelyke intellektuele voet mee te ding met die diegene wat aan bewind is ...”. (Die Burger, 1 Maart 1990 : 10)

5.6.4 Negatiewe persepsies ten opsigte van die “blanke” en “anderskleurige” Afrikaanssprekers.

By baie meningsvormende Afrikataalsprekers, sowel as Engelssprekendes, bestaan daar heelwat negatiewe persepsies oor die sogenaamde “blanke” en waarskynlik ook oor die “gekleurde” Afrikaanssprekendes.

’n Anonieme kliniese en gemeenskapsielkundige van Kaapstad is van mening dat die blanke huishouding die smeltkroes vir rassisme is. Volgens hom word die kontak tussen die blankes en die anderskleuriges in die wit huishoudings “... verskraal tot situasies waarin swartmense bloot bediendes is”. (Rapport, 3 Maart 1991 : 15)

Bogenoemde omstandighede lei daartoe dat die kind geen respek vir bepaalde medemense aanleer nie en nooit ’n ander verhouding leer ken as bloot dié van baas en klaas nie.

Prof. A. De V. Cluver (Tempo, 22 Februarie 1990 : 1) (Hoof van die Departement Linguistiek aan die Universiteit van Suid-Afrika) beweer dat die stigma wat aan Afrikaans en die Afrikaner kleef, herleibaar is tot “(d)ie gehate Bantoe Onderwyswet van 1953 wat bepaal het dat swart leerlinge in Engels en Afrikaans onderrig moes word.” Die strenger toepassing en verpolitisering van hierdie beleid in 1974 het gelei tot die 1976 Soweto-onluste.

Waar Afrikaans in die ontwikkelingsjare die simbool vir die stryd om nasionale identiteit beskou is, het dit nou die simbool van apartheid en verdrukking geword. (Tempo, 22 Februarie 1990 : 1)

Mnr. Nathan Malope (Die Volksblad, 11 Oktober 1980 : 5) het daarop gewys dat “... die toekoms van Afrikaans onder die swartman ... baie ... van die blankes se houding teenoor die swartman (sal afhang)”.

Prof. J.N.J. Kritzinger (Hoogleraar in die Sendingwetenskap aan Unisa) skryf in Beeld (8 Mei 1990 : 13) “Blanke Suid-Afrikaners moet hulself stroop van koloniale arrogansie, rassisme en

opgepompte kulture en moet as Afrikane deel word van 'n nuwe gemeenskaplike nasionale kultuur”.

Hy (prof. Kritzinger) skryf verder dat “witheid” en “swartheid” in so 'n mate die blanke se bestaan bepaal dat hulle nie in staat is om van menslike bevryding te kan praat en tot menswees bevry kan word nie. Met “wit bevryding” bedoel prof. Kritzinger nie om rassisties apart te wees nie, maar 'n bewuswording van die “gapende klowe” tussen wit en swart in die land en die noodsaak om eerlik te wees oor die bevoorregte posisie van die blankes.

Tereg wys prof. Kritzinger ook daarop dat die meeste blankes nie 'n “swart” Afrikataal kan praat nie en juis daarom weet blankes so min van wat daar in die swart huise, kerke of woongebiede van die swartmense aangaan. (Beeld, 8 Mei 1990 : 13)

5.7 Samevatting

Die uitdagings van 'n nuwe konstitusionele bedeling vir tale in 'n “post-Apartheidsera” wek aan die eenkant 'n entoesiasme vir 'n “nuwe” bedeling vir Afrikaans, maar aan die anderkant bestaan daar groot twyfel oor wat die uiteindelijke status van Afrikaans sal wees.

Afrikaans het 'n sterk streekgrondslag in die hele land en kan volgens die 1980-sensusgegewens deur die meerderheid van die inwoners van die land gepraat word. Hierdie situasie moet deur die sprekers van die taal tot die voordeel van Afrikaans benut word om te verseker dat die taal die vernuwingsproses op politieke gebied oorleef.

Aan Afrikaans kleef ongelukkig 'n stigma van rassehaat en eksklusiwiteit wat dit 'n taal maak wat saambind en gelykstel nie. Hierdie negatiewe beeld kan deur die sprekers van die taal reggestel word deur betrokke te raak by die taaldebat wat tans gevoer word. Daar moet deur kommunikasie uitgereik word na die niesprekers van Afrikaans.

Hoofstuk 6

'n Interpretasie van bevindinge

Uit die navorsing wat vir hierdie verhandeling gedoen is, blyk dit duidelik dat daar oor 'n wye spektrum 'n bewuswording was van die psigiese verandering wat afrikaanssprekendes ervaar het: 'n verandering wat met nuwe oë en 'n nuwe visie na die toekoms kyk. Hierdie nuwe insig het 'n aanvaarding van die wisselende graadverskille van diversiteit tussen Afrikane tot gevolg, asook 'n besef dat 'n gemeenskaplike toekoms nie gedikteer kan word nie, maar saam be-leef sal moet word.

In hierdie verband bied Attie van Niekerk (1992) 'n insiggewende blik op hoe die patrone van die Westerse kultuur, soos verinnerlik deur die swart man, in belangrike opsigte van dié van die wit man verskil. Hierdie verskil in persepsie binne die geesteswêreld van die swart man en die wit man moet in berekening gebring word tydens die doelbewuste en doelgerigte kommunikasieproses in 'n "post-Apartheidsera".

Die swart man, wat tradisioneel gebonde is aan voorvaderlike verering, stamrituele en gebruike, toordery en selfs rituele moorde, (Van Niekerk, 1992 : 41 - 47) se psige staan teenoor Westerse norme en waardes. Hierdie aspekte van die mens van Afrika kan nie geïgnoreer word nie. Dit is ook by hierdie punt waar swart en wit mekaar dikwels misverstaan of geensins tot 'n vergelyk kan kom nie.

Die Kibernetiese kommunikasiemodel op bladsy 8 van hierdie verhandeling verduidelik hoe die gaping tussen kommunikeerders uit die Eerste- en Derdewêreld, ten spyte van enorme struikelblokke, oorbrug kan word. Die "Ist"-waardes van die verskillende rasse-groepe van Suid-Afrika verskil soms dramaties, veral ten opsigte van die waardesisteme van die wit man teenoor dié van die swart man. Om 'n "Soll"-toestand te bereik, sal die swart man - sowel as die wit man - se psige deur die "termostaat" van verandering gereguleer moet word. Die Westerling en die Afrikaan moet binne 'n Afrikakonteks 'n inklusiewe kultuur vir hulself skep. Dit is dus van die grootste belang dat die norme vir saamleef en saam be-leef deur die sosio-historiese realiteite bepaal word.

Volgens Van Niekerk (1992 : 9) bestaan daar by die blanke verdeeldheid ten opsigte van sy betrokkenheid by die opheffing van verskille tussen die swart man en wit man in Afrika. Enersyds verlustig die behoudendes hulle in die eksklusiewe siening dat die swart man sekere Westerse norme nie verinnerlik het

nie. Andersyds wil dié wat verandering voorstaan, terwille van gesindhede en goeie saambestaan, graag ooreenkomste tussen Afrikane voorhou en verwag dat alle blankes hul nuwe rol in Afrika sal aanvaar.

Die Afrikaner se heil nie lê by die napraat en die bestudering van die Europese en Amerikaanse denke ten opsigte van die oplossing van die Suid-Afrikaanse aktualiteite nie. (Van Niekerk, 1992 : 84) Dit is onwaarskynlik dat die man in die straat, hom op Europese en Amerikaanse waardesisteme sal kan beroep om hom te laat geld.

Geleerdheid, eksklusiewe ideologieë en religie bied vir baie van die inwoners van Suid-Afrika 'n gerieflike tuiste om sy onkunde van, en onwilligheid om deel van 'n inklusiewe opset te wees, te verskans. Hierdie onkunde en onwilligheid word voortdurend deur die magspel binne invloedryke sosiale en politieke sfere van die samelewing bevestig, terwyl die man in die straat voortdurend en onopsigtelik verskille oorbrug. Persepsies word versteur omdat ideologiese en ander verskille noodwendig op die boonste sosiale en politieke vlak van die Suid-Afrikaanse gemeenskap onder die soeklig geplaas word.

In 'n "post-Apartheidsera" sal met verloop van tyd hopelik in geslaag word om rassisme aan bande te lê. Elitisme, veral na aanleiding van die taal wat gebesig word, kan die moedertaalsprekers uit 'n laer "taalklas" weereens in opstand bring teen 'n oorheersende taal. Monolingvistiese sprekers, veral dié wat hulle in magposisies bevind of moontlik sal bevind, kan nie 'n positiewe bydrae tot beter taalverhoudings lewer nie.

Dit lyk na 'n onmoontlike taak om die diversiteit van idees, die onderliggende optimisme by al die sprekers van die talegemeenskap, die onwrikbare geloof in die voortbestaan van Afrikaans, maar ook die skeptisisme en ideologiese manipulasie wat in die debat in die pers na vore tree, in 'n enkele verhandeling saam te vat.

Soos reeds gemeld, (p. 14 hierbo) is 'n scenario-oefening oor die toekoms van Afrikaans, op hoop en vermoede gegrond. Die ondersoek na die toekomstige rol van Afrikaans in 'n "post-Apartheidsera" het die volgende moontlikhede aan die lig gebring:

- * Die status van Afrikaans as een van die twee offisiële tale in 'n meertalige Suid-Afrika sal waarskynlik verander omdat daar erkenning aan al die verskillende tale in die land gegee behoort te word.

- * Die taalregte van die Afrikaanssprekende moet ook 'n onlosmaaklike deel van sy (die Afrikaner) se menseregte wees.
- * Afrikaans en alles wat daarmee geassosieer word, moet in die toekoms binne 'n konteks van 'n nie-rassige en 'n multitalige demokratiese bestel bedryf word.
- * Die meertalige situasie in Suid-Afrika sal vir Afrikaans tot voordeel strek, omdat meer mense oor 'n praatkennis van Afrikaans as oor 'n praatkennis van Engels beskik.
- * Afrikaans word as 'n Afrikataal beskou en beskik oor 'n idioom, 'n woordeskat en terminologie waarin die Afrikaan hom met groter gemak en presiesheid kan uitdruk.
- * Standaardafrikaans sal binne die kommunikasieproses meer toeganklik gemaak moet word vir die niestandaardsprekers van Afrikaans en daar moet sonder voorbehoud erkenning gegee word aan die bydraes wat in die verlede deur die niestandaardsprekers van Afrikaans gemaak is.

Daar bestaan genoeg vertroue by ondersoeker dat Afrikaanssprekende Afrikaners en sy medelandgenote, soos hulle al so dikwels in die verlede bewys het, mekaar die hand kan gee en saam die toekoms tegemoet kan gaan: Afrikaans is deel van Suid-Afrika, maar dit kan verswelg word deur elitisme.

Daar is egter 'n besondere verantwoordelikheid op alle Suid-Afrikaners wat besorg is oor die groeiende polarisasie en geweld in ons samelewing. Die Afrikaanssprekende Afrikaners wat baat gevind het by die ongelykhede en bevoorregting wat deur apartheid meegebring is, moet deur verandering in hul denke, voorkeure, verwagtinge en gesindhede, nou uitreik na hulle landgenote as teken van versoening.

Net soos Afrikaans in 1976 in die brandpunt was, sal die betekenisvolle verandering ten opsigte van gesindhede ook in die jare wat volg die aandag vestig op Afrikaans, want Afrikaans se posisie is onlosmaaklik verbind met die lotgevalle van die mense aan die suidpunt van Afrika.

Uiteindelik moet daar saam met Sheila Cussons s6 vir Afrikaans gebid word:

Gebed van die loot van die wynstok

Solank as wat die mens
sy gewaarwordinge in die taal bly formuleer
Here, laat my taal leef
en dat U hom nooit van die liggaam
van Afrika sal amputeer nie -
en waar U moet terugsnoei, Heer
laat ons U hand erken en rustig weet
U sal uit die vurige sap
wat U nou tot besinning kasty
iets wat helder en edel is eindelijk distilleer.

(Sheila Cussons, 1979. Die Sagte Sprong : 33)

BIBLIOGRAFIE

Alexander, N., 1989. Language Policy and National Unity in South Africa/Azania. Cape Town: Buchu Books.

Arkin, A.J., Magyar, K.P., Pillay, G.J., 1989. The Indian South Africans. Pinetown: Owen Burgess Publishers.

Beukes, A-M., 1991. Language Teaching and Politics of Language. SAVTO/SAALT. Tydskrif vir Taalonderrig. Journal for Language Teaching 25(4) : 89 - 90.

Bidney, D., 1953. Theoretical Anthropology. New York: Columbia University Press.

--- 1963. The concept of freedom in Anthropology. The Hague: Mouton & Co.

Botha, T.J.R., (red.) 1989. Inleiding tot die Afrikaanse Taalkunde. Tweede hersiene uitgawe. Goodwood: Academica.

Brink, A.P., 1987. Vertelkunde. 'n Inleiding tot die lees van verhalende tekste. Goodwood: Academica.

--- 1988. Afrikaners. The stubborn white tribe. In National Geographic 174(4) : 564.

Carstens, W.A.M., 1989. Norme vir Afrikaans. Enkele riglyne by die gebruik van Afrikaans. Kaapstad: Academica.

Christie, P., 1992. The right to learn. The struggle for Education in South Africa. Pretoria: Sigma Press.

Coetzee, P.J., (red.) 1974. Inleiding tot die Algemene Volkekunde. Johannesburg: Voortrekkerpers.

Combrink, J., 1991. Die toekomstige status en funksies van Afrikaans. Tydskrif vir Geesteswetenskappe 31(2) : 101 - 110.

Cope, R.K., 1947. Language and Nationality in South Africa. Standpunte 6 (2) : 5 - 20.

Crapanzano, V., 1986. Waiting. The Whites of South Africa. Glasgow: Collins Publishing Group.

Cussons, S., 1979. Die Sagte Sprong. Kaapstad: Tafelberg.

De Stadler, L., 1988. Afrikaans: van die liggaam van Afrika geamputeer? In: Wat kom na Apartheid? Jong Afrikaners aan die woord. Johannesburg: Southern Boekuitgewers.

De Villiers, D.P., 1983. Is Afrikaans nog gans die volk? Standpunte 36(3) : 31 - 39.

De Villiers, M., 1960. Nederlands en Afrikaans. Kaapstad: Nasou.

Downes, W., 1984. Language and Society. Suffolk: The Chaucer Press.

Du Plessis, H., 1992. En nou Afrikaans? Pretoria: Sigma Pers.

Du Plessis, H. & Du Plessis, T., (reds.) 1987. Afrikaans en Taalpolitiek. 15 Opstelle. Pretoria: HAUM.

Du Plessis, L.T., 1986. Afrikaans in Beweging. Bloemfontein: Patmos.

--- 1991. Die Evaluering van Taalbeplanningsprosesse en die aanbevelings vir die oplossing van Taalbeplanningsprobleme in Afrikaans. Ongepubliseerde D.Litt.-verhandeling. Bloemfontein: UOVS.

Education Realities in South Africa 1990. 1991. Pretoria: Unisa.

Encyclopaedia Britannica. Volume 23. 1970. London: William Benton Publisher.

Esterhuyse, J., 1986. Taalapartheid en Skoolafrikaans. Emmarentia: Taurus.

Esterhuyse, W. & Nel, P., 1990. Die ANC. Goodwood: Tafelberg.

- Frost, R., 1944. Collected Poems of Robert Frost. London: Jonathan Cape Ltd..
- Green, N. & Lascaris, R., 1990. Communication in the Third World. Goodwood: Tafelberg/Human en Rousseau.
- Grobler, E., Prinsloo, K.P. & Van der Merwe, I.J., (reds.) 1990. Language Atlas of South Africa. Pretoria: Goldfields Press.
- Harrison, D., 1990. The White Tribe of Africa. South Africa in perspective. Pretoria: Sigma Press.
- Hawkes, T., 1977. Structuralism and Semiotics. London: Methuen.
- Hellman, E., 1949. Handbook on Race Relations in South Africa. Cape Town: Oxford University Press.
- Horn, A., 1992. Taalprogram kan demokrasie help vestig. Die Bult (2) : 20 -22.
- Huebsch, J.C., 1990. Kommunikasie 2000. Durban: Butterworths.
- Huismans, E., 1990. Berigte van Weerstand. Bramley: Taurus.
- Hunter, M., 1969. Reaction to conquest Effects with Europeans on the Pondo of South Africa. London: Oxford University Press.
- Landman, J.P., Nel, P. & Van Niekerk, A., 1988. Wat kom na Apartheid? Jong Afrikaners aan die woord. Johannesburg: Southern Boekuitgewers.
- Leahy, M. & Voice, P., 1992. The Media Book. Bryanston: WTH Publications CC.
- Links, T.H., 1989. So praat ons Namakwalanders. Kaapstad: Tafelberg.
- Louw, H., 1991. Hoe sien ander die Afrikaner? De Kat Januarie : 59.

Lyons, J., 1969. Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.

Malan, T. & Hattingh, P.S., 1975. Swart Tuislande in Suid-Afrika. Pretoria: Afrika-instituut van Suid-Afrika.

Meiring, A.G.S., s.a. Die Afrikaanse Taalbeweging. Elsie'srivier: Nasou.

Mostert, J.P.C., 1986. Politieke Partye in Suid-Afrika. Blanke politieke partye met Partlementêre verteenwoordiging, 1910 - 1985. Bloemfontein: Universiteitsdrukkery, UOVS.

Mtuzi, P.T., 1990. The role of African languages in a post-Apartheid South Africa. Inaugural Lecture-Rhodes University, 9 Augustus: 2 - 15.

Muller, C.F.J., (red.) 1980. 500 Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis. Derde Hersiene en geïllustreerde uitgawe. Pretoria: Academica.

Odendal, F.F., 1987. Aspekte van Taal. Goodwood: Nasou.

Pease, A., 1991. Lyftaal. Kaapstad: Tafelberg.

Pease, A. & Garner, A., 1991. Praattaal. Kaapstad: Tafelberg.

Raidt, E.H., s.a. Afrikaans en sy Europese Verlede. Elsie'srivier: Nasou.

Roets-Hentschel, C.E., 1989. Vreemdetaalonderrig en kommunikasie. SAVTO/SAALT. Tydskrif vir Taalonderrig. Journal for Language Teaching 23(1) : 19 - 29.

Scholtz, J. du P., 1980. Wording en ontwikkeling van Afrikaans. Goodwood: Tafelberg.

Snyders, P., 1982. 'n Ordinary Mens. Goodwood: Tafelberg.

Steyn, J.C., 1980. Tuiste in eie Taal. Die behoud en bestaan van Afrikaans. Kaapstad: Tafelberg.

--- 1987. Afrikanernasionalisme en Afrikaans. In: Du Plessis, H. en du Plessis, T. (reds.) 1987. Afrikaans en Taalpolitiek: 15 Opstelle. Pretoria: HAUM.

Sundkler, B.G.M., 1964. Bantu Prophets in South Africa. London: Oxford University Press.

Swanepoel, L.M., 1990. Gambiete en fatiese Kommunikasie as gesprekstategie. SAVTO/SAALT. Tydskrif vir Taalonderrig. Journal for Language Teaching 24(4) : 25 - 43.

Taalkommissie, 1991. Afrikaanse Woordelys en Spelreëls. Goodwood: Tafelberg.

VandeRheede, I., 1983. 'n Sosiolinguistiese Ondersoek na Taalgebruik in Bellville-Suid. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling. Bellville: UWK.

Van den Heever, R., 1987. Tree na Vryheid - 'n Studie in Alternatiewe Afrikaans. Kaapstad: Clyson Drukkers.

Van der Merwe, H.J.J.M., 1977. Afrikaans - sy aard en ontwikkeling. Pretoria: Van Schaik.

Van der Walt, A.J.H., Wiid, J.A. & Geyer, A.L., (reds.) s.a. Geskiedenis van Suid-Afrika. Elsie'srivier: Nasou.

Van Niekerk, A., 1992. Saam in Afrika. Kaapstad: Tafelberg.

Van Niekerk, W.P., 1988. Contemporary Management. Durban: Butterworths.

Van Rensburg, A.P.J., 1979. Die Nuwe Afrika. Pretoria: HAUM.

Van Rensburg, M.C.J., 1990. Taalvariëteite en die wording van Afrikaans in Afrika. Bloemfontein: Patmos.

Van Rensburg, M.C.J., (red.) du Plessis, L.J. & Klopper, A.H., 1989. 'n Verkenning van Afrikaans: Gister. Bloemfontein: Patmos.

Webb, V.N., (red.) 1992. Afrikaans ná Apartheid. Kaapstad: Van Schaik.

--- 1992. Afrikaans as probleem. In: Webb, V.N., (red.) Afrikaans ná Apartheid. Kaapstad: Van Schaik.

Yule, G., 1990. The study of language. Avon: Cambridge University Press.

Zietsman, P.H., 1992. Die Taal is gans die volk. Koedoespoort: Sigma Pers.

NUUSBLAAIE

Beeld:

Blanke moet Afrikaan word. 1990. Beeld, 8 Mei.

Claassen, G., 1982. Taalformule vir S.A. nodig. Beeld, 9 Julie.

Engelbrecht, T., Afrikaans is 'n nie-rassige kultuur - ANC. 1991. Beeld, 8 Julie.

Spies, J., 1991. Ons Taalgereedskap - Praat krom, maar skryf reguit. Beeld, 5 Maart.

Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig:

Kruger, P., 1992. Taalbeleid kan so in nuwe Suid-Afrika werk. Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig. 29 Augustus.

Die Burger:

Afrikaanse organisasies te eksklusief - Sonn. 1990. Die Burger, 7 Mei.

Botha, J., 1990. Vir Afrikaans sal daar gebaklei word. Die Burger, 17 April.

Hepburn, R., 1983. Leemte in Afrikaans by werkplekke. Die Burger, 1 Desember.

Le Roux, A., 1991. Afrikaans as gelykwaardige taal naas ander. Die Burger, 14 Junie.

Netelige taalbesinning wag. Die Burger, 20 Maart 1991.

Toekomstige status van Afrikaans in nuwe S.A. onder loop. Die Burger, 15 Maart 1991.

Twee kernfeite. Die Burger, 18 Maart 1991

Yanks leer SA se swartes Engels. Die Burger, 1 Maart 1990.

Die Patriot:

Afrikaans to disappear in the new South Africa. Die Patriot, 1 Maart 1991.

Die Transvaler:

Afrikaans moet oop. 1991. Die Transvaler, 27 Maart.

Goossen, J., 1991. Afrikaans word nou sterk bemark. Die Transvaler, 12 April.

Goossen, J., 1991. Sentiment en romantiek het geen plek om onderhandelingsstafel oor taal, maar ...
Afrikaans moet voortleef sonder wette. Die Transvaler, 17 April.

Die Volksblad:

Afrikaans en politieke mag: Vernuwing in die Afrikaner denke. Die Volksblad, 31 Maart 1990.

Afrikaans sy eie vyand. Die Volksblad, 11 Oktober 1990.

'Stryd kom as Afrikaans gaan'. Net oormag kan taal vernietig. Die Volksblad, 20 Februarie 1991.

Eastern Province Herald:

Cull, P., 1992. New SA pensions safe - but Mandela insists on election date at next talks. Eastern Province Herald, 12 November.

Language a synonym for race in new SA? Eastern Province Herald, 22 Augustus 1992.

Oosterlig:

Afrikaans is sterk en lewendig - Mandela. Oosterlig, 30 September 1991.

Afrikaner moet uitreik oor politieke en kleurgrense. Oosterlig, 11 November 1992.

Ingrypende stappe kom oor Afrikaans. Oosterlig, 8 Oktober 1992.

Moenie onderskei tussen 'ons en hulle' - NP-jeug. Oosterlig, 30 September 1991.

Taal gaan dieper as politiek. Oosterlig, 28 September 1992.

Rapport:

Afrikaans bly ampstaal - Akademie. Rapport, 25 Oktober 1992.

Christie, M., 1991. Rooi ligte flikker met dié Amerikaanse debat. Rapport, 10 Maart.

Dit mik na die hart van wit Suid-Afrika. Rapport, 3 Maart 1991.

Jansen, H., 1992. Jongste tuisland - met Afrikaans as die dominante taal. Rapport, 10 Mei.

Onderwys in nuwe SA onder die loep. Rapport, 22 September 1991.

Skimmelafrikaans vreet aan ons taal. Rapport, 4 Oktober 1992.

Slabber, C., 1991. Meer ruimte vir dialekte gevra. Rapport, 24 Maart.

Slabber, C., 1991. Afrikaans het ál sy sprekers. Rapport, 23 Junie.

Vosloo, J., 1991. Wag nog 'n geslag van die Nooit Verstaan? Rapport, 11 Augustus.

Sunday Tribune:

Spencer-Smith, T., 1983. Born Again - Coloured students resurrect Afrikaans to fight oppression. Sunday Tribune, 10 April.

Tempo:

Afrikaans gaan leef in die nuwe RSA. Tempo, 7 Maart 1991.

Grobler, H., 1990. Afrikaans is ongewild. Tempo, 22 Februarie.

Grobler, H., 1991. Afrikaans word bevry na apartheid. Tempo, 11 April.

The Daily News:

Cadman, A.G., 1991. English must be our official language. The Daily News, 13 Februarie.

The Leader:

Pillay, C., 1991. Afrikaans 'out' at college. The Leader, 5 April.

The New York Times:

Wren, C.S., 1989. Blacks Shaped Language Of Apartheid, Linguist Say. The New York Times, 16 Mei.

Weekend Post:

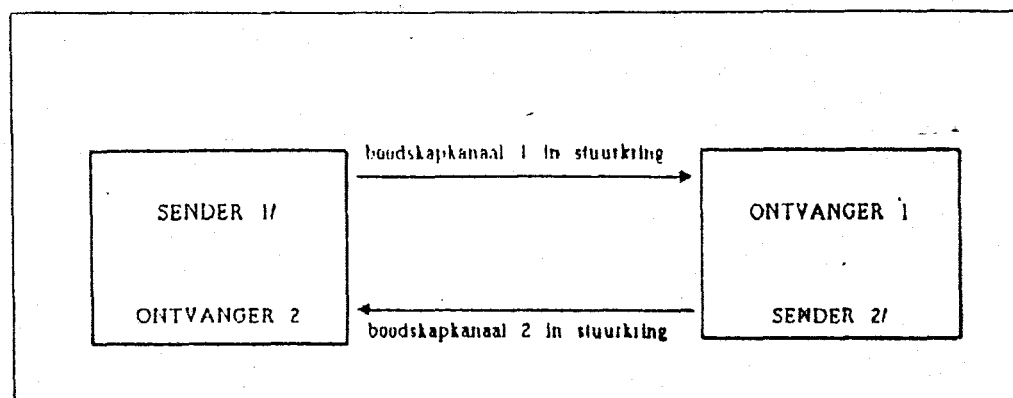
Barrett, C., 1991. Alternatives in education. Institutions thrive outside 'the system'. Weekend Post, 23 Februarie.

WOORDEBOEKE

Branford, J. & Branford, W., 1991. A Dictionary Of South African English. Cape Town: Oxford University Press.

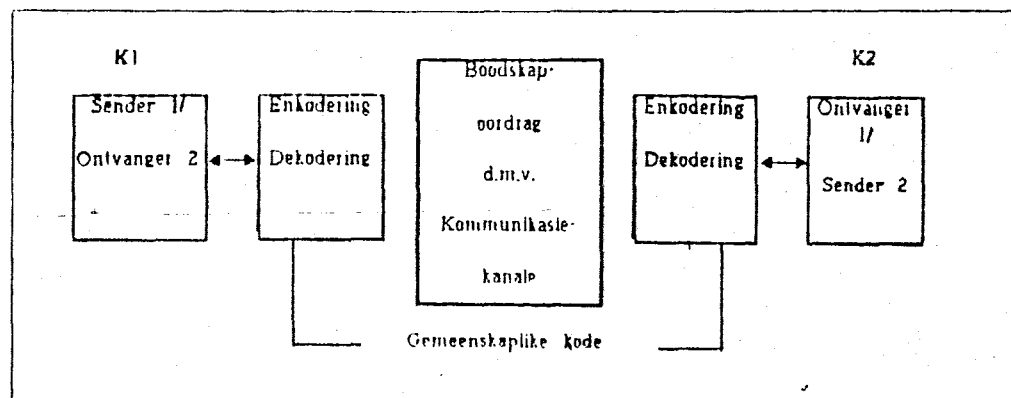
Odendal, F.F., (red.) 1979. HAT Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal. Doornfontein: Perskor.

Reynierse, C., (ed.) 1991. South African Multi-Language Dictionary And Phrase Book. Durban: Color Graphic.

Bylaag 1

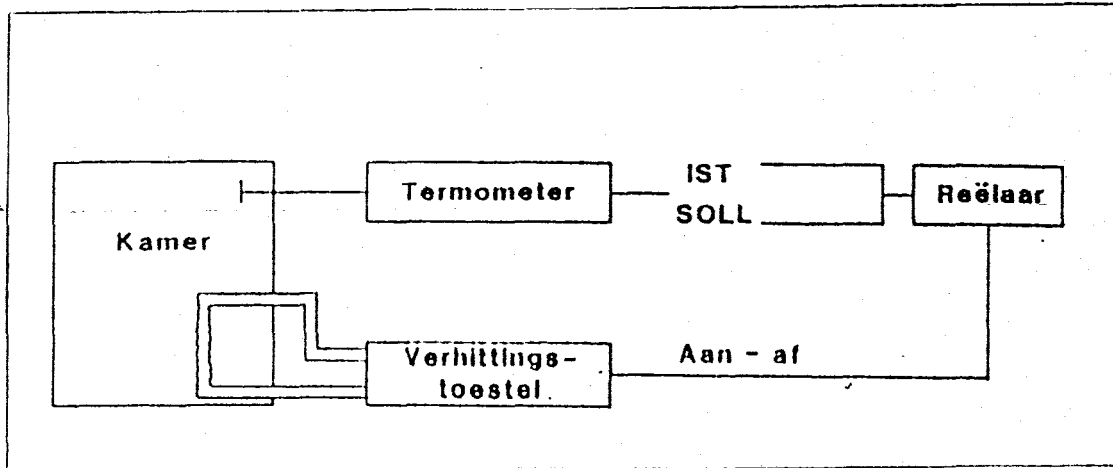
(Roets-Hentschel, 1989 : 24)

Bylaag 2

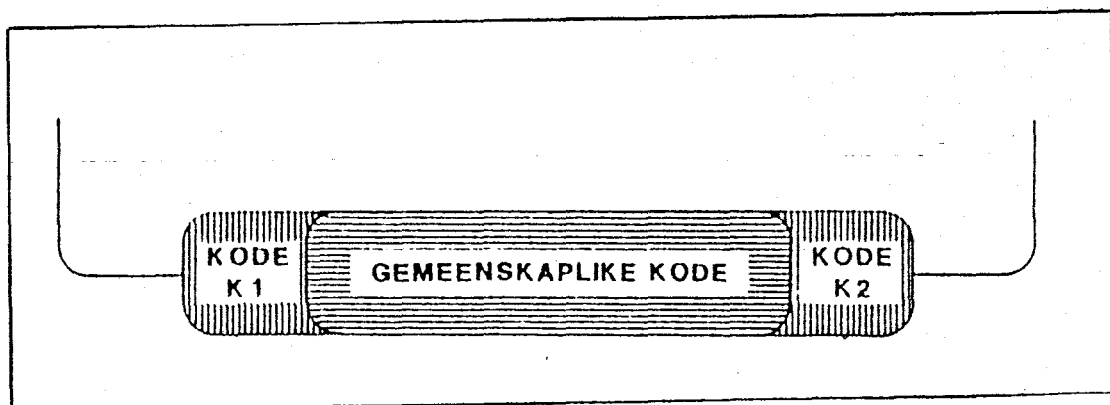
(Roets-Hentschel, 1989 : 22)

Bylaag 3

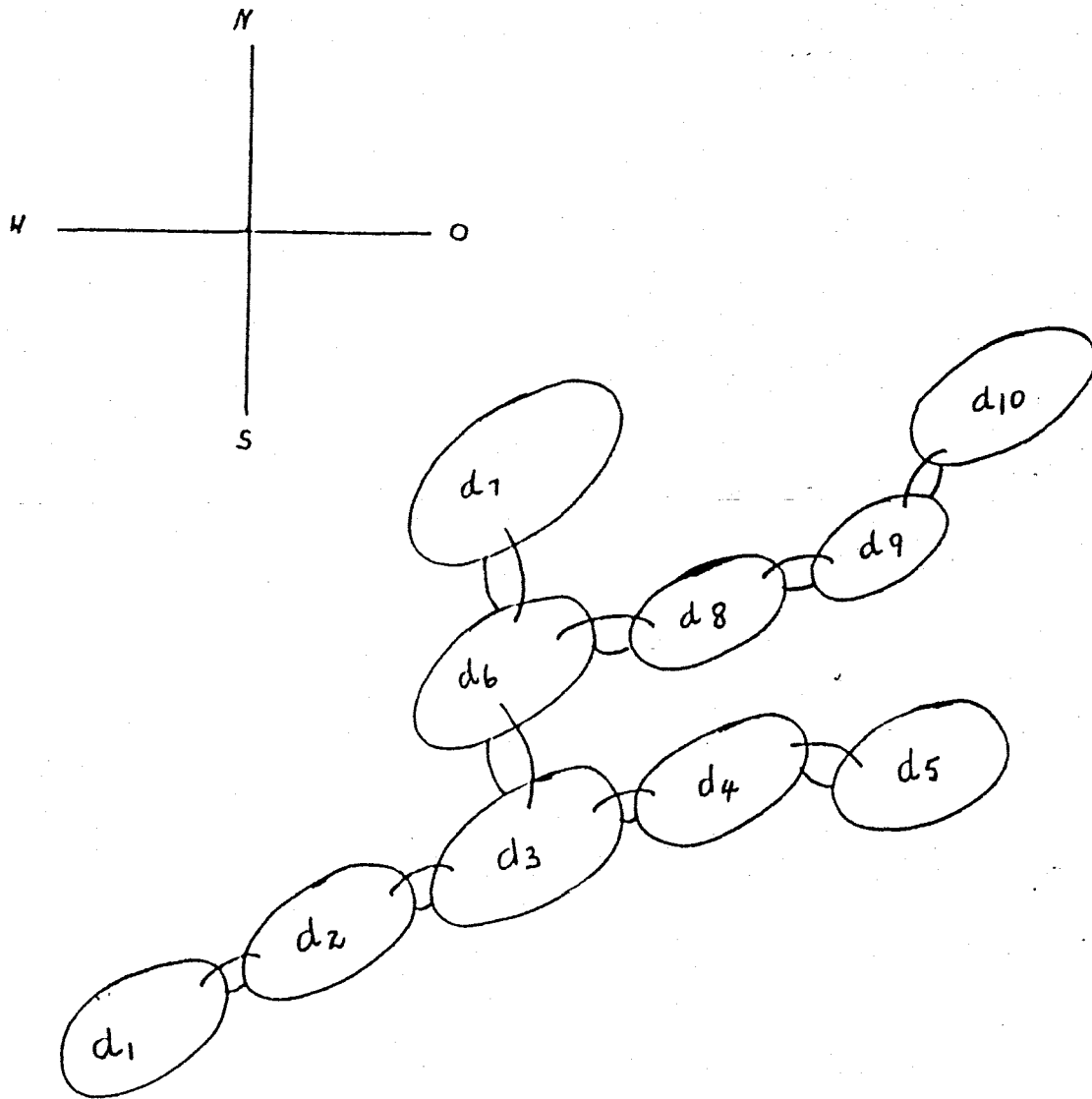
(Roets-Hentschel, 1989 : 23)

Bylaag 4

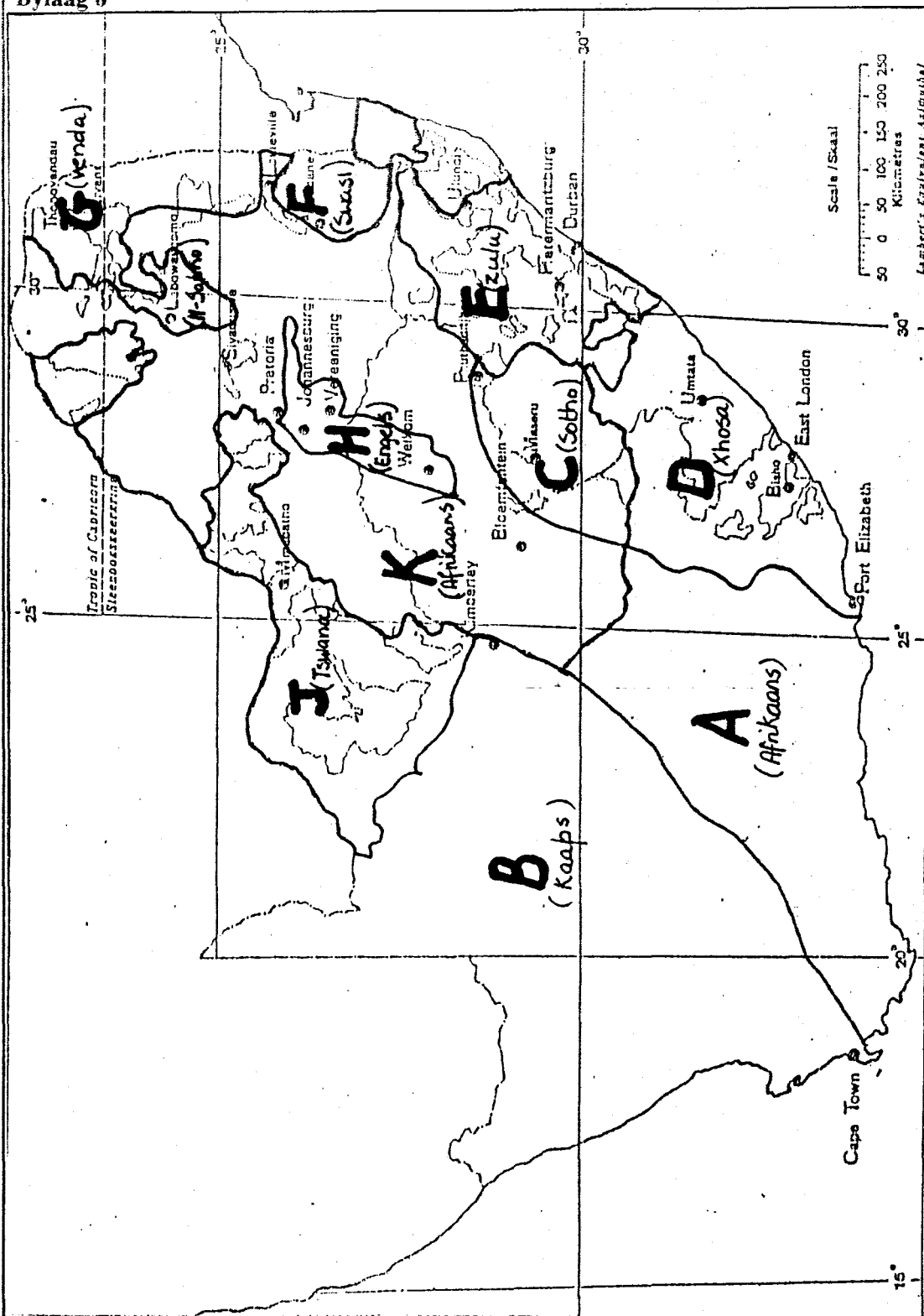
(Roets-Hentschel, 1989 : 22)

Bylaag 5

(Downes, 1984 : 22))

Bylaag 6

(Bylae tot Beeld, Die Burger, Die Volksblad en Oosterlig, 29 Augustus 1991 : 13)

Rapport, 10 Mei 1992 : 8)

